

**Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna
we Wrocławiu**

**OCENA STANU
BEZPIECZEŃSTWA SANITARNEGO
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO
w 2016 r.**

WROCLAW 2017

SPIS TREŚCI:

1	WPROWADZENIE	6
2	ANALIZA ZAGROŻEŃ EPIDEMIOLOGICZNYCH	7
2.1	WYBRANE JEDNOSTKI CHOROBY	7
2.1.1	Tabelaryczne zestawienie wybranych jednostek chorobowych	7
2.1.2	Sytuacja epidemiologiczna wybranych jednostek chorobowych	8
2.2	OGNIWA EPIDEMICZNE W SZPITALACH	10
2.3	SZCZEPIONKI OCHRONNE OBOWIĄZKOWE I ZALECANE	11
3	OCENA ZAOPATRZENIA W WODĘ DO SPOŻYCIA	13
3.1	WODOCIĄGI SIECIOWE	14
3.2	INNE URZĄDZENIA DO ZAOPATRZENIA W WODĘ DO SPOŻYCIA	16
3.3	UJĘCIA WÓD NA POTRZEBY ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI	16
3.4	ODSTĘPSTWA I WARUNKOWA PRZYDATNOŚĆ WODY	17
3.5	BADANIA CIEPŁEJ WODY - LEGIONELLA	17
4	BADANIA HAŁASU WEWNĄTRZ POMIESZCZEŃ	19
5	STAN SANITARNO-PORZĄDKOWY MIEJSCOWOŚCI	20
5.1	MIASTA I TERENY WIEJSKIE	20
5.2	TERENY REKREACYJNE	20
5.3	USTĘPY PUBLICZNE	21
6	OBIEKTY REKREACJI WODNEJ	23
6.1	PLYWALNIE KRYTE	23
6.2	PLYWALNIE ODKRYTE	23
6.3	PLYWALNIE MIESZANE	24
6.4	KĄPIELISKA	24
6.5	MIEJSCA WYKORZYSTYWANE DO KĄPIELI	24
6.6	PODSUMOWANIE	26
7	OBIEKTY DZIAŁAJĄCE W RAMACH POMOCY SPOŁECZNEJ	27

7.1	DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ	27
7.2	INNE JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE POMOCY SPOŁECZNEJ	27
7.3	PLACÓWKI ZAPEWNIAJĄCE CAŁODOBOWĄ OPIEKĘ	27
7.4	NOCLEGOWNIE	28
7.5	PODSUMOWANIE	28
8	OBIEKTY ŚWIADCZĄCE USŁUGI HOTELAERSKIE	30
8.1	HOTELE	30
8.2	MOTELE	30
8.3	PENSJONATY	30
8.4	KEMPINIGI	30
8.5	DOMY WYCIECZKOWE	31
8.6	SCHRONISKA I POLA BIWAKOWE	31
8.7	INNE OBIEKTY	31
8.8	PODSUMOWANIE	32
9	ZAKŁADY ŚWIADCZĄCE USŁUGI UPIĘKSZAJĄCE CIAŁO	34
9.1	ZAKŁADY FRYZJERSKIE	34
9.2	ZAKŁADY KOSMETYCZNE	34
9.3	ZAKŁADY TATUAŻU	34
9.4	ZAKŁADY ODNOWY BIOLOGICZNEJ	35
9.5	ZAKŁADY POZOSTAŁE	35
9.6	PODSUMOWANIE	36
10	CMENTARZE I DOMY PRZEDPOGRZEBOWE; EKSHUMACJE	38
11	STAN SANITARNY INNYCH OBIEKTÓW	40
12	OBIEKTY OBSŁUGI PASAŻERSKIEJ	41
12.1	DWORCE I STACJE KOLEJOWE	41
12.2	DWORCE AUTOBUSOWE	41

12.3	WIATY PRZYSTANKOWE	41
12.4	PORTY LOTNICZE	41
12.5	PRZYSTANIE	42
12.6	PRZEJŚCIA GRANICZNE	42
12.7	PODSUMOWANIE	42
13	ŚRODKI TRANSPORTU	44
14	PODMIOTY LECZNICZE	46
14.1	SZPITALE	46
14.2	SZPITALE UZDROWISKOWE	46
14.3	SANATORIA	47
14.4	PRZYCHODNIE, OŚRODKI, PORADNIE, AMBULATORIA	47
14.5	STACJE DIALIZ	47
14.6	PRAKTYKI LEKARSKIE, PRAKTYKI PIELEŃNIAREK I POŁOŻNYCH	48
14.7	ZAKŁADY OPIEKUŃCZO-LECZNICZE, PIELEŃNACYJNO-OPIEKUŃCZE	48
14.8	HOSPICJA	49
15	PROMIENIOWNIE JONIZUJĄCE I NIJONIZUJĄCE	50
15.1	PRACOWNIE RENTGENOWSKIE	50
15.2	ŹRÓDŁA PROMIENIOTWÓRCZE IZOTOPOWE	50
15.3	PLACÓWKI POMIARÓW SKAŻEŃ PROMIENIOTWÓRCZYCH	50
15.4	PROMIENIOWANIE NIJONIZUJĄCE ELEKTROMAGNETYCZNE	50
16	OCENA STANU SANITARNEGO ZAKŁADÓW PRODUKCJI, OBROTU, MAGAZYNOWANIA ŻYWNOŚCI ORAZ ŻYWIENIA ZBIOROWEGO	51
16.1	ZAKŁADY PRODUKCJI ŻYWNOŚCI	51
16.1.1	Wytwórnice lodów	52
16.1.2	Piekarnie	52
16.1.3	Ciastkarnie	53
16.1.4	Przetwórnice owocowo-warzywne i grzybowe	54
16.1.5	Wytwórnice napojów bezalkoholowych i rozlewnie piwa	55
16.1.6	Wytwórnice naturalnych wód mineralnych, naturalnych wód źródlanych i stołowych	55
16.1.7	Zakłady garmażeryjne	55
16.2	OBIEKTY OBROTU ŻYWNOŚCIĄ	56
16.2.1	Sklepy spożywcze	56

16.2.2	Magazyny hurtowe	56
16.3	OBIEKTY ŻYWIENIA ZBIOROWEGO	57
16.3.1	Zakłady żywienia zbiorowego otwartego	57
16.3.2	Zakłady żywienia zbiorowego zamkniętego	58
17	ZAGROŻENIE ŚRODOWISKA PRACY Z UWZGLĘDNIENIEM CHOROÓB ZAWODOWYCH	60
17.1	OCENA ŚRODOWISKA PRACY	60
17.2	CHEMIKALIA – WPROWADZANIE DO OBROTU I STOSOWANIE W DZIAŁALNOŚCI ZAWODOWEJ	60
17.3	OCENA NARAŻENIA ZAWODOWEGO	61
17.4	CHOROBY ZAWODOWE	65
18	ŚRODKI ZASTĘPCZE	68
19	ZAPOBIEGAWCZY NADZÓR SANITARNY	71
20	STAN SANITARNY ZAKŁADÓW NAUCZANIA I WYCHOWANIA	72
20.1	SZKOŁY PODSTAWOWE, GIMNAZJA I SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE	72
20.2	OCENA WARUNKÓW POBYTU DZIECI I MŁODZIEŻY W PLACÓWKACH NAUCZANIA I WYCHOWANIA	75
20.3	NADZÓR NAD SUBSTANCJAMI CHEMICZNYMI W SZKOŁACH	76
20.4	ŻŁOBKI I PRZEDSZKOLA	76
20.5	PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE - DOMY DZIECKA	77
20.6	INTERNATY I BURSRY ZAKŁADY Z POBYTEM CAŁODOBOWYM ORAZ Z POBYTEM DZIENNYM I CAŁODOBOWYM	77
20.7	SZKOŁY WYŻSZE	77
20.8	WYPOCZYNEK I REKREACJA	78
21	WYCHOWANIE ZDROWOTNE I PROMOCJA ZDROWIA	79
22	DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNO – REPRESYJNA	83
23	WNIOSKI	84

1 WPROWADZENIE

Zgodnie z delegacją zawartą w art. 12a ust. 3 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1412, z późn. zm.) Dolnośląski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny we Wrocławiu przedstawia ocenę stanu bezpieczeństwa sanitarnego województwa dolnośląskiego w 2016 r.

Zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie województwa wykonują: wojewódzki i powiatowi państwowi inspektorzy sanitarni, kierujący odpowiednio działalnością stacji wojewódzkiej i 26 powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych.

Zgodnie z kompetencjami i zadaniami określonymi w ustawie o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, a także w innych aktach prawnych, organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej kontynuowały w 2016 r. działania dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego ludności, w szczególności poprzez sprawowanie nadzoru nad warunkami higieny środowiska, higieny pracy w zakładach pracy, higieny radiacyjnej, higieny procesów nauczania i wychowania, higieny wypoczynku i rekreacji, warunkami zdrowotnymi żywności, żywienia i przedmiotów użytku oraz warunkami higieniczno-sanitarnymi, jakie powinien spełniać personel medyczny, sprzęt oraz pomieszczenia, w których są udzielane świadczenia zdrowotne – w celu ochrony zdrowia ludzkiego przed niekorzystnym wpływem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych, zapobiegania powstawaniu chorób, w tym chorób zakaźnych i zawodowych. W trakcie roku sprawozdawczego realizowano również liczne programy edukacyjne mające na celu propagowanie zdrowego stylu życia i poprawę zdrowia społeczeństwa. W celu skutecznej realizacji zadań kompetencyjnych w Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej we Wrocławiu stale doskonalony jest system zarządzania oraz kontrola zarządcza.

W ramach nadzoru sanitarnego prowadzone są w szerokim zakresie badania wykonywane w laboratorium Wojewódzkiej Stacji Sanitarno - Epidemiologicznej we Wrocławiu oraz w laboratoriach Powiatowych Stacji Sanitarno - Epidemiologicznych woj. dolnośląskiego. Laboratoria dysponują wykwalifikowaną kadrą i spełniającą współczesne wymagania, co do wyposażenia w sprzęt laboratoryjny i informatyczny. Pomiary i badania laboratoryjne wykonywane są w oparciu o system zarządzania zgodny z wymaganiami normy PN-EN ISO/ICE17025 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących”. Umożliwiają one skuteczne identyfikowanie zagrożeń sanitarnych i tym samym umożliwiają podjęcie właściwych działań zwiększając bezpieczeństwo sanitarne województwa.

Przedkładana ocena stanu sanitarnego województwa dolnośląskiego oparta jest na wynikach kontroli obiektów i wynikach badań laboratoryjnych przeprowadzonych w 2016 r. przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną we Wrocławiu oraz 26 powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych województwa dolnośląskiego. Ocena zawiera dane na dzień 31 grudnia 2016 r.

2 ANALIZA ZAGROŻEŃ EPIDEMIOLOGICZNYCH**2.1 WYBRANE JEDNOSTKI CHOROBOWE**

2.1.1 Tabelaryczne zestawienie wybranych jednostek chorobowych

Województwo dolnośląskie lata 2014-2016						
Jednostka chorobowa	rok 2014		rok 2015		rok 2016	
	liczba zachorowań	zapadalność na 100 tys.	liczba zachorowań	zapadalność na 100 tys.	liczba zachorowań	zapadalność na 100 tys.
Bakteryjne zatrucia pokarmowe - ogółem	503	17,28	605	20,80	542	18,66
w tym o etiologii salmonelozowej	346	11,89	442	15,19	476	16,39
Tężec	0	0	1	0,03	1	0,03
Krztusiec	96	3,30	149	5,13	362	12,47
Choroba meningokokowa inwazyjna	12	0,41	15	0,52	11	0,38
Legionelozą	2	0,06	1	0,03	1	0,03
Kiła	31	1,75	52	1,79	54	1,86
Rzeżączka	15	0,52	14	0,48	15	0,52
Inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez Chlamydie	5	0,17	3	0,10	8	0,28
Borelioza (choroba z Lyme)	518	17,8	555	19,1	931	32,06
Encefalopatie gąbczaste - choroba Creutzfelda-Jakoba (CJD)	0	0	5	0,17	3	0,10
Kleszczowe zapalenie mózgu	11	0,38	8	0,28	13	0,45
Różyczka	234	8,0	134	4,6	65	2,24
WZW typu A	2	0,07	1	0,03	4	0,14
WZW typu B	220	7,56	253	8,71	228	7,8
WZW typu C	300	10,31	423	14,56	366	12,60
WZW typu B+C	1	0,03	2	0,07	0	0
AIDS-Zespół nabytego upośledzenia odporności	23	0,79	26	0,89	16	0,55
Nowo wykryte zakażenia HIV	124	4,26	135	4,65	137	4,72
Świnka (nagminne zapalenie przyusznic)	131	4,5	99	3,4	109	3,75
Malaria (zimnica)	1	0,03	2	0,07	3	0,10
Choroba wywołana przez <i>Streptococcus pneumoniae</i> inwazyjna	42	1,44	66	2,27	62	2,14
Choroba wywołana przez <i>Haemophilus influenzae</i> , inwazyjna	0	0	3	0,10	2	0,07
Grypa i podejrzenia zachorowań na grypę	144859	4980,6	200598	6904,4	192 992	6645,25
w tym przypadki potwierdzone laboratoryjnie	30	1,03	45	1,55	222	7,64
Gruźlica - wszystkie postaci	547	18,8	484	16,7	439	15,1
w tym gruźlica płuc	506	17,4	458	15,8	27	0,9

- wg liczby zachorowań wykazanych w sprawozdaniach rocznych MZ-56 o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach

2.1.2 Sytuacja epidemiologiczna wybranych jednostek chorobowych

Bakteryjne zatrucia pokarmowe

W latach 2014 – 2016 dominującym czynnikiem etiologicznym bakteryjnych zatruc pokarmowych były pałeczki *Salmonella Enteritidis*.

W 2014 r. zarejestrowano 11 ognisk zborowych zatruc pokarmowych (5 w mieszkaniach prywatnych, 1 w DPS, 1 w ośrodku wczasowym, 1 w uzdrowisku, 1 na obozie sportowym, 1 w SP ZOZ, 1 w szkole podstawowej).

Czynnik etiologiczny w ogniskach: *Salmonella Enteritidis* – 3, *Salmonella* z gr. B – 1, *Campylobacter jejuni* – 1. Nie ustalono czynnika etiologicznego w 6 ogniskach.

W 2015 r. zarejestrowano 13 ognisk zborowych zatruc pokarmowych (5 w mieszkaniach prywatnych, 1 w szpitalu, 1 w przedszkolu, 1 w schronisku młodzieżowym, 1 w restauracji, 1 w świetlicy wiejskiej, 1 w internacie, 1 w żłobku, 1 w zespole szkół).

Czynnik etiologiczny w ogniskach: *Salmonella Enteritidis* – 8, *Campylobacter jejuni* – 1, *Staphylococcus aureus* – 2, gronkowiec koagulazododatni – 1, norowirusy – 1.

W 2016 r. zarejestrowano 17 ognisk zborowych zatruc pokarmowych (2 w mieszkaniach prywatnych, 1 w szpitalu uzdrowiskowym, 3 w hotelu, 3 w ośrodku wczasowym, 1 w ośrodku rehabilitacyjnym, 1 w świetlicy wiejskiej, 1 w pizzerii, 1 na placu zabaw, 1 w szkole podstawowej, 1 w przedszkolu, 1 w restauracji, 1 w szpitalu).

Czynnik etiologiczny w ogniskach: *Salmonella Enteritidis* -5, norowirusy – 2, rotawirusy – 1, wirus HAV – 1, *Clostridium difficile* – 1. Nie ustalono czynnika etiologicznego w 7 ogniskach.

Krztusiec

W roku 2016 zaobserwowano dalszy epidemiczny wzrost przypadków zachorowań, związany ze wzrostem populacji wrażliwej na zakażenie, szczególnie u dzieci starszych i dorosłych.

Choroba meningokokowa inwazyjna

Dominującym czynnikiem etiologicznym w 2016 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, była *Neisseria meningitidis* z gr. B i C. Przypadki zachorowań przebiegały najczęściej pod postacią zapalenia opon mózgowych i/lub posocznicy.

Choroby szerzące się drogą płciową:

Kiła

W 2016 r. w województwie dolnośląskim zgłoszono 54 zachorowania na wszystkie postacie kiły. Współczynnik zapadalności na kiłę w 2016 r. wynosił 1,86 na 100 tys. ludności, w 2015 r. - 1,79, a w 2014 r. – 1,75.

Rzeżączka

W 2016 r. w województwie dolnośląskim zgłoszono 15 przypadków rzeżączki. Współczynnik zapadalności na rzeżączkę w 2016 r. wynosił 0,52 na 100 tys. ludności, w 2015 r. – 0,48, a w 2014 r. – 0,52.

Inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez Chlamydie

W 2016 r. w województwie dolnośląskim zgłoszono 8 przypadków zachorowań na inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez *Chlamydie*. Współczynnik zapadalności na inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez *Chlamydie* w 2016 r. wynosił 0,28, w 2015 r. – 0,10, a w 2014 r. – 0,17. Sytuacja epidemiologiczna w poszczególnych powiatach była zróżnicowana. Najwyższa zapadalność na kiłę, tak jak w latach ubiegłych, była w powiecie wrocławskim – 1,03 na 100 tys. ludności. Także w tym powiecie była najwyższa

zapadalność na rzeżączkę – 0,34 na 100 tys. ludności oraz na inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez *Chlamydie* – 0,17 na 100 tys. ludności.

Borelioza

W 2016 roku w województwie dolnośląskim zarejestrowano znaczny wzrost zachorowań, odnotowano 931 przypadków, w tym 863 jako potwierdzone i 68 prawdopodobnych. Hospitalizowano 165 osób.

Wirusowe zapalenie wątroby typu A

W 2016 roku na terenie województwa dolnośląskiego zarejestrowano 4 zachorowania na wirusowe zapalenie wątroby typu A. Osoby, które zachorowały nie były szczepione. U dwóch chorych do zakażenia doszło najprawdopodobniej podczas spożywania posiłków w chińskich restauracjach na terenie Wrocławia. Pozostałe dwie osoby zachorowały po pobycie w Tunezji i Egipcie.

Wirusowe zapalenie wątroby typu B

W województwie dolnośląskim w 2016 roku zarejestrowano 228 zachorowań, w tym 3 o przebiegu ostrym. Jedna osoba podała kontakt z podmiotami leczniczymi w okresie dużo wcześniejszym niż ostatnie 6 miesięcy. W pozostałych 2 przypadkach nie ustalono źródeł zakażenia. Postać przewlekłą WZW typ B rozpoznano u 225 pacjentów. Narażenie na zakażenie medyczne podało 118 chorych, natomiast narażenie na zakażenie pozamedyczne 95 osób.

Wirusowe zapalenie wątroby typu C

W 2016 roku zarejestrowano 366 zachorowań na WZW typ C. Na ogólną liczbę 366 przypadków zanotowano jeden o ostrym przebiegu u pracownika służby zdrowia, który oprócz narażenia zawodowego miał wykonywane zabiegi chirurgiczne w placówkach służby zdrowia. Pozostałe 365 przypadków miało przebieg przewlekły.

Według wywiadów epidemiologicznych do najczęstszych narażeń medycznych należą transfuzje krwi, duże i małe operacje chirurgiczne, dializy, przeszczepy tkanek i narządów oraz niemedyczne – narkomania dożylna i doustna, pobyty w zakładach karnych, liczne tatuaże i kolczykowanie, ryzykowne zachowania - alkoholizm, narażenie drogą seksualną oraz kontakt domowy z chorym/nosicielem.

AIDS i zakażenia HIV

W 2016 roku liczba nowo wykrytych zakażeń HIV (137 osób) utrzymywała się na podobnym poziomie jak w 2015 roku (135 osób). Zakażenia HIV dotyczyły głównie osób w wieku od 20 do 39 lat (105 osób - 76,64 %) i mężczyzn (120 osób - 87,59 %). W porównaniu do 2015 roku wśród nowo wykrytych osób zakażonych HIV wzrósł udział zakażeń nabytych w drodze kontaktów homoseksualnych z 22,96 % (31 osób) w 2015 r. do 33,57 % (46 osób) w 2016 roku. Podobnie jak w latach ubiegłych w większości zgłoszonych nowo wykrytych zakażeniach HIV nie podano informacji na temat możliwej drogi zakażenia (54,01 % ogółu). W 2016 roku zgłoszono 16 zachorowań na AIDS (zapadalność - 0,55 na 100 tys.). Było to o 10 przypadków mniej niż w 2015 r. W 2016 roku AIDS rozpoznano u 3 kobiet (18,75%), 13 mężczyzn (81,25%). Zachorowania dotyczyły osób w grupach wiekowych: 20-29 lat (4), 30-39 lat (4), 40-49 lat (6) i 50-59 lat (2). Dominującymi drogami transmisji zakażenia były: wstrzykiwanie narkotyków – 5 osób (31,25% ogółu), kontakty heteroseksualne – 4 osoby (25,0 %). W 2016 roku zmarło 8 osób chorych na AIDS.

Zachorowania i podejrzenia zachorowań na grypę

W 2016 roku odnotowano 192 992 przypadki zachorowań i podejrzeń zachorowań na grypę (zapadalność – 6645,25 na 100 tys.), co w porównaniu do 2015 r. stanowiło spadek o 3,79 % (mniej o 7606 przypadków). Potwierdzono laboratoryjnie rozpoznanie grypy u 222 chorych. Z powodu grypy zmarło 9 osób.

Gruźlica

Zachorowalność na gruźlicę (15,1/100 tys.) w ostatnich latach (2014-2016) ma tendencję spadkową. Województwo dolnośląskie w rankingu województw w Polsce utrzymuje się od 2010 roku na 12 miejscu.

2.2 OGNISKA EPIDEMICZNE W SZPITALACH

W roku sprawozdawczym do PSSE województwa dolnośląskiego zgłoszono 20 ognisk epidemicznych (w roku 2015 zarejestrowano 21 ognisk epidemicznych). Ogniska epidemiczne zarejestrowano w 14 szpitalach oraz 1 ognisko w podmiocie udzielającym całodobowych świadczeń zdrowotnych innych niż szpitalne.

Przyczyną wystąpienia ww. ognisk epidemicznych były czynniki etiologiczne wymienione w tabeli.

Liczba ognisk epidemicznych	Czynnik etiologiczny
6	<i>Clostridium difficile</i>
1	<i>Acinetobacter baumannii</i>
1	<i>MRSA, Klebsiella pneumoniae ESBL (+)</i>
3	<i>Klebsiella pneumoniae</i> 2- MBL, 1-podejrzenie CPE
1	<i>Enterobacter cloacae</i> ESBL (+)
1	Drożdżaki i grzyby drożdżakopodobne <i>Candida albicans</i> , <i>Candida krusei</i> , <i>Candida glabrata</i>
3	<i>Norowirusy</i>
3	<i>Wirus grypy A/H1N1</i>
1	Czynnik prawdopodobny: <i>Salmonella</i> , <i>Shigella</i> , <i>Adenowirusy</i> , <i>Rotawirusy</i>

Powyższe biologiczne czynniki chorobotwórcze stanowiły przyczynę wystąpienia ognisk epidemicznych w następujących oddziałach (oddziały):

- *Clostridium difficile* - chorób wewnętrznych, geriatricznej i alergologii (1 ognisko), chorób wewnętrznych (4 ogniska), chorób wewnętrznych i geriatricznej (1 ognisko);
- *Acinetobacter baumannii* - anestezyjologii i intensywnej terapii medycznej (1 ognisko);
- *MRSA, Klebsiella pneumoniae ESBL (+)* - anestezyjologii i intensywnej terapii medycznej (1 ognisko);

- *Klebsiella pneumoniae*:
  - MBL - onkologii i hematologii dziecięcej z pododdziałem wzmożonego nadzoru (1 ognisko), chorób zakaźnych (1 ognisko),
  - podejrzenie CPE - neurologii z pododdziałem udarowym (1 ognisko);
- *Enterobacter cloacae ESBL* (+) - anestezjologii i intensywnej terapii medycznej (1 ognisko);
- *Drożdżaki i grzyby drożdżakopodobne Candida albicans, Candida krusei, Candida glabrata* - anestezjologii i intensywnej terapii medycznej (1 ognisko);
- *Norowirusy* – kardiologii dorosłych i kardiologii dziecięcej i oddział rehabilitacji (1 ognisko), kardiologii (1 ognisko), zakład rehabilitacji (1 ognisko);
- *Wirus grypy A/H1N1* - anestezjologii i intensywnej terapii medycznej (1 ognisko), pulmonologii (1 ognisko), gruźlicy i chorób płuc (1 ognisko);
- *Czynnik prawdopodobny Salmonella, Shigella, Adenowirusy, Rotawirusy* - psychiatryczny ogólny II i oddział psychiatryczny ogólny III (1 ognisko).

W roku sprawozdawczym zaobserwowano niepokojące zjawisko pojawienia się 3 ognisk epidemicznych (2 potwierdzone, 1 podejrzenie) wywołanych przez szczepy pałeczek jelitowych *Enterobacteriaceae* produkujące karbapenemazy CPE. W każdym przypadku wystąpienia ww. ognisk niezwłocznie podjęto wszelkie niezbędne działania zmierzające do ograniczenia rozprzestrzeniania się pałeczek jelitowych CPE.

W podmiotach leczniczych w 2016 roku w stosunku do roku 2015 liczba ognisk epidemicznych wywołana przez *Clostridium difficile* kształtowała się na podobnym poziomie. Ogniska epidemiczne wywołane ww. biologicznym czynnikiem chorobotwórczym w liczbie 6 (w 2015 r. również 6), stanowiły 30% (w roku 2015 - 29%) wszystkich zarejestrowanych ognisk epidemicznych w podmiotach leczniczych w woj. dolnośląskim.

2.3 SZCZEPIENIA OCHRONNE OBOWIĄZKOWE I ZALECANE

Na terenie województwa dolnośląskiego w 2016 r. obowiązkowymi szczepieniami ochronnymi objęto 508 906 dzieci i młodzieży do 19-go roku życia, w tym:

1. Szczepieniami obowiązkowymi przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu B objęto 127987 dzieci do 5 roku życia (roczniki 2012 do 2016), w tym 12449 szczepieniami pierwotnymi i 115538 uzupełniającymi. Spośród 5992 studentów uczelni kształcących na kierunkach medycznych, zaszczepiono 5968. Zaszczepiono również 1179 słuchaczy średnich i policealnych szkół medycznych.
2. Przeciwko gruźlicy w ciągu 24 godzin po urodzeniu zaszczepiono 23276 dzieci, natomiast do 12 miesiąca życia – 2898.
3. Objęto 32663 osoby szczepieniami podstawowymi przeciwko błonicy i tężcowi, w tym 32663 pierwotnymi i 99661 uzupełniającymi. Pierwszą, drugą i trzecią dawkę szczepień przypominających podano odpowiednio: 204018, 117484 i 41912 osobom.
4. Szczepienia pierwotne przeciwko krztuścowi przeprowadzono u 32641, a uzupełniające u 99547 osób.
5. Przeciwko poliomyelitis objęto 32572 osoby szczepieniami pierwotnymi, 99082 uzupełniającymi i 126949 przypominającymi.
6. Przeciwko odrze, śwince i różyczce zaszczepiono 226415 osób (szczepienia podstawowe). Szczepienia przypominające przeprowadzono u 247456 osób, w tym 126935 u dziewcząt z roczników 1997-2007.
7. Przeciwko inwazyjnym zakażeniom wywoływanym przez *Haemophilus influenzae* typu B objęto 32292 dzieci szczepieniami pierwotnymi w rocznikach 2011-2016 oraz 113717 uzupełniającymi w rocznikach 2011-2015.

W 2016 r. przeprowadzono szczepienia zalecane u 177667 osób, w tym 31539 u osób do 19 roku życia.

Zalecane szczepienia przeciwko chorobom zakaźnym	Liczba zaszczepionych	w tym do 19 r. ż
Błonica	3616	241
Tężec	33884	649
<i>Poliomyelitis</i>	1766	175
Odra, świnka, różyczka	222	70
Krztusiec	1981	296
WZW typu A	10700	335
Zakażenia <i>Streptococcus pneumoniae</i>	18581	18208
Ospa wietrzna	6695	6379
Zakażenia <i>Haemophilus influenzae</i> typu b	340	313
Zakażenia <i>Neisseria meningitidis</i>	4584	-
Zakażenia wirusem brodawczaka ludzkiego	3334	-
Cholera	211	-
Dur brzuszny	2786	-
Kleszczowe zapalenie mózgu	2906	-
Żółta gorączka	986	-
Wścieklizna	642	-
Biegunka rotawirusowa	10281	-
Grypa	74153	4873
Razem	177668	31539

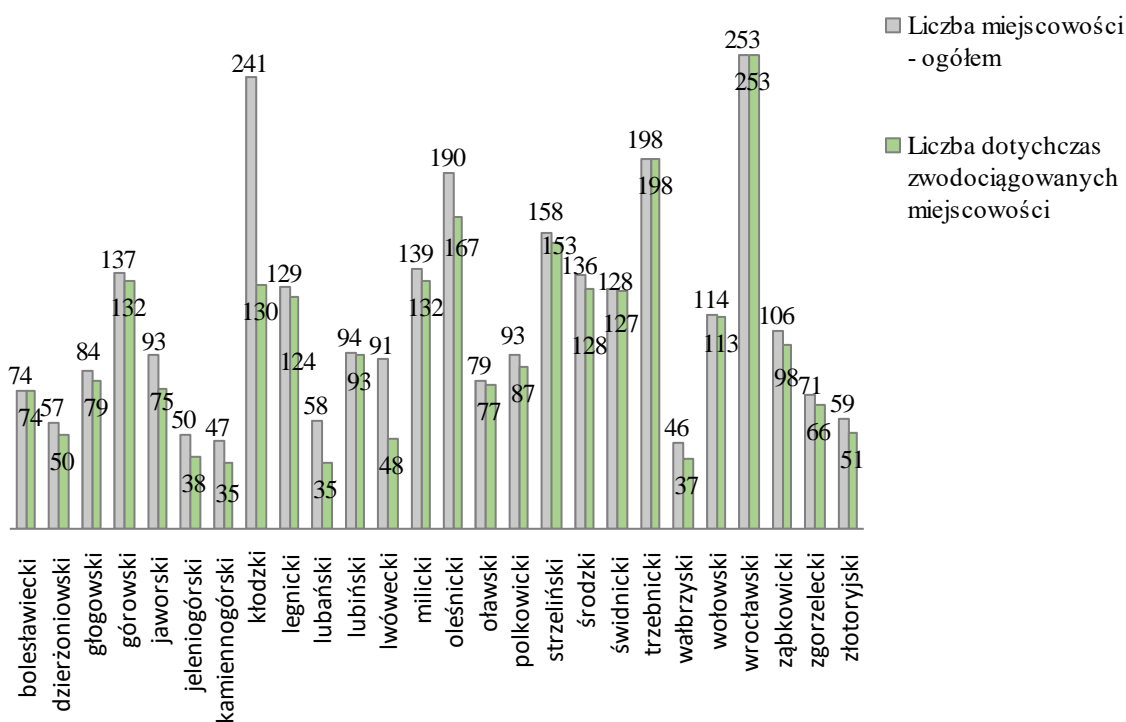
W roku 2016 zgłoszono (po weryfikacji przez pracownika WSSE we Wrocławiu) 154 niepożądane odczyny poszczepienne (NOP), w tym 10 poważnych oraz 144 łagodne. Wstępnie zgłoszono 157 niepożądanych odczynów poszczepiennych. W 3 przypadkach nastąpiła zmiana kwalifikacji niepożądanych odczynów poszczepiennych.

W przypadku wstępnie zgłoszonych 13 poważnych odczynów poszczepiennych w dwóch przypadkach zmieniono kwalifikację na łagodny NOP, a w jednym przypadku uznano zgłoszenie jako nie mające nic wspólnego z poważnym NOP. Formularze zgłoszeń niepożądanych odczynów poszczepiennych, po opracowaniu, przesłano do: Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny, Głównego Inspektora Sanitarnego, Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, Wydziału Monitorowania Niepożądanych Działań Produktów Leczniczych, Dolnośląskiego Wojewódzkiego Inspektora Farmaceutycznego.

Niepokojącym zjawiskiem jest utrzymujący się od kilku lat wzrastający trend liczby osób uchylających się od obowiązku szczepień. Na koniec 2016 r. na obszarze województwa dolnośląskiego zarejestrowano 1680 osób uchylających się od obowiązku szczepień (w 2015 r. – 1411 osób).

3 OCENA ZAOPATRZENIA W WODĘ DO SPOŻYCIA

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. dolnośląskiego dokonują oceny jakości wody do spożycia na podstawie wyników badań własnych prowadzonych w ramach monitoringu jakości wody oraz ocen przydatności wody dokonywanych przez przedsiębiorstwa wodociągowo - kanalizacyjne w ramach kontroli wewnętrznej. Odsetek zwodociągowanych miejscowości w województwie stanowi 88,9% ogółu miejscowości, a ogólna liczba mieszkańców zaopatrywanych w wodę z wodociągów zbiorowego zaopatrzenia wynosi 2 786 321 osób (96% ogółu mieszkańców, tj. 2 903 812 osób). W 2016 r. na terenie województwa funkcjonowało ogółem 512 takich wodociągów. Pozostała ludność zaopatrywana jest w wodę do spożycia przez inne podmioty (nie będące przedsiębiorstwami wodociągowo-kanalizacyjnymi) z urządzeń wodociągowych (189) lub z indywidualnych ujęć własnych wody.

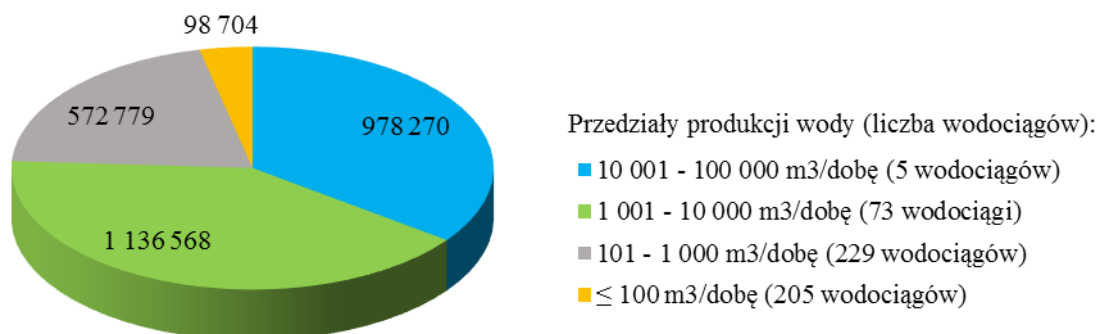

Wykres. Stopień zwodociągowania miejscowości województwa dolnośląskiego w rozbiciu na powiaty

Ogółem w 2016 r. pod nadzorem sanitarnym organów PIS było 701 urządzeń dostarczających wodę. Skontrolowano 642 obiekty z tej grupy. Organy PIS przeprowadziły ogółem 877 kontroli urządzeń wodociągowych i zbadały 9795 próbek wody w ramach monitoringu, w tym 6757 w ramach monitoringu kontrolnego i 2218 w zakresie monitoringu przeglądowego. Wydano 314 decyzji podstawowych, 43 decyzje prolongujące termin wykonania obowiązków oraz 213 decyzji płatniczych.

3.1 WODOCIĄGI SIECIOWE

Ludność woj. dolnośląskiego zaopatrywana jest w wodę z wodociągów zbiorowego zaopatrzenia w poszczególnych przedziałach produkcji wody (wykres poniżej):

Wykres. Liczba ludności zaopatrywanej w wodę z wodociągów zbiorowego zaopatrzenia w poszczególnych przedziałach produkcji wody

Wodociągi sieciowe w przedziale produkcji wody od 10 001 do 100 000 m³/dobę [zlokalizowane w Jeleniej Górze, Legnicy, Wałbrzychu oraz Wrocławiu (2)] zaopatrują w wodę 978 270 mieszkańców. Jedyne w wodociągu jeleniogórskim stwierdzono warunkową przydatność wody do spożycia z powodu zbyt niskiej wartości odczynu (pH) wody.

W przedziale produkcji wody 1 001 – 10 000 m³/dobę (73) wodociągi sieciowe zaopatrują 1 136 568 osób. Na koniec 2016 r. wodociąg Jaworzyna (powiat świdnicki) oceniono jako dostarczający wodę nieodpowiadającą normom sanitarnym pod względem mikrobiologicznym (ze względu na stwierdzone w IV kwartale występowanie w wodzie enterokoków kałowych). Ponadto odnotowano 3 przypadki krótkotrwale występującego nieprawidłowego stanu mikrobiologicznej jakości wody w wodociągach: Okmiany (powiat legnicki) oraz PCC Rokita i Wołów (powiat wołowski). W sześciu wodociągach stwierdzano warunkową przydatność wody do spożycia pod względem fizykochemicznym w zakresie: żelaza - wodociąg Lubań (powiat lubański), glinu - wodociąg Szklarska Poręba (powiat jeleniogórski), manganu - wodociąg Chocianów (powiat polkowicki), odczynu (pH) - wodociągi Okmiany (powiat legnicki), Lubawka (powiat kamiennogórski) i Mysłakowice (powiat jeleniogórski).

Wodociągi sieciowe w przedziale produkcji wody 101 – 1 000 m³/dobę (229) zaopatrują w wodę 572 779 mieszkańców. Stwierdzono warunkową przydatność wody do spożycia pod względem fizykochemicznym w zakresie manganu [wodociągi: Brzezina, Ujazd Górny i Wilków Średzki (powiat średzki), Siekierczyn (powiat lubański), Żelazów (powiat świdnicki), Siedlce (powiat lubiński), Rakowice Wielkie (powiat lwówecki), Stolec (powiat ząbkowicki), Węgliniec (powiat zgorzelecki)], odczynu (pH) [wodociągi: Podgórzyn, Piechowice-Michałowice, Sosnówka i Przesieka (powiat jeleniogórski), Węgliniec (powiat zgorzelecki)], żelaza, manganu, mętności [wodociągi: Stronia (powiat oleśnicki) i Lisiec (powiat lubiński)], żelaza [wodociąg Mrozów (powiat średzki)], mętności [wodociągi: Olszyna (powiat lubański), Przemków i Szklarki (powiat polkowicki)], aluminium [wodociągi: Piechowice (powiat jeleniogórski), Bronka Czecha i Łużyca (powiat lubański)], chloroformu [wodociąg Łużyca (powiat lubański)], arsenu [wodociąg Blizocin (powiat trzebnicki)]. Pod względem mikrobiologicznym odnotowywano przypadki kwestionowania jakości wody w wodociągach: Borek (powiat głogowski), Chełmsko Śląskie (powiat kamiennogórski), Olszyna, Łużyca

i Wrzos (powiat lubański), Miłków i Kowary-Wojków (powiat jeleniogórski), Dziadowa Kłoda (powiat oleśnicki), Sokołowsko (powiat wałbrzyski) oraz Bychowo (powiat wołowski).

Wodociągi sieciowe o produkcji wody mieszczącej się w przedziale produkcji wody ≤ 100 m³/dobę (205) zaopatrują 98 704 mieszkańców. W 2016 r. jedno urządzenie oceniono jako nieodpowiadające wymaganiom mikrobiologicznym, tj. wodociąg przy parkingu leśnym we Wróblowicach (powiat średzki). Ponadto w tej grupie obiektów kwestionowano również mikrobiologiczną jakość wody w wodociągach: Grabiszycie Średnie (powiat kamiennogórski), Czernikowice (powiat legnicki), Gradówek (powiat lwówecki), Czarny Bór (powiat wałbrzyski), Godzięcin, Krzelów, Turzany, Boraszyce Wielkie, Jemielno, Naborów (powiat wołowski), Ziębice, sieć Czesławie (gmina Ciepłowody) i Muszkowice (powiat ząbkowicki). Pod względem fizykochemicznym warunkową przydatność wody stwierdzono w wodociągach Czerwona Woda, Zielonka (powiat zgorzelecki), Chofum Chocianów (powiat polkowicki), Chełstów, wodociąg PKP ul. Krucza w Oleśnicy (powiat oleśnicki), Wyszonowice (powiat strzeliński) - w zakresie manganu lub żelaza, mętności, barwy; w wodociągu Zachełmie (powiat jeleniogórski) - w zakresie chloroformu; w wodociągu Czerniawa i Złotniki Lubańskie (powiat lubański) - w zakresie aluminium; w wodociągach Grzędy Górne (powiat wałbrzyski), Kostrzyca (powiat jeleniogórski) - w zakresie odczynu (pH).

Tabela: Wodociągi zbiorowego zaopatrzenia w wodę na terenie woj. dolnośląskiego, dla których w 2016 r. stwierdzono warunkową przydatność wody do spożycia przez okres nie krótszy niż 100 dni.

Lp.	Powiat /Gmina	Nazwa wodociągu	Produkcja wody [m ³ /d]	Parametr jakości wody dla którego stwierdzono warunkową przydatność wody	Liczba miejscowości zaopatrywanych w wodę o warunkowej przydatności	Liczba konsumentów zaopatrywanych w wodę o warunkowej przydatności
powiat jeleniogórski						
1	Miasto Jelenia Góra	Jelenia Góra	17820,0	odczyn (pH)	1 - Jelenia Góra – Jagniątków	1500
2	Mysłakowice	Kostrzyca	15,5	odczyn (pH)	1	108
3	Gmina Miejska Piechowice	Piechowice	985,0	aluminium	1	3297
powiat lubański						
4	Świeradów Zdrój	Łużyca	175,1	aluminium	1	900
5	Świeradów Zdrój	Bronka Czecha	144,5	aluminium	1	2500
6	Świeradów Zdrój	Czerniawa	48,9	aluminium	1	490
powiat polkowicki						
7	Chocianów	Chofum Chocianów	66,0	mangan	1 - Chocianów (pracownicy Fabryki Urządzeń Mechanicznych)	290
powiat zgorzelecki						
8	Węgliniec	Węgliniec	600,0	mangan, odczyn (pH)	4	4558
9	Węgliniec	Czerwona Woda	100,0	mangan, odczyn (pH)	1	1611
10	Węgliniec	Zielonka	44,0	mangan, żelazo, odczyn (pH), mętność	1	301

W przypadkach kwestionowania mikrobiologicznej jakości wody w wodociągach zarządcy podejmowali natychmiastowe działania zmierzające do poprawy jakości wody. Najczęściej do czasu uzyskania właściwej jakości wody w wodociągach konsumenci zaopatrywani byli w wodę przydatną do spożycia dowożoną beczkowozami lub zapewniana była woda butelkowana.

3.2 INNE URZĄDZENIA DO ZAOPATRZENIA W WODĘ DO SPOŻYCIA

W ewidencji PSSE województwa dolnośląskiego oraz WSSE we Wrocławiu znajduje się łącznie 189 urządzeń zarządzanych przez tzw. inne podmioty zaopatrujące w wodę. Skontrolowano 130 podmiotów. W 129 urządzeniach woda została oceniona jako przydatna do spożycia. W przypadku ujęcia indywidualnego wody przy Zespole Szkół Społecznych w Chocieszowie, PPIS w Kłodzku, na koniec 2016 r., ocenił to ujęcie jako nieodpowiadające wymaganiom mikrobiologicznym (dot. enterokoków kałowych i bakterii grupy coli). Ponadto w tej grupie obiektów odnotowano również przypadki krótkotrwałego kwestionowania mikrobiologicznej jakości wody w indywidualnych ujęciach wody m.in. w: Miskowicach 8 - Szkoła Podstawowa (powiat kamiennogórski), Centrum Edukacji Leśnej Tarchalice (powiat wołowski), budynki mieszkalne Doboszowice 63, 63a (powiat ząbkowicki). Pod względem fizykochemicznym warunkową przydatność wody stwierdzano, m.in., w Centrum Edukacji Leśnej Tarchalice (powiat wołowski) w zakresie manganu, żelaza, mętności, barwy; w budynkach mieszkalnych Doboszowice 63, 63a (powiat ząbkowicki) w zakresie żelaza, mętności; w zajeździe na terenie powiatu kłodzkiego w zakresie jonu amonowego; w Szkole Podstawowej Miskowice 8 (powiat kamiennogórski) w zakresie odczynu i mętności; w wodociągu OSW Golina (powiat wołowski) w zakresie mętności i barwy.

3.3 UJĘCIA WÓD NA POTRZEBY ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI

Na obszarze województwa dolnośląskiego w 2016 r. zewidencjonowano ogółem 703 ujęcia wód wykorzystywanych do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, z czego większość stanowią ujęcia podziemne (621), a 82 to ujęcia powierzchniowe. Ujęcia zasilane wodą powierzchniową występują na terenie 13 powiatów województwa. Najwięcej ujęć zlokalizowanych jest w powiatach: jeleniogórskim, kłodzkim, lubańskim i wałbrzyskim. Położone są one głównie na potokach górskich. Spośród 55 ujęć powierzchniowych, w których oceniono jakość wody pod względem spełnienia wymagań rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 27 listopada 2002 r. w sprawie wymagań jakim powinny odpowiadać wody powierzchniowe wykorzystywane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia, 18 ujęć spełnia kryteria najwyższej kategorii A1. Nadal najliczniejszą grupę ujęć wody stanowią ujęcia zakwalifikowane do kategorii A2 – 25 ujęć, ze względu na stwierdzone niezgodności parametrów wody dotyczące: liczby bakterii grupy coli, liczby bakterii grupy coli typu kałowego, liczby paciorkowców kałowych, obecności pałeczek *Salmonella*, odczynu (pH), azotanów, żelaza ogólnego, barwy, manganu, fenoli, azotu Kjeldahla, oraz BZT₅. Siedem ujęć wód powierzchniowych zakwalifikowanych zostało do kategorii A3 ze względu na przekroczenia liczby bakterii grupy coli, liczby bakterii grupy coli typu kałowego, obecność pałeczek *Salmonella* oraz substancji powierzchniowo czynnych (anionowych) i manganu. W przypadku 5 ujęć wód powierzchniowych jakość wody nie kwalifikuje się do żadnej z ww. kategorii, tj.: w 3 ujęciach z uwagi na niezgodność z wymaganiami odczynu (2 ujęcia) i fluorków (1 ujęcie). Pozostałe zbadane parametry z tych ujęć odpowiadają kategorii A1. W 2 pozostałych ujęciach tylko wartości parametrów odczynu (pH) lub fluorków i tlenu rozpuszczonego wykraczały poza kategorię A3 wody.

Zauważyć należy, iż nieprawidłowy (kwaśny) odczyn (pH) wody w nadzorowanych ujęciach występuje w wodach opartych na potokach górskich, co jest cechą naturalną takiego rodzaju wody.

3.4 ODSZTĘPSTWA I WARUNKOWA PRZYDATNOŚĆ WODY

W 2016 r. organy PIS nie wydały nowych zgód na odstępstwo od dopuszczalnych wartości parametrów. W przypadku dwóch wodociągów, dla których termin udzielonego odstępstwa upłynął w 2016 r., podjęte przez zarządców działania naprawcze doprowadziły do uzyskania właściwej jakości wody.

Tabela: Wodociągi, dla których w 2016 r. obowiązywały zgody na odstępstwa od wymaganej jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi

L.p.	Gmina	Nazwa wodociągu	Parametr wody na który udzielono zgodę na odstępstwo	Objętość produkowanej wody [m ³ /d]	Liczba konsumentów zaopatrywanych w wodę	Termin udzielonego odstępstwa
powiat jeleniogórski						
1	Janowice Wielkie	Janowice Wielkie	arsen	560	3560	31.12.2017 r.
powiat lwówecki						
2	Lwówek Śląski	Radomiłowice	azotany	8	40	31.12.2016 r. (wykonano w terminie)
powiat średzki						
3	Kostomłoty	Kostomłoty	nikiel	280	2140	31.03.2016 r. (wykonano w terminie)

3.5 BADANIA CIEPŁEJ WODY - LEGIONELLA

W ramach sprawowanego nadzoru sanitarnego nad jakością ciepłej wody organy PIS oraz zarządcy obiektów prowadzili badania próbek wody pobranych w budynkach zamieszkania zbiorowego oraz w podmiotach leczniczych. Łącznie w ww. obiektach pobrano 1607 próbek, w tym: 484 próbki w podmiotach leczniczych, 114 próbek w domach pomocy społecznej, 188 próbek w hotelach, 54 próbki w pensjonatach, internatach, akademikach, bursach, poprawczakach i domach dziecka, 597 próbek na pływalniach z niecek basenowych, próbek na pływalniach z natrysków, 69 w innych nadzorowanych obiektach.

Tabela: Badania jakości wody w obiektach zamieszkania zbiorowego i podmiotach leczniczych przeprowadzone w 2016 r., w kierunku bakterii *Legionella sp.*

Rodzaj obiektu	Liczba obiektów w ewidencji	Liczba obiektów, w których wykonano badania na obecność bakterii <i>Legionella sp.</i>	Liczba obiektów, w których stwierdzono niezgodną z wymaganiami wartość <i>Legionella sp.</i>	Liczba obiektów, w których wykonano badania wody w latach wcześniejszych (kolejne badania wody po 3 latach)
Szpitala	118	76	32	64
Zakłady opiekuńczo-lecznicze	41	11	5	12
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	13	1	1	4
Zakłady rehabilitacji leczniczej	6	2	0	1
Sanatoria	32	7	0	8
Domy pomocy społecznej	72	30	9	41
Hotele	301	77	7	90
Motele	10	1	0	4
Pensjonaty	88	9	0	2
RAZEM:	685	214	54	226

W przypadkach stwierdzenia jakości ciepłej wody niezgodnej z wymaganiami sanitarnymi PPIS i DPWIS we Wrocławiu podejmowali działania administracyjne celem usunięcia stwierdzonych uchybień.

4 BADANIA HAŁASU WEWNĄTRZ POMIESZCZEŃ

W 2016 r. pomiary hałasu wykonano w 15 lokalach mieszkalnych. W 6 zbadanych obiektach wykazano przekroczenie poziomu dźwięku A.

Tabela: Badania poziomu dźwięku A w obiektach mieszkalnych w 2016 r.

Nazwa PSSE	Liczba zbadanych obiektów	Liczba wykonanych pomiarów	Liczba obiektów z przekroczeniami	Liczba wydanych decyzji merytorycznych	Liczba spraw przekazanych do PINB
PSSE we Wrocławiu	9	9	2	1	1
PSSE w Oleśnicy	2	3	2	1	1
PSSE w Bolesławcu	1	1	0	0	0
PSSE w Strzelinie	1	1	1	1	0
PSSE w Świdnicy	1	1	1	0	1
PSSE w Wałbrzychu	1	1	0	0	0
Razem:	15	16	6	3	3

Właściwi miejscowo PPIS podjęli działania celem usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

5 STAN SANITARNO-PORZĄDKOWY MIEJSCOWOŚCI

5.1 MIASTA I TERENY WIEJSKIE

Stan sanitarno-porządkowy miast i terenów wiejskich nie budził większych zastrzeżeń. Obiekty użyteczności publicznej utrzymywane były w dobrym stanie sanitarno-technicznym. Poprawił się stan sanitarno-techniczny infrastruktury drogowej. Na terenach wiejskich oddawane są nowe oczyszczalnie ścieków. Następuje rozbudowa sieci kanalizacyjnej w miejscowościach dotychczas słabo skanalizowanych lub nieskanalizowanych, np. w miejscowości Międzybórz (powiat oleśnicki), Gozdawa i Wojczyce (powiat średzki). Zgodnie z wieloletnim planem rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych oraz urządzeń kanalizacyjnych na lata 2015-2018 w Gminie Warta Bolesławiecka (powiat bolesławiecki) prowadzono rozbudowę sieci wodociągowej, modernizację infrastruktury sieci wodociągowej, modernizację przepompowni, a także rozpoczęto modernizację oczyszczalni ścieków w Tomaszowie Bolesławieckim i w Raciborowicach Dolnych. Na terenie miejscowości regularnie wykonywano prace porządkowe. Pielęgnowano trawniki, krzewy i rośliny ozdobne. Gospodarka odpadami komunalnymi ulegała poprawie. Niemniej jednak nadal stwierdzano niedostateczną ilość pojemników umożliwiających segregację odpadów. Zdarzały się przypadki „występowania dzikich wysypisk śmieci” oraz zanieczyszczania terenów przez zwierzęta domowe. Wniesione do PPIS wnioski o podjęcie działań interwencyjnych dotyczyły, m.in., złego stanu sanitarno-porządkowego budynków i lokali mieszkalnych, lokalizacji miejsc składowania odpadów komunalnych, uciążliwości związanych z obecnością zwierząt na posesjach, występowania gryzoni, braku systematycznego usuwania nadmiernej ilości odpadów, nieprawidłowej gospodarki ściekami. Jeden z wniosków dotyczył uciążliwości związanych z działalnością na posesji w Prochowicach (powiat legnicki) firm recyklingowych. W uzasadnionych przypadkach przeprowadzano kontrole sanitarne, a na właścicieli nieruchomości odpowiedzialnych za wystąpienie stwierdzonych uchybień nakładano mandat karny/wydawano decyzje administracyjne. Sprawy z zakresu kompetencji innych organów (np. udrożnienie koryta kanału Młynówka w Miliczu, występowanie uciążliwości związanych z utrzymywaniem zwierząt, usytuowanie pojemników na odpady komunalne w zbyt małej odległości od okien budynku mieszkalnego, prowadzenie hodowli na terenach wyłączonych z produkcji rolniczej) przekazywano do załatwienia, według właściwości, m.in., do Urzędu Gminy, Urzędu Miejskiego, Straży Miejskiej, Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, Państwowej Inspekcji Nadzoru Budowlanego.

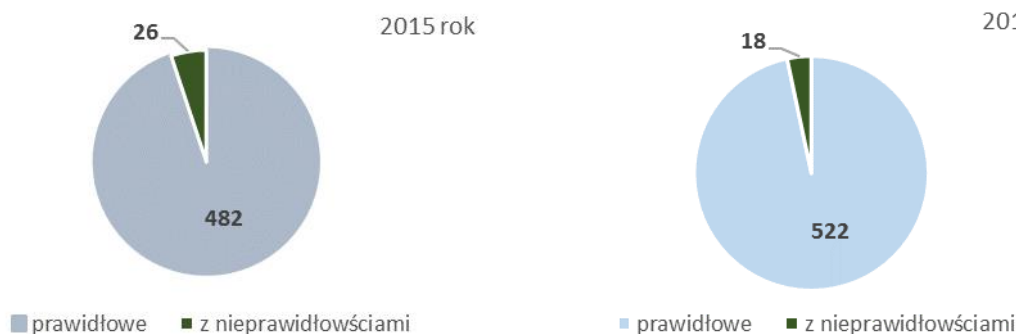
W zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas przebiegu imprez masowych na terenie województwa PPIS wydali ogółem 295 opinii sanitarnych, w tym 55 opinii dotyczących organizacji imprez sportowych. W związku z organizacją imprez masowych nie stwierdzono uchybień sanitarno-porządkowych w zakresie higieny komunalnej.

5.2 TERENY REKREACYJNE

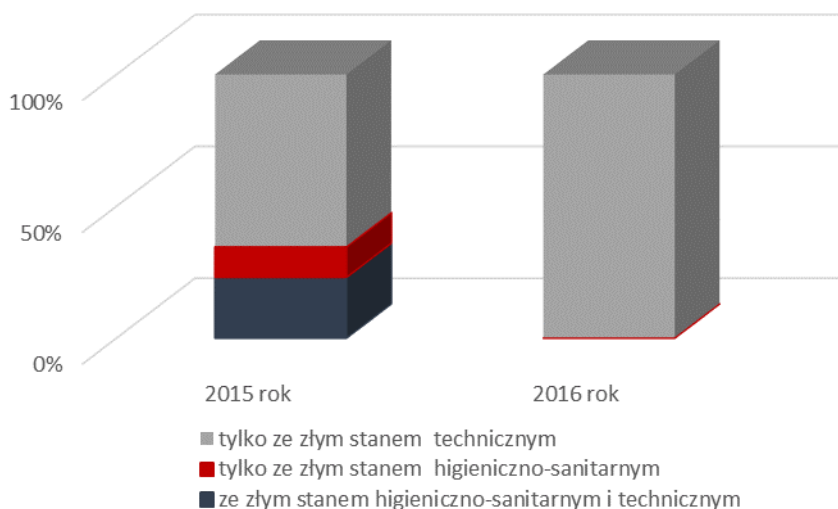
Na 862 znajdujące się pod nadzorem sanitarnym tereny rekreacyjne województwa dolnośląskiego skontrolowano 540 terenów (w tym parki, place zabaw i skwery spacerowe), co stanowi 62,64 % ogółu obiektów z tej grupy. W 18 przypadkach stwierdzono niezadowolający stan techniczny, tj. w 3,33 % ogółu skontrolowanych obiektów z tej grupy. Stwierdzone uchybienia dotyczyły zniszczonych ławek w parku Prackiego we Wrocławiu, uszkodzonej obudowy piaskownicy, sprzętu zabawowego i ogrodzenia placu zabaw w Gminie Mieroszów, Walim, Stare Bogaczowice oraz w mieście Wałbrzych, złego stanu technicznego urządzeń zabawowych na placach zabaw w Gminie Wołów, Brzeg Dolny oraz Wińsko (powiat wołowski). Zarządców terenów rekreacyjnych zobowiązano do podjęcia działań w celu usunięcia stwierdzonych uchybień. Wydano stosowne zalecenia. W jednym przypadku wszczęto postępowanie administracyjne.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Tereny rekreacyjne	633	1	15	1	1	100,-

Wykres: Udział terenów rekreacyjnych ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

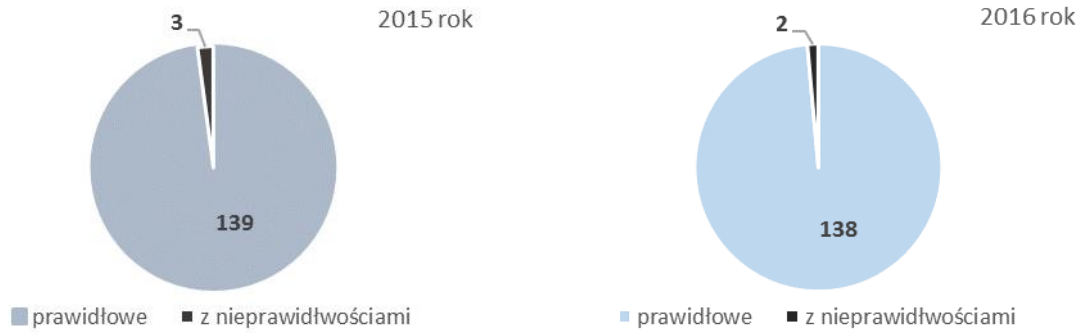
Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych na terenach rekreacyjnych w 2015 i 2016 r.

5.3 USTĘPY PUBLICZNE

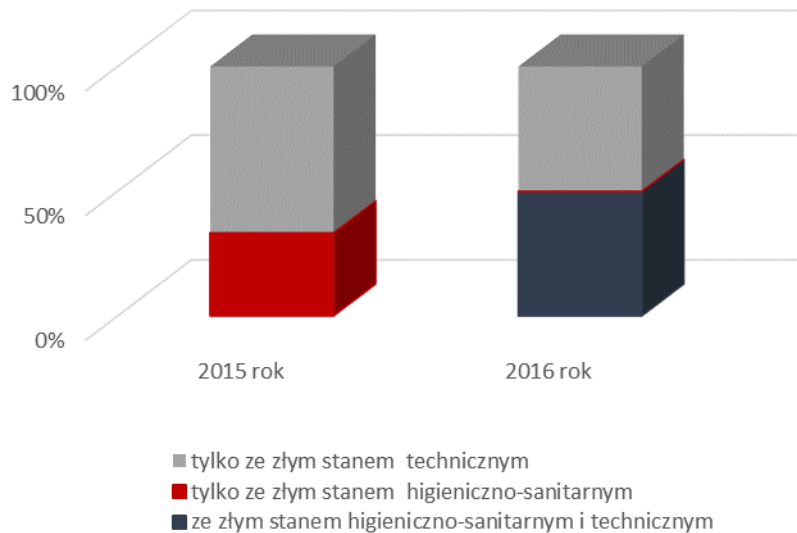
W ewidencji organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. dolnośląskiego znajduje się jest 149 ustępów publicznych. W 2016 roku skontrolowano 140 obiektów, przeprowadzając 259 kontroli sanitarnych. Stan higieniczno-porządkowy w większości skontrolowanych obiektów nie budził zastrzeżeń. W kilku przypadkach odnotowano zły stan techniczny obiektów. Stwierdzone usterki techniczne to: wyeksploatowana armatura sanitarna, odpadająca farba na ścianach i sufitach, uszkodzone płytki ceramiczne na ścianach i podłodze. PPIS podjęli działania w celu doprowadzenia do właściwego stanu sanitarno-technicznego obiektów. Ustęp publiczny w Głogowie przy ul. Budowlanych został wyłączony z użytkowania ze względu na zły stan techniczny.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Ustępy publiczne	259	5	1	8	1	100,-

Wykres: Udział ustępów publicznych ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w ustępach publicznych w 2015 i 2016 r.

6 OBIEKTY REKREACJI WODNEJ

6.1 PŁYWALNIE KRYTE

Według ewidencji PSSE i WSSE we Wrocławiu na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonuje 131 pływalni krytych, w tym 15 parków wodnych. Skontrolowano 124 obiekty, przeprowadzając 275 kontroli. W sierpniu 2016 r. w pływalni "Chrobry" ul. Rudnowska 17B w Głogowie wybuchł pożar. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego zamknął część obiektu, w której znajdowały się sauny oraz odnowa biologiczna (trwa remont pomieszczeń). Pozostała część budynku, w której znajduje się pływalnia została oddana do ponownego użytku w 2016 r. W wyniku przeprowadzonych kontroli uchybienia sanitarne stwierdzono, m.in., w pływalniach na terenie powiatu jeleniogórskiego, kłodzkiego, milickiego i wrocławskiego. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły w szczególności stanu sanitarnego powierzchni ścian, sufitów i posadzek w pomieszczeniach pływalni. Ponadto, w ramach bieżącego nadzoru sanitarnego, organy PIS pobierały próbki wody do badań laboratoryjnych. Niezgodną z wymaganiami jakość wody basenowej pod względem mikrobiologicznym stwierdzano, m.in., w pływalniach na terenie powiatu bolesławieckiego, kamiennogórskiego, lubińskiego, wałbrzyskiego, wołowskiego, ząbkowickiego i wrocławskiego. Pod względem jakości fizykochemicznej kwestionowano jakość wody przede wszystkim w zakresie chloru wolnego i związanego, chloroformu, Σ THM oraz odczynu (pH). W większości przypadków nieprawidłowa jakość wody basenowej występowała krótkotrwale. Każdorazowo doprowadzenie jakości wody do właściwych warunków higienicznych potwierdzano prawidłowym wynikiem badania wody.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Pływalnie kryte	275	54	3	70	2	200,-

6.2 PŁYWALNIE ODKRYTE

W ewidencji organów PIS woj. dolnośląskiego znajduje się 33 pływalnie odkryte. Skontrolowano 29 obiektów z tej grupy. Kontrole sanitarne wykazały, że w większości obiekty te zostały były właściwie przygotowane do sezonu kąpielowego. Stwierdzony niewłaściwy stan sanitarno-techniczny w części obiektów dotyczył, m.in., stanu sanitarnego powierzchni w pomieszczeniach pływalni. Również w przypadku stwierdzenia nieprawidłowej jakości wody, organy PIS niezwłocznie podejmowały działania administracyjne celem usunięcia stwierdzonych uchybień, w tym również w przypadkach nieprawidłowej jakości wody pobranej w kierunku badań bakterii *Legionella*.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Pływalnie odkryte	64	10	0	6	0	0,-

6.3 PŁYWALNIE MIESZANE

W ewidencji organów PIS woj. dolnośląskiego znajdują się dwie pływalnie kryto-odkryte (funkcjonujące na terenie powiatu jeleniogórskiego). Przeprowadzono ogółem 5 kontroli sanitarnych. Pobrano 23 próbki wody z niecek basenowych. Zdyskwalifikowano ogółem 8 próbek pod względem fizykochemicznym. PPIS w Jeleniej Górze wydał na oba obiekty decyzje dotyczące zapewnienia właściwej jakości wody w niecce basenowej i w systemie cyrkulacji. Pod względem bakteriologicznym próby były prawidłowe. Ponadto zbadano 17 próbek wody z niecek basenowych i 2 z pryszniców w kierunku bakterii z rodzaju *Legionella* – wyniki badań były prawidłowe.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Pływalnie mieszane	5	2	1	2	0	0,-

6.4 KĄPIELISKA

W ewidencji PSSE województwa dolnośląskiego znajduje się ogółem 3 kąpieliska śródlądowe (otwarte w sezonie letnim) położone w miejscowościach:

- Radków, zbiornik Posna, Kolonia Leśna 1 (powiat kłodzki),
- Stara Morawa, potok Morawka (powiat kłodzki),
- Stradomia Wierzchnia - zalew (powiat oleśnicki).

Skontrolowany stan sanitarny obiektów nie budził zastrzeżeń sanitarnych. Pomieszczenia toalet i przebieralni spełniały wymagania sanitarno-higieniczne. Kąpieliska były prawidłowo oznakowane. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi. Zarządcy prowadzili kontrole wewnętrzne tych obiektów. W przypadku zgłaszanych incydentów występowania problemów skórnych u osób zażywających kąpiele niezwłocznie przeprowadzono postępowanie wyjaśniające. W sprawach rozpatrywanych przez PPIS przeprowadzone badania nie wyjaśniły przyczyny zgłaszanych dolegliwości. Informacje na temat wszystkich kąpielisk w Polsce, nadzorowanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, znajdują się na stronie internetowej Głównego Inspektoratu Sanitarnego <https://sk.gis.gov.pl/>

6.5 MIEJSCA WYKORZYSTYWANE DO KĄPIELI

Na terenie województwa dolnośląskiego w sezonie letnim 2016 r. udostępnionych było 29 miejsc wykorzystywanych do kąpiele, tj.:

- Zbiornik „Sudety” przy OW Sudety „Sudecka Plaża” w Bielawie ul. Wysoka 1 (powiat dzierzoniowski),
- Zbiornik wodny w Chociemyślu – staw (powiat głogowski),
- Zbiornik wodny w Głogówku - staw (powiat głogowski),
- Jawornik (potok Jawornik) w Jaworze ul. Myśluborska 27 (powiat jaworski),
- Żwirownia w Gorzuchowie (powiat kłodzki),
- Ośrodek Wypoczynkowy WOPR w Kunicach, ul. Słoneczna 3a (powiat legnicki),
- Żwirownia Rokitki przy OW w Rokitkach (powiat legnicki),
- Sztuczny zalew „Kormoran” w Legnicy, ul. Kąpielowa 1 (powiat legnicki),
- MWdK w Kunicach ul. Słoneczna 3, Jezioro Kunice (powiat legnicki),
- Zbiornik retencyjno-rekreacyjny w Miliczu, ul. Kolejowa (powiat milicki),
- MWdK w Krośnicach (powiat milicki),

- MWdK w Karłowie, na potoku Lubel, ul. Poprzeczna 13 (powiat milicki),
- Staw I w Jelczu, ul. Stawowa 30 (powiat oławski),
- MWdK w Wilczynie, Oborniki Śląskie (powiat trzebnicki),
- Glinianki w Pęgowie, ul. Stawowa 32 (powiat trzebnicki),
- MWdK Kopalnia - Paniowice - plaże: wschodnia, zachodnia, północna; Paniowice ul. Odrzańska 11 (powiat trzebnicki),
- „Słoneczne”, Jezioro Bystrzyckie, Zagórze Śląskie (powiat wałbrzyski),
- „Maria Antonina”, Jezioro Bystrzyckie, Zagórze Śl., ul. Spacerowa 6 (powiat wałbrzyski),
- Zalew - Stare Bogaczowice (powiat wałbrzyski),
- Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy w Wałach, Wyrobisko pożwirowe - potok Jodłowa Woda (powiat wołowski),
- „Morskie Oko” we Wrocławiu, ul. Chopina 27,
- „Glinianki” we Wrocławiu, ul. Kosmonautów 2,
- MWdK we Wrocławiu, ul. Królewiecka (powiat wrocławski),
- MWdK Oporów we Wrocławiu, ul. Harcerska 25,
- MWdK Pawłowice we Wrocławiu, ul. Jeziorowa,
- Staw kąpielowy w Złotym Stoku, ul. Lelewela (powiat ząbkowicki),
- Basen Srebrnogórski, potok Górski Węża, Srebrna Góra ul. Kąpielowa (pow. ząbkowicki),
- „Jagoda” w Czerwonej Wodzie - zalew, ul. Kuźniczyska 16a (powiat zgorzelecki),
- Zalew w Złotoryi, ul. Sportowa 1.

Organizatorzy ww. obiektów, zgodnie z ustawą z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2015 r. poz. 469, z późn. zm.), przeprowadzali badania jakości wody przed rozpoczęciem sezonu kąpielowego i w jego trakcie. W ramach kontroli urzędowych sprawdzano również stan sanitarno-porządkowy miejsc wykorzystywanych do kąpeli. Obiekty zostały właściwie przygotowane do sezonu letniego. Jedynie PPIS w Miliczu prowadził postępowanie administracyjne w sprawie uchybień sanitarno-porządkowych w nadzorowanym obiekcie. Nieprawidłowości zostały usunięte.

W sezonie letnim do PSSE wpłynęły dwa wnioski o podjęcie działań interwencyjnych w sprawie stanu sanitarnego miejsc wykorzystywanych do kąpeli. Jeden w sprawie niewłaściwego usytuowania toalet typu TOI TOI na plaży. Właściwy miejscowo PPIS, uznając, że lokalizacja TOI TOI może stwarzać uciążliwość, nakazał organizatorowi miejsca wykorzystywanego do kąpeli usytuowanie toalet TOI TOI w odległości co najmniej 7,5 m od granicy działki sąsiedniej oraz stałe utrzymywanie ich w odpowiednim stanie sanitarnym. Druga interwencja dotyczyła jakości wody do kąpeli oraz jej zanieczyszczenia odpadami komunalnymi. Przeprowadzona kontrola i badania wody nie potwierdziły wniesionych zarzutów. Jednak kontrola wykazała inne uchybienia sanitarne. Nieprawidłowości usunięto.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

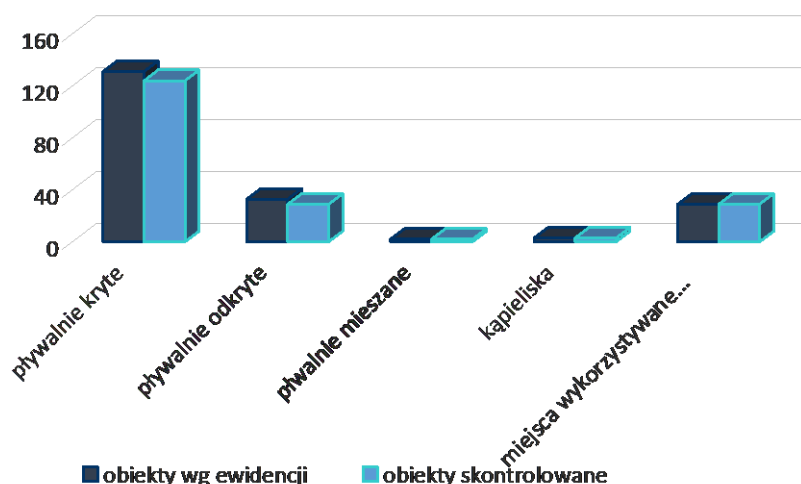
Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Miejsca do kąpeli	55	1	0	2	0	0

Ponadto w celu zwiększenia bezpieczeństwa zdrowotnego osób korzystających z kąpeli właściwi PPIS województwa dolnośląskiego podjęli działania edukacyjne, wyjaśniające, że większe bezpieczeństwo sanitarne zapewnia organizowanie kąpielisk, a nie miejsc wykorzystywanych do kąpeli. W ramach akcji edukacyjnej wystosowano do władz niektórych gmin pisma informujące o celowości i korzyściach wynikających z organizowania kąpielisk, poinformowano władze samorządowe o przepisach prawa, mających zastosowanie przy organizacji, uzyskiwaniu statusu, sposobie zarządzania i nadzorowania kąpielisk, przeprowadzono rozmowy na obradach, sesjach i posiedzeniach z przedstawicielami urzędów

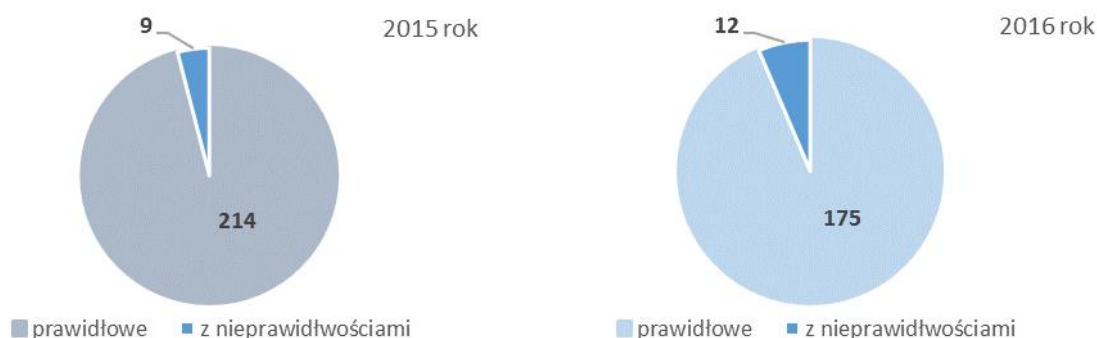
miast i gmin oraz z organizatorami miejsc do kąpielii na temat rangi organizowania kąpielisk, a także umieszczono na stronach internetowych niektórych stacji sanitarno-epidemiologicznych komunikat GIS "Kąpieliska a miejsca wykorzystywane do kąpielii".

6.6 PODSUMOWANIE

W 2016 r. odsetek obiektów służących rekreacji wodnej z uchybieniami, w stosunku do liczby obiektów skontrolowanych, wyniósł 6,86% i zwiększył się o 2,66% w odniesieniu do 2015 r. Niemniej jednak grupa tych obiektów pozostała nadal na zadowalającym poziomie bezpieczeństwa sanitarnego.

Wykres: Liczba obiektów rekreacji wodnej skontrolowanych przez organy PIS województwa dolnośląskiego w stosunku do ilości obiektów zewidencjonowanych w 2016 r.

Wykres: Udział obiektów rekreacji wodnej ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

7 OBIEKTY DZIAŁAJĄCE W RAMACH POMOCY SPOŁECZNEJ

7.1 DOMY POMOCY SPOŁECZNEJ

Na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 72 domy pomocy społecznej. W 2016 r. skontrolowano 71 obiektów z tej grupy. Zły stan sanitarno-techniczny stwierdzono w kilku obiektach, położonych, m.in., w powiecie strzelińskim, wrocławskim, oleśnickim i trzebnickim. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły przede wszystkim złego stanu powierzchni ścian i sufitów (zacieki, ciemne naloty, odpryski farby) w pomieszczeniach obiektów oraz zniszczonej stolarki okiennej. Ponadto, przeprowadzone badania laboratoryjne próbek wody ciepłej pobranych z instalacji wewnętrznej w budynkach DPS, wykazały w wodzie obecność ponadnormatywnej liczby bakterii *Legionella sp.* w obiektach funkcjonujących, m.in., na terenie powiatu bolesławieckiego, oleśnickiego, milickiego i we Wrocławiu. W związku ze stwierdzonymi uchybieniami sanitarno-technicznymi oraz złą jakością wody ciepłej właściwe organy PIS wszczęły postępowania administracyjne. W większości przypadków nieprawidłowości usunięto na bieżąco.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna na przestrzeni 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Domy pomocy społecznej	74	8	4	10	0	0,-

Stan sanitarno-techniczny pozostałych skontrolowanych obiektów nie budził zastrzeżeń i pozostał na poziomie z 2015 r.

7.2 INNE JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE POMOCY SPOŁECZNEJ

Na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonuje 29 innych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, które działają jako obiekty dziennego pobytu. Skontrolowano 24 jednostki. Stan sanitarno-techniczny skontrolowanych obiektów był dobry.

7.3 PLACÓWKI ZAPEWNIAJĄCE CAŁODOBOWĄ OPIEKĘ

W 2016 r. na terenie woj. dolnośląskiego funkcjonowało 29 obiektów zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku. W Wałbrzychu powstał nowy obiekt - Dom Seniora „Rusinowa” na Osiedlu Górniczym 14a. Skontrolowano 23 obiekty z tej grupy. Stwierdzono pojedyncze nieprawidłowości (powiat jeleniogórski i kłodzki). Uchybienia dotyczyły nieprawidłowych warunków magazynowania i prania bielizny oraz braku środków dezynfekcyjnych. Zły stan techniczny stwierdzono tylko w jednym przypadku (powiat średzki). W celu usunięcia uchybień PPIS podjęli stosowne działania.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Placówki zapewniające całodobową opiekę	31	1	0	1	0	0,-

Ponadto w jednym obiekcie (powiat wołowski) stwierdzono ponadnormatywną obecność liczby bakterii *Legionella sp.* w ciepłej wodzie. Wyniki powtórne badań wykazały prawidłową jakość wody ciepłej.

Pozostałe obiekty oceniono jako dobre pod względem stanu sanitarno-higienicznego.

7.4 NOCLEGOWNIE

Według ewidencji PSSE na terenie woj. dolnośląskiego znajduje się 21 noclegowni. W 2016 r. skontrolowano 12 obiektów z tej grupy. W jednym obiekcie (powiat jeleniogórski) stwierdzono zły stan sanitarno-techniczny ścian i ubytki w wykładzinie podłogowej w pomieszczeniach. PPIS w Jeleniej Górze wszczął postępowanie administracyjne i wydał stosowną decyzję administracyjną.

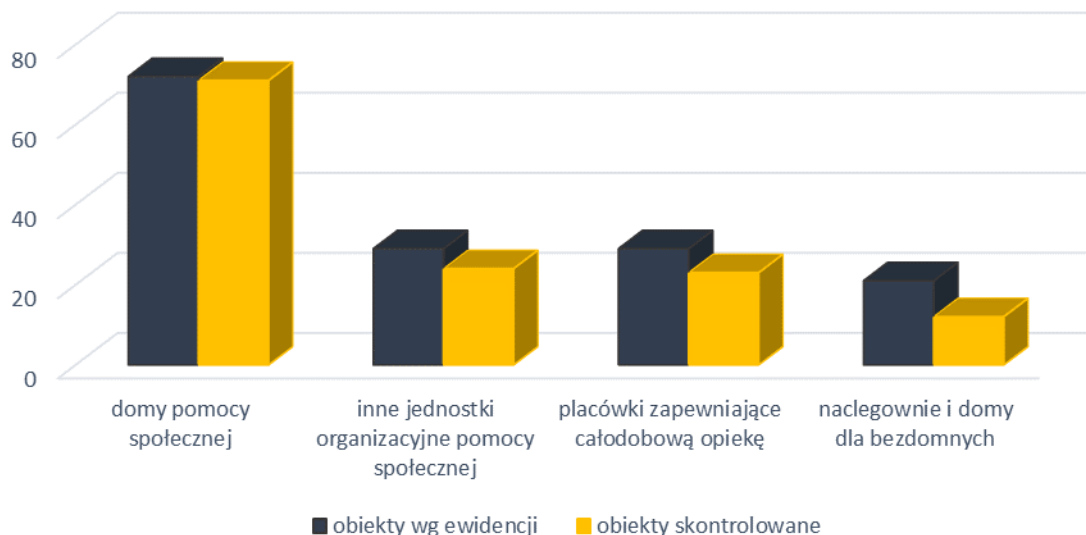
Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Noclegownie	13	1	1	2	0	0,-

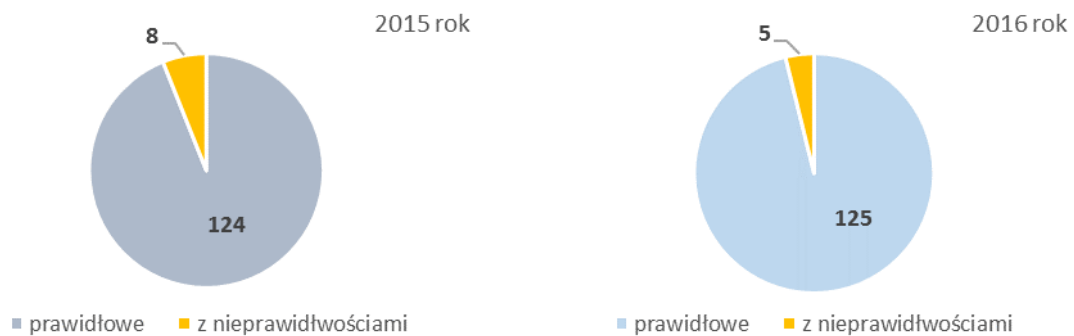
W pozostałych skontrolowanych obiektach stan sanitarno-techniczny nie budził zastrzeżeń.

7.5 PODSUMOWANIE

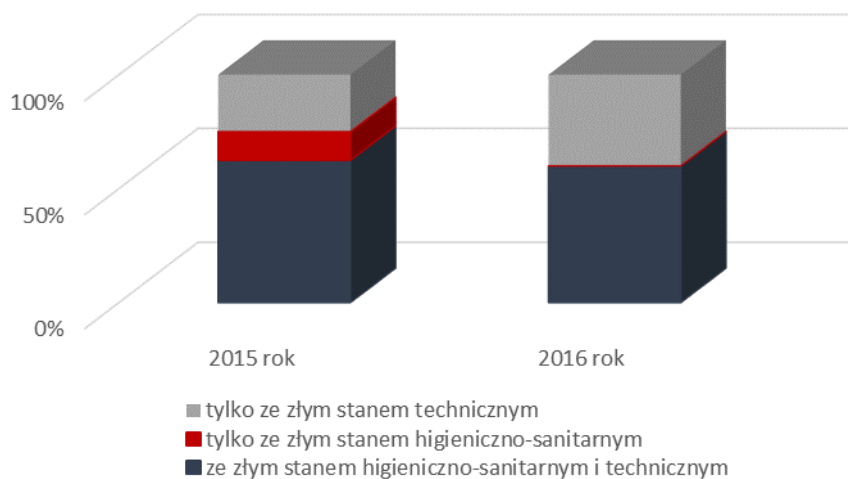
W 2016 r. PPIS nadzorowali ogółem 151 obiektów działających w ramach pomocy społecznej. Skontrolowano 130 obiektów. Ogółem stan sanitarny obiektów pomocy społecznej ocenia się jako dobry. Odsetek obiektów ze stwierdzonym złym stanem sanitarnym w stosunku do obiektów skontrolowanych wyniósł ogółem 8,46 % i utrzymał się na poziomie zbliżonym do 2015 r. (7,57 %).

Wykres: Liczba skontrolowanych obiektów działających w ramach pomocy społecznej do liczby obiektów zewidencjonowanych w 2016 r.

Wykres: Udział obiektów działających w ramach pomocy społecznej ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w obiektach pomocy społecznej w 2015 i 2016 r.

8 OBIEKTY ŚWIADCZĄCE USŁUGI HOTELOWE

8.1 HOTELE

W 2016 r. w ewidencji PSSE znajdowało się 301 hoteli. Skontrolowano 261 obiektów. W związku ze stwierdzonym złym stanem sanitarnym (nieprawidłowości dotyczące stanu sanitarno-technicznego ścian i sufitów w pomieszczeniach hotelowych, wentylacji w pomieszczeniach sanitarnohigienicznych, warunków magazynowania bielizny czystej), a także w związku ze stwierdzonymi przekroczeniami dopuszczalnej liczby bakterii *Legionella* sp. w ciepłej wodzie, właściwi miejscowo PPIS wydali 32 decyzje administracyjne. Nieprawidłowości stwierdzono, m.in., w hotelach działających na terenie powiatu jeleniogórskiego, wołowskiego, średzkiego, zgorzeleckiego i we Wrocławiu. Właściwi PPIS wszczęli postępowania administracyjne i wydali decyzje administracyjne. Właściciele/zarządcy obiektów podjęli działania naprawcze wymagane przepisami prawa. Badanie kontrolne wody w kierunku bakterii *Legionella* były prawidłowe.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Hotele	312	32	4	14	0	0,-

W pozostałych obiektach tej grupy stan sanitarno-techniczny był dobry.

8.2 MOTELE

W 2016 r. w ewidencji PSSE znajdowało się 10 moteli. Skontrolowano 8 obiektów z tej grupy. W powiecie średzkim uruchomiono nowy obiekt - Motel przy ul. Słonecznej 8 w Błoniach. Motele utrzymane były w dobrym stanie sanitarno-technicznym i porządkowym.

8.3 PENSJONATY

Według ewidencji PSSE na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 88 pensjonatów. Skontrolowano 50 obiektów z tej grupy. W pojedynczych obiektach na terenie powiatu jeleniogórskiego stwierdzono niewłaściwy stan sanitarny poduszek i kołder oraz niewłaściwą jakość ciepłej wody. PPIS w Jeleniej Górze wszczął postępowania administracyjne i wydał stosowne decyzje.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Pensjonaty	55	13	1	2	0	0,-

Na koniec 2016 r. stan sanitarno-techniczny obiektów z tej grupy nie budził zastrzeżeń.

8.4 KEMPINIGI

Według ewidencji PSSE na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 22 kempingi. W 2016 r. skontrolowano 18 obiektów, przeprowadzając 19 kontroli.

Stan sanitarno-porządkowy oraz techniczny kempingów oceniono jako dobry.

8.5 DOMY WYCIECZKOWE

W 2016 r. PPIS nadzorowali stan sanitarno-techniczny 7 domów wycieczkowych. Skontrolowano 6 obiektów. W dwóch obiektach (powiat kłodzki i powiat trzebnicki) stwierdzono nieprawidłowy stan sanitarno-techniczny ścian, sufitów i podłóg w pomieszczeniach. Właściwi PPIS wszczęli postępowania administracyjne i wydali decyzje.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Domy wycieczkowe	8	2	1	2	0	0,-

Pozostałe skontrolowane obiekty zostały ocenione jako dobre zarówno pod względem stanu sanitarno-porządkowego, jak i technicznego.

8.6 SCHRONISKA I POLA BIWAKOWE

Na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 32 schroniska i pola biwakowe. W 2016 r. skontrolowano 25 obiektów. Jako zły pod względem stanu technicznego oceniono jeden obiekt w powiecie jeleniogórskim. PPIS w Jeleniej Górze podjął działania administracyjne celem usunięcia stwierdzonych uchybień. W pozostałych skontrolowanych obiektach nie stwierdzono nieprawidłowości sanitarnych.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Schroniska, pola biwakowe	31	3	1	1	0	0,-

8.7 INNE OBIEKTY

Według ewidencji PSSE na terenie województwa znajduje się 1349 innych obiektów świadczących usługi hotelarskie (m.in. ośrodki wypoczynkowe i szkoleniowe, pokoje gościnne, hotele pracownicze, hostele, gospodarstwa agroturystyczne). Skontrolowano 606 obiektów. Stwierdzone uchybienia to, m.in.: zły stan sanitarno-techniczny podłóg, ścian i sufitów, zniszczona stolarka okienna i drzwiowa, niewłaściwy stan sanitarno-techniczny elementów wyposażenia pomieszczeń, brak wentylacji, brak środków dezynfekcyjnych, zniszczona bielizna pościelowa. W uzasadnionych przypadkach przedstawiciele PPIS nałożyli na osoby odpowiedzialne mandaty karne/decyzje administracyjne w celu usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. W jednym obiekcie w Środzie Śląskiej stwierdzono złą jakość wody ciepłej pod względem obecności bakterii *Legionella sp.* Po przeprowadzeniu przez właściciela obiektu dezynfekcji sieci, przedstawione ponowne wyniki badania wody ciepłej były prawidłowe.

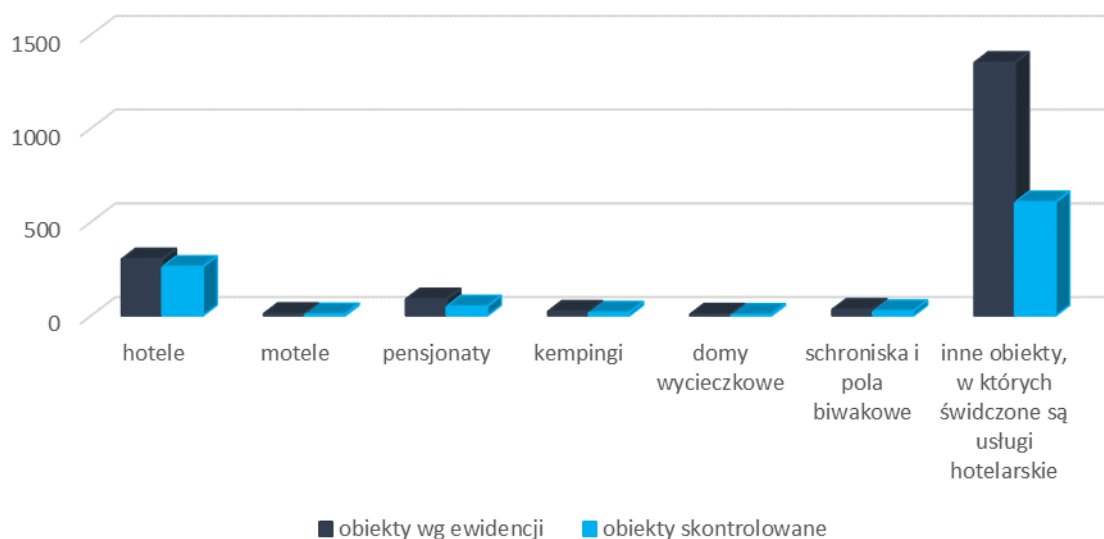
Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Inne obiekty, w których świadczone są usługi hotelarskie	665	44	11	73	7	1 000,-

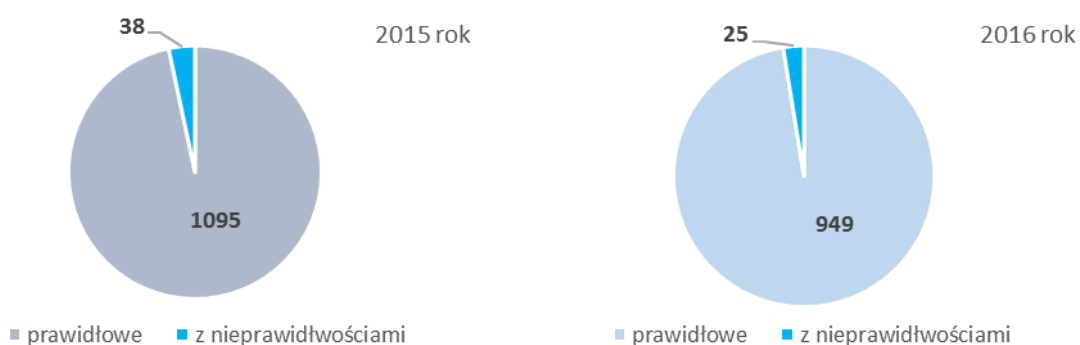
Stan sanitarno-techniczny pozostałych skontrolowanych obiektów był zadowalający.

8.8 PODSUMOWANIE

W 2016 r. odsetek skontrolowanych obiektów świadczących usługi hotelarskie, w których stwierdzono zły stan sanitarny, w stosunku do obiektów skontrolowanych, wyniósł 2,5 % (974 obiekty skontrolowane). W 2015 r. odsetek ten był nieco wyższy i wyniósł 3,45 % (1133 obiekty skontrolowane).

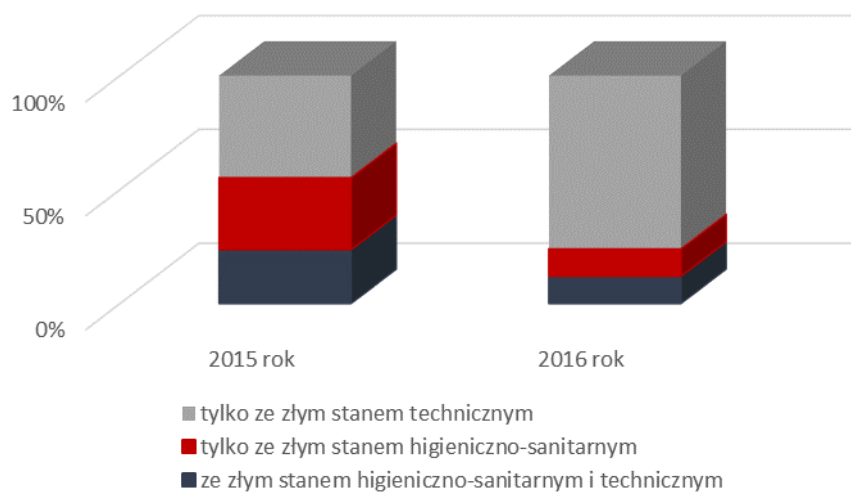

Wykres: Liczba obiektów świadczących usługi hotelarskie skontrolowanych w 2016 r. do liczby obiektów zewidencjonowanych

Wykres: Udział obiektów świadczących usługi hotelarskie ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w obiektach świadczących usługi hotelarskie w 2015 i 2016 r.

9 ZAKŁADY ŚWIADCZĄCE USŁUGI UPIĘKSZAJĄCE CIAŁO

9.1 ZAKŁADY FRYZJERSKIE

Na terenie województwa dolnośląskiego prowadzi działalność 2127 zakładów fryzjerskich. W 2016 r. skontrolowano 1187 zakładów. W większości skontrolowanych obiektów pomieszczenia zakładów były utrzymane w należyтым stanie porządkowym. Stwierdzone usterki techniczne to w szczególności niewłaściwy stan sanitarny ścian pomieszczeń usługowych i korytarzy komunikacyjnych, wyeksploatowane, trudne do utrzymania w czystości elementy wyposażenia zakładu. Stwierdzone uchybienia sanitarno-higieniczne to zwłaszcza: brak procedur zapewniających ochronę przed zakażeniami i chorobami zakaźnymi, brak środków do dezynfekcji narzędzi i urządzeń oraz brudny sprzęt fryzjerski i meblowy. Właściwi miejscowo PPIS podejmowali działania celem doprowadzenia zakładów do właściwego stanu sanitarnego. Na koniec 2016 r. stan sanitarny zakładów fryzjerskich należy ocenić jako dobry.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w latach 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Zakłady fryzjerskie	1274	13	4	29	11	1950,-

9.2 ZAKŁADY KOSMETYCZNE

W ewidencji PSSE województwa dolnośląskiego znajduje się 1129 zakładów kosmetycznych. W roku 2016 skontrolowano 680 obiektów z tej grupy. W większości skontrolowanych zakładów pomieszczenia utrzymane były w należyтым stanie porządkowym. Do wykonywania zabiegów, przy których może dojść lub dochodzi do naruszenia ciągłości tkanek używane były narzędzia jednorazowego użycia lub narzędzia jałowe. Część zakładów kosmetycznych posiada własne autoklawy. Stwierdzone nieprawidłowości sanitarne to zwłaszcza brak opracowanych procedur dotyczących wymaganej dezynfekcji/sterylizacji narzędzi kosmetycznych. PPIS podjęli stosowne działania. Ogółem stan sanitarny zakładów kosmetycznych należy ocenić jako dobry.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna na przestrzeni 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Zakłady kosmetyczne	725	8	2	15	6	1100,-

9.3 ZAKŁADY TATUAŻU

W ewidencji PSSE województwa dolnośląskiego znajduje się 46 zakładów tatuażu. W 2016 r. skontrolowano 33 zakłady. Tatuaże wykonywano wyłącznie przy użyciu narzędzi jednorazowego użytku. Odpady niebezpieczne gromadzone były w zamkniętych, plastikowych pudełkach (igły) lub pojemnikach wyłożonych workiem foliowym koloru czerwonego (np. waciki). Odpady, do chwili odebrania przez uprawnioną firmę, przechowywano w wydzielonych lodówkach. Opracowano procedury dotyczące ochrony przed zakażeniami. Jedynie w zakładzie tatuażu w Legnicy oraz w Zgorzelcu stwierdzono nieprawidłowości. W zakładzie sanitarnym w Legnicy uchybienia zostały niezwłocznie usunięte. Zakład w Zgorzelcu został zlikwidowany.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Zakłady tatuażu	40	1	0	2	0	0,-

W 2016 r. zakłady tatuażu oceniono jako dobre pod względem sanitarnym.

9.4 ZAKŁADY ODNOWY BIOLOGICZNEJ

Ogółem w ewidencji PSSE znajduje się 448 zakładów odnowy biologicznej. W 2016 roku skontrolowano 222 obiektów z tej grupy. Większość obiektów wyposażona była w sprzęt porządkowy w dobrym stanie technicznym oraz dostateczne zapasy środków czystościowych i dezynfekcyjnych. Dezynfekcja łóżek przeprowadzana była po każdym kliencie. Solaria miały zapewnioną odpowiednią wentylację mechaniczną. W pojedynczych przypadkach stwierdzono uchybienia, w tym zniszczone ściany i podłogi w pomieszczeniach ćwiczeń. PPIS podjęli działania celem usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Zakłady odnowy biologicznej	232	4	1	5	0	0,-

Na koniec 2016 r. stan sanitarny obiektów z tej grupy był dobry.

9.5 ZAKŁADY POZOSTAŁE

W ewidencji PSSE województwa dolnośląskiego znajduje się 659 zakładów, w których świadczone są łącznie usługi upiększające ciało. W ciągu roku wydano 5 decyzji podstawowych. Stwierdzone uchybienia dotyczyły w szczególności braku prawidłowej dezynfekcji i sterylizacji narzędzi wielokrotnego użytku. PPIS podjęli niezwłocznie działania celem poprawy stanu sanitarnego obiektów.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

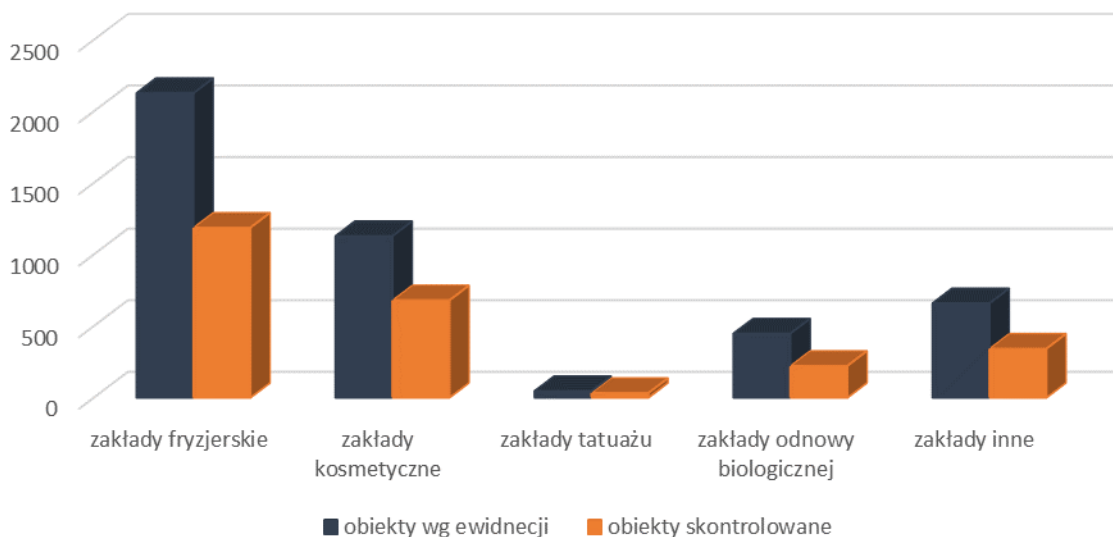
Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Inne zakłady, w których świadczone są łącznie różne usługi upiększające	364	5	0	13	7	1300

Ogółem stan sanitarny obiektów, w których świadczone są łącznie usługi upiększające ciało był dobry.

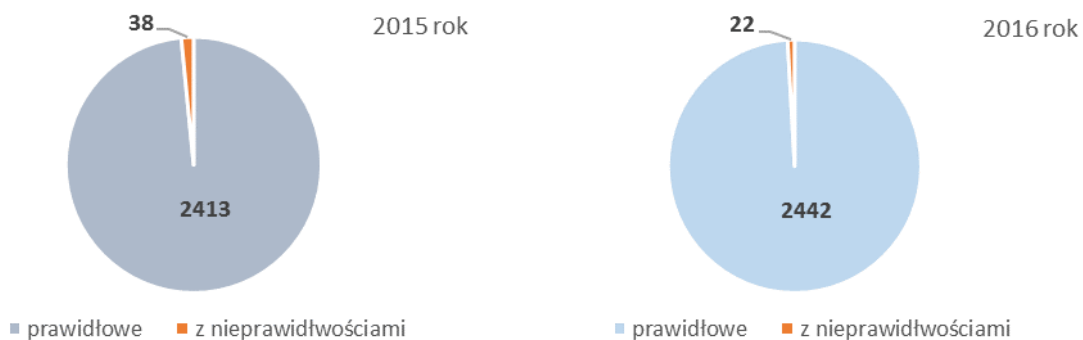
9.6 PODSUMOWANIE

Odsetek zakładów (w których świadczone są usługi upiększające ciało) o stwierdzonym złym stanie sanitarnym wyniósł 0,89% - w stosunku do 2464 obiektów skontrolowanych i był o 2,33% niższy niż w roku 2015 r. (2451 obiektów skontrolowanych).

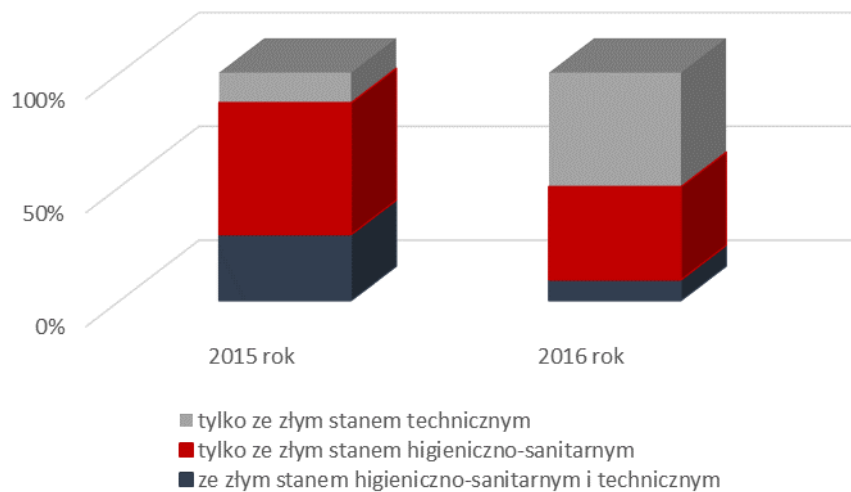
Ogółem stan sanitarny tych obiektów należy uznać jako dobry. W stosunku do 2015 r. zauważa się dalszą tendencję poprawy warunków sanitarnych w tych obiektach.

Wykres: Liczba obiektów świadczących usługi upiększające ciało skontrolowanych w 2016 r. do liczby obiektów zewidencjonowanych

Wykres: Udział obiektów świadczących usługi upiększające ciało ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w obiektach świadczących usługi upiększające ciało w 2015 i 2016 r.

10 CMENTARZE I DOMY PRZEDPOGRZEBOWE; EKSHUMACJE

Na terenie województwa, wg ewidencji PSSE, zlokalizowanych jest 863 cmentarze i 98 domów przedpogrzebowych. W 2016 r. skontrolowano 266 cmentarzy i 81 domów przedpogrzebowych.

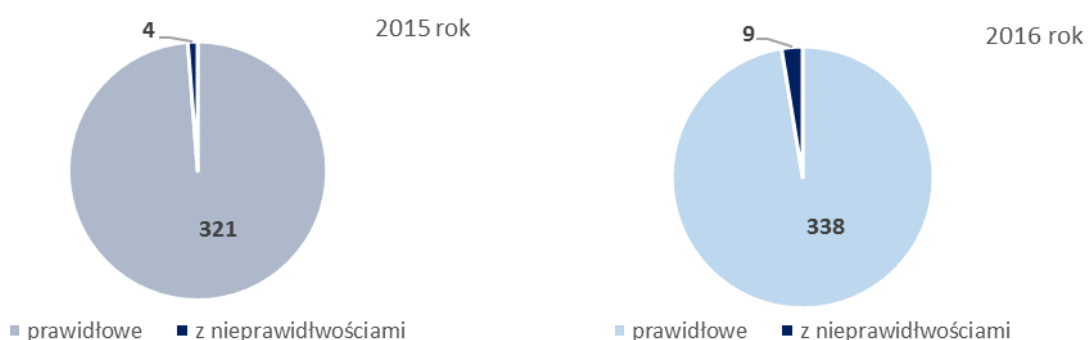
W większości przypadków tereny cmentarzy były prawidłowo zagospodarowane i utrzymywane w należyтым stanie sanitarnym. W wyniku przeprowadzonych kontroli zły stan sanitarno - techniczny stwierdzono na cmentarzach w Wałbrzychu, Lwówku Śląskim, Lubinie i Bystrzycy Kłodzkiej (powiat kłodzki). Nieprawidłowości dotyczyły złego stanu sanitarno-technicznego ogrodzenia cmentarzy, zawilgoconych ścian w kaplicach cmentarnych oraz stanu technicznego toalet.

Domy przedpogrzebowe zaopatrywane były w wodę przeznaczoną do spożycia z wodociągów sieciowych. Ścieki odprowadzono do sprawnie działających sieci kanalizacji miejskiej. Odpady były systematycznie odbierane przez specjalistyczne firmy. Sprzątanie i dezynfekcja przeprowadzane były na bieżąco. Pomieszczenia do przechowywania zwłok zabezpieczone były przed dostępem osób nieuprawnionych, a także przed gryzoniami i owadami. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie działania wentylacji.

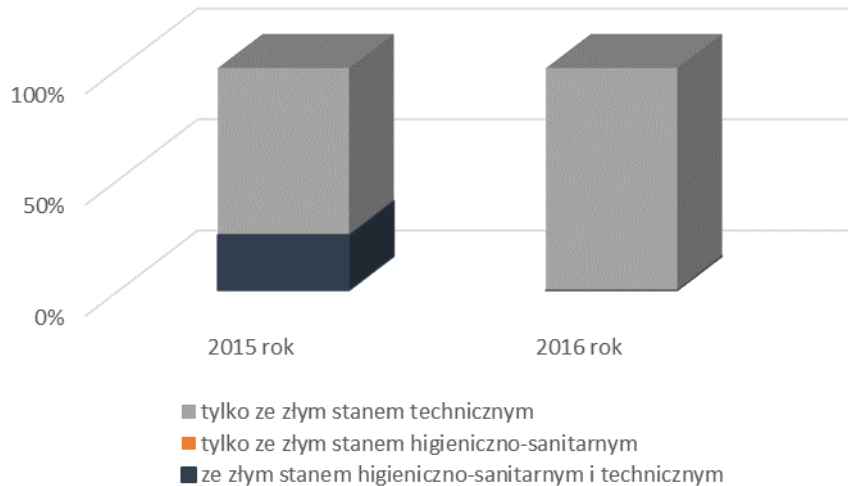
Jako złe pod względem sanitarno-technicznym oceniono dom przedpogrzebowy na cmentarzu w Jeleniej Górze, w Przemkowie (powiat polkowicki) oraz w Powidzku (powiat trzebnicki). Nieprawidłowości dotyczyły niewłaściwego stanu sanitarno-technicznego ścian i sufitów w pomieszczeniach obiektów. W celu usunięcia stwierdzonych uchybień PPIS wydali decyzje administracyjne.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Cmentarze	266	4	0	4	0	0,-
Domy przedpogrzebowe	81	3	0	3	0	0,-

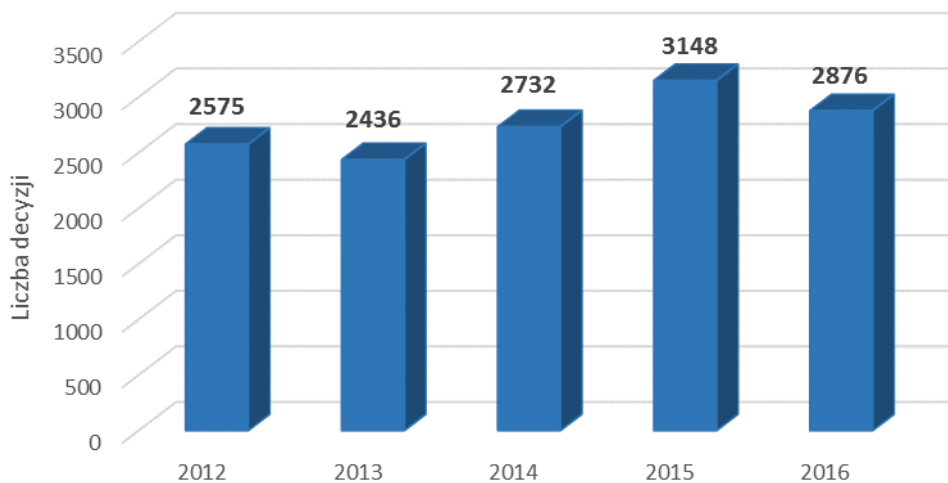

Wykres: Udział cmentarzy i domów przedpogrzebowych ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych na cmentarzach i w domach przedpogrzebowych w 2015 i 2016 r.

Ponadto w 2016 r. PPIS wydali 2876 decyzji zezwalających na przeprowadzenie ekshumacji. Ekshumacje odbywały się we wczesnych godzinach rannych. Pracownicy przeprowadzający ekshumacje stosowali środki ochrony osobistej. Postępowanie z odzieżą ochronną po wykonaniu ekshumacji było prawidłowe. Doły po ekshumacji poddawano dezynfekcji. Podczas przeprowadzanych ekshumacji nie stwierdzono nieprawidłowości sanitarnych.

Wykres: Liczba decyzji administracyjnych wydanych przez PPIS woj. dolnośląskiego w sprawach dotyczących przeprowadzenia ekshumacji w latach 2012-2016

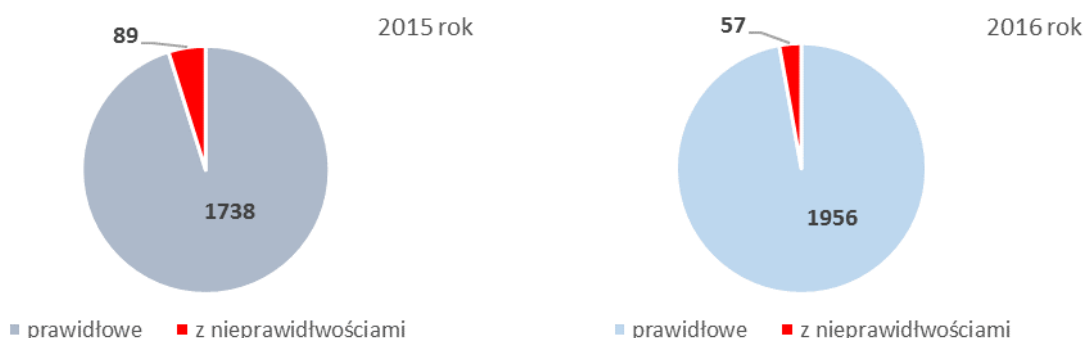
11 STAN SANITARNY INNYCH OBIEKTÓW

Na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 4806 obiektów z tej grupy, w tym obiekty sportowe, obiekty kulturalne, targowiska, urzędy, apteki, pralnie, stacje paliw, parkingi i miejsca postojowe oraz zakłady i areszty karne oraz baseny. W 2016 r. skontrolowano 2013 obiektów, w tym 11 (z 15) zakładów i aresztów śledczych. Jako złe pod względem stanu sanitarnego oceniono 57 obiektów, w tym 2 zakłady karne. Najczęściej stwierdzone nieprawidłowości to: zły stan techniczny nawierzchni dróg komunikacji wewnętrznej w obiektach, zły stan sanitarno-techniczny elewacji budynków, zniszczone ściany, podłogi i sufity w pomieszczeniach obiektów, niewłaściwa jakość wody w basenach. PPIS podejmowali działania celem doprowadzenia do właściwego stanu sanitarnego obiektów. W przypadku złej jakości wody w basenach PPIS zalecali administratorom obiektów natychmiastowe podjęcie działań naprawczych oraz wyłączenie niecek z użytkowania do czasu uzyskania właściwej jakości wody. Niecki zostały dopuszczone ponownie do użytkowania po uzyskaniu pozytywnych wyników badania wody.

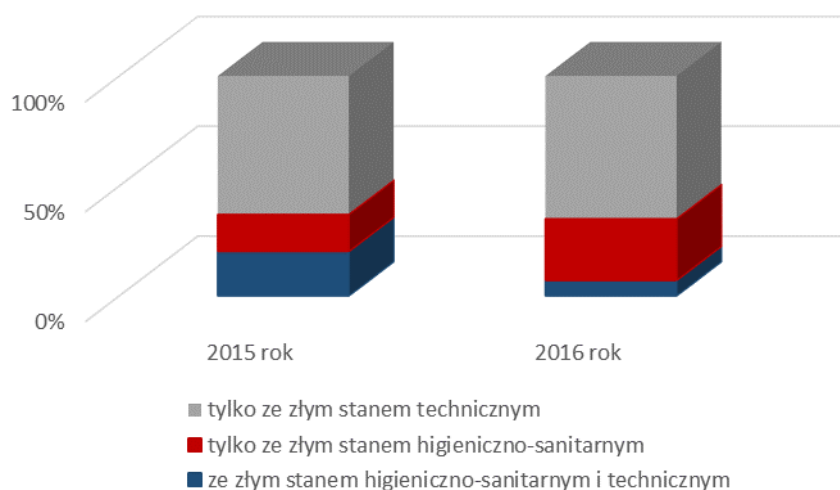
Tabela: Działalność kontrolno-represyjna w 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Inne obiekty	1519	58	17	56	7	1250

Stan sanitarno - techniczny w pozostałych obiektach nie budził zastrzeżeń.

Wykres: Udział innych obiektów użyteczności publicznej (w tym zakłady karne i areszty śledcze) ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w innych obiektach użyteczności publicznej (w tym zakłady karne i areszty śledcze) w 2015 i 2016 r.

12 OBIEKTY OBSŁUGI PASAŻERSKIEJ

12.1 DWORCE I STACJE KOLEJOWE

Według ewidencji PSSE na terenie województwa znajduje się 129 obiektów zaliczanych do tej grupy. W 2016 roku skontrolowano 96 obiektów.

Zły stan techniczny stwierdzono, m.in., na dworcach kolejowych w Wołowie, Lubaniu, Jaworzynie Śląskiej (powiat świdnicki), Ząbkowicach Śląskich. Stwierdzone nieprawidłowości to, m.in.: niewłaściwy stan sanitarno-techniczny ścian i sufitów w pomieszczeniach poczekalni dla pasażerów, zniszczona nawierzchnia peronów, zniszczone zadaszenia nad peronami. W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami właściwi miejscowo PPIS wydali decyzje administracyjne.

Tabela: Działalność kontrolno-represyjna na przestrzeni 2016 r.

Grup obiektów	Liczba kontroli	Decyzje podstawowe	Decyzje prolongujące	Decyzje płatnicze	Liczba mandatów	Kwota mandatów [zł]
Dworce i stacje kolejowe	120	3	5	1	0	0,-

W pozostałych skontrolowanych obiektach nie stwierdzono uchybień sanitarnych.

12.2 DWORCE AUTOBUSOWE

Według ewidencji organów PIS na terenie województwa znajduje się 21 dworców autobusowych. Skontrolowano 20 obiektów, przeprowadzając 25 kontroli. Ogólnie stan sanitarno-techniczny dworców autobusowych ocenia się jako dobry. Zły stan sanitarno-techniczny stwierdzono na dworcu autobusowym w Strzelinie. Nieprawidłowości dotyczyły brudnych ścian i sufitów w pomieszczeniach dla kierowców oraz nieprawidłowego stanu sanitarno-technicznego wiaty przystankowej. PPIS w Strzelinie wszczął postępowanie administracyjne i wydał decyzję nakazującą usunięcie nieprawidłowości.

12.3 WIATY PRZYSTANKOWE

W 2016 r. przeprowadzono 483 kontrole wiat przystankowych. Stan sanitarny większości obiektów w porównaniu do roku ubiegłego uległ poprawie. Wnętrza wiat oraz ich otoczenie sprzątane było na bieżąco. Przystanki wyposażone były w kosze na odpadki, które systematycznie opróżniano. Okresowo dokonywano niezbędnych napraw i malowania. Zły stan techniczny wiat przystankowych stwierdzono, m.in., w powiecie: wrocławskim, legnickim i lwóweckim. Stwierdzone uchybienia to, m.in.: uszkodzenia ścian bocznych i zadaszeń oraz zniszczone ławki, zniszczone kosze na śmieci oraz brak oznakowań zakazu palenia wyrobów tytoniowych. W związku z powyższym wystosowano wystąpienia do zarządców o podjęcie działań w celu wyeliminowania uchybień.

12.4 PORTY LOTNICZE

Na terenie województwa dolnośląskiego zlokalizowane są 2 porty lotnicze - Port Lotniczy we Wrocławiu i Port Lotniczy przy Aeroklubie Zagłębia Miedziowego w Lubinie. Port Lotniczy we Wrocławiu posiada poczekalnie dla podróżnych, węzły sanitarne, oddzielne dla personelu i podróżnych, pomieszczenia dla funkcjonariuszy Straży Granicznej. Wydzielono także pomieszczenia sanitarne dla osób chorych lub podejrzanych o zachorowanie na chorobę zakaźną o znaczeniu epidemicznym. W obiekcie przygotowane są schematy postępowania

w sytuacjach kryzysowych, dotyczących podejrzenia lub wystąpienia ataku bioterrorystycznego lub choroby zakaźnej o znaczeniu epidemicznym. Stan sanitarno-techniczny obiektu nie budził zastrzeżeń. W Lubinie z portu lotniczego korzystają wyłącznie pasażerowie prywatnych samolotów i uczestnicy zajęć w aeroklubie.

12.5 PRZYSTANIE

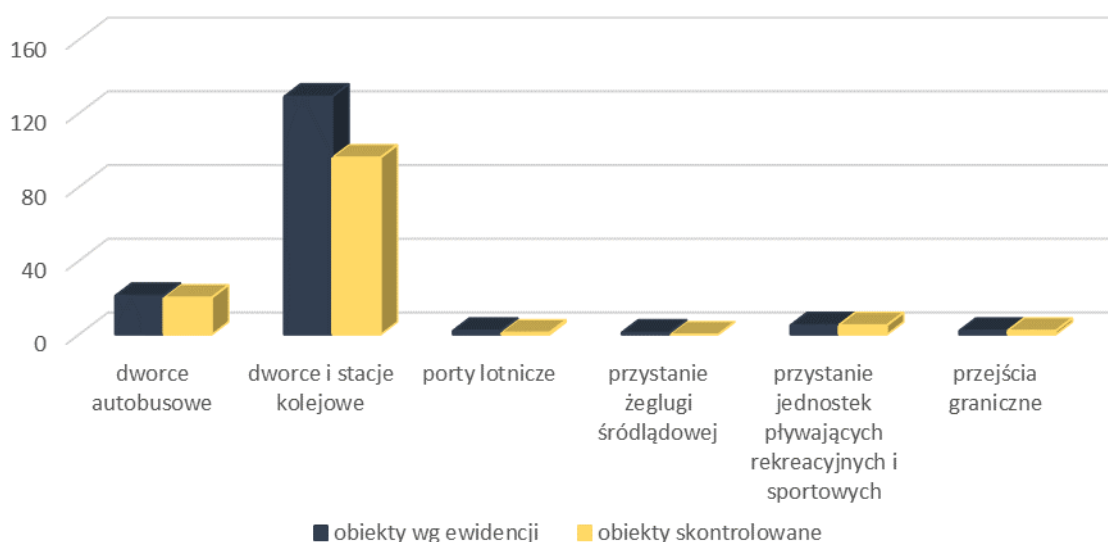
Według ewidencji PSSE na terenie województwa dolnośląskiego znajduje się 6 przystani. Są one zlokalizowane we Wrocławiu, w Urazie (powiat trzebnicki), w Bardzie (powiat ząbkowicki – 2 przystanie), w Głogowie i w Wąsoszu (powiat górowski). W 2016 r. przeprowadzono 5 kontroli. Stan sanitarny skontrolowanych obiektów nie budził zastrzeżeń.

12.6 PRZEJŚCIA GRANICZNE

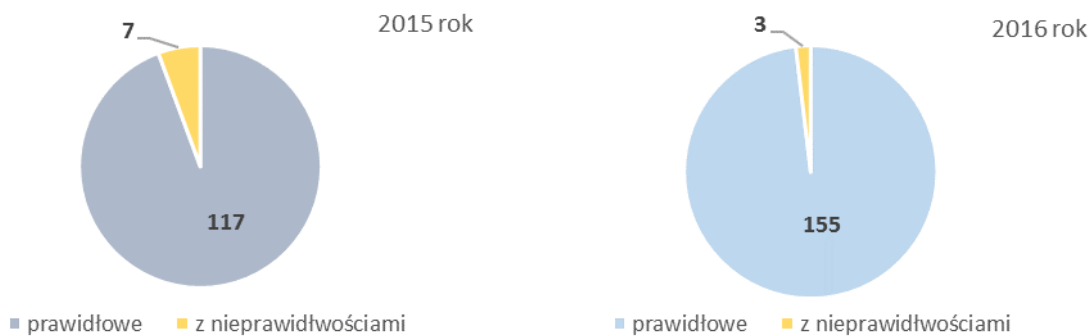
Na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonują 2 lotnicze przejścia graniczne - we Wrocławiu i w Jeleniej Górze. W czasie kontroli obiektów nie stwierdzono uchybień sanitarno-technicznych.

12.7 PODSUMOWANIE

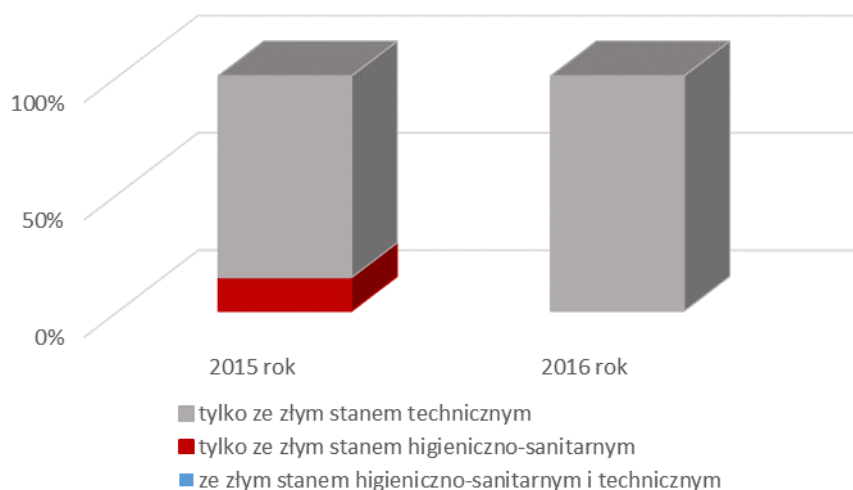
W ewidencji PSSE znajduje się 160 obiektów obsługi pasażerskiej. W 2016 r. skontrolowano 124 obiekty. Stan sanitarny tych obiektów utrzymał się na poziomie z 2015 r. Nieprawidłowości sanitarne stwierdzono jedynie na kilku dworcach kolejowych.

Wykres: Liczba skontrolowanych w 2016 r. obiektów obsługi podróżnych do liczby obiektów zewidencjonowanych

Wykres: Udział obiektów obsługi podróŜnych ze stwierdzonymi naruszeniami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

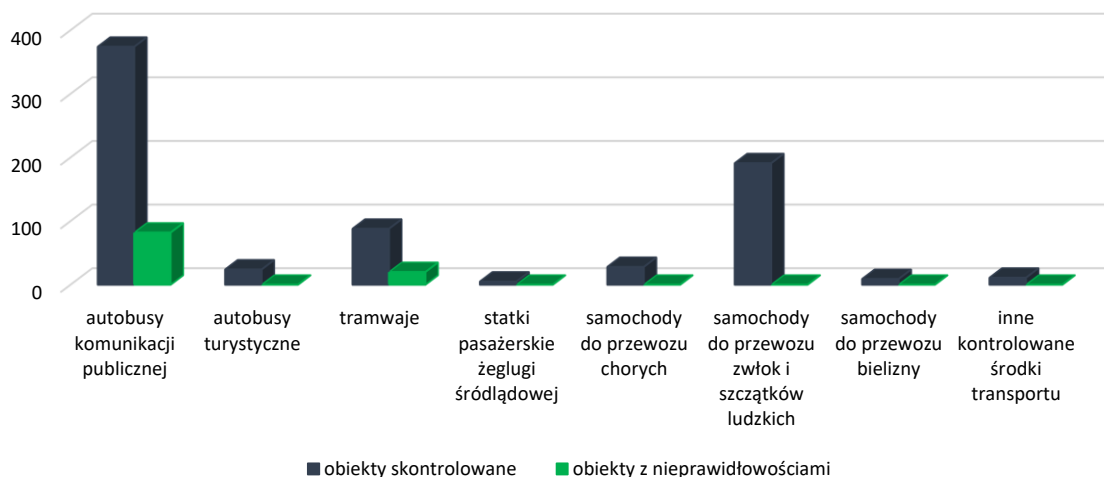

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w obiektach obsługi podróŜnych w 2015 i 2016 r.

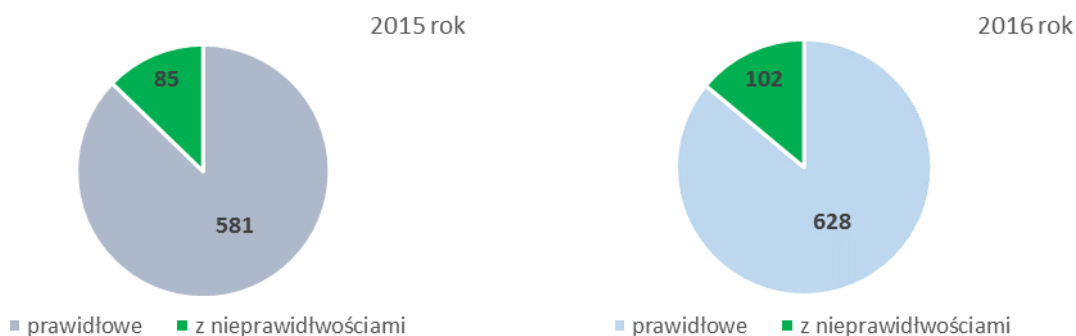
13 ŚRODKI TRANSPORTU

W 2016 roku na terenie województwa dolnośląskiego skontrolowano 730 środków transportu osobowego. Nieprawidłowości sanitarne stwierdzono w autobusach komunikacji publicznej i w tramwajach na terenie Wrocławia. Stwierdzone uchybienia to w szczególności brudne, zaśmiecone podłogi, zniszczona tapicerka siedzeń, brudne szyby. PPIS we Wrocławiu wystąpił do właścicieli/zarządców w sprawie podjęcia działań w celu poprawy stanu sanitarnego środków transportu.

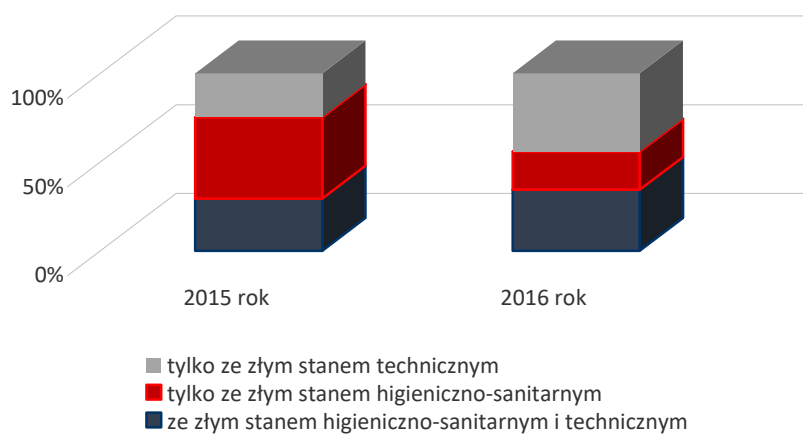
Stan sanitarny pozostałych środków transportu nie budził zastrzeżeń.

Wykres: Ocena stanu sanitarnego środków transportu w 2016 r.

Wykres: Udział środków transportu ze stwierdzonymi nieprawidłowościami sanitarnymi w stosunku do wszystkich obiektów tej grupy skontrolowanych w 2015 i 2016 r.

Wykres: Procentowy rozkład uchybień sanitarnych stwierdzonych w środkach transportu w 2015 i 2016 r.

14 PODMIOTY LECZNICZE

14.1 SZPITALE

Według ewidencji WSSE we Wrocławiu i PSSE w 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonowało 87 szpitali. Przeprowadzono 173 kontrole sanitarne tych obiektów. Zły stan sanitarny stwierdzono w 17 szpitalach. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły głównie złego stanu sanitarno-technicznego sufitów, ścian i podłóg w pomieszczeniach obiektów oraz braku właściwej wentylacji w pomieszczeniach sanitarno-higienicznych. Ponadto stwierdzono brak izolatek, brak śluz umywalkowo - fartuchowych i szatniowych, brak pomieszczeń porządkowych, zniszczony sprzęt meblowy.

Szpitala zaopatrywane są głównie w wodę z wodociągów sieciowych. W nielicznych obiektach, np. w: Szpitalu Powiatowym w Miliczu, Regionalnym Szpitalu Specjalistycznym „Latawiec” w Świdnicy, NZOZ w Kamiennej Górze, podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę są własne ujęcia wody. Część szpitali posiada rezerwowe ujęcia wody, pozostałe - w razie awarii, korzystają z wody dostarczanej beczkowozami. W ramach sprawowanego nadzoru sanitarnego nad jakością wody badano ciepłą wodę w kierunku bakterii z rodzaju *Legionella* sp. W przypadkach nieprawidłowej jakości wody ciepłej właściwi miejscowo PPIS wszczęli postępowania administracyjne.

We wszystkich szpitalach realizowano procedury postępowania z bielizną brudną i czystą. W dwóch obiektach stwierdzono brak w brudownikach płuczki-dezynfektora lub urządzenia do dekontaminacji oraz utylizacji wkładów jednorazowych wraz z zawartością.

W obiektach opracowano procedury i instrukcje dotyczące postępowania z odpadami medycznymi. Odpady medyczne przekazywane są bezpośrednio do spalarni lub innych zakładów zajmujących się ich unieszkodliwianiem. Stwierdzone uchybienia podczas przeprowadzonych kontroli to, m.in., brak odpowiednich pomieszczeń do magazynowania odpadów, brak pełnego oznakowania na opakowaniach z odpadami zakaźnymi oraz możliwy dostęp osób nieupoważnionych do magazynowanych odpadów medycznych.

Z dniem 23 stycznia 2016 r. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2010 r. (Dz. U. 2010 nr 139 poz. 940) w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z odpadami medycznymi, straciło moc prawną, co utrudnia prowadzenie postępowania administracyjnego we wszystkich rodzajach obiektów służby zdrowia.

14.2 SZPITALE UZDROWISKOWE

Według ewidencji PSSE w 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonowało 31 szpitali uzdrowiskowych. W obiektach przeprowadzono 21 kontroli sanitarnych, w wyniku których stwierdzono uchybienia w 2 obiektach. Stwierdzone uchybienia dotyczyły złego stanu sanitarno-technicznego niektórych pomieszczeń: brudne ściany, zacieki i ubytki tynku oraz farby, zniszczone urządzenia sanitarne. W celu usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości wydano decyzje administracyjne. Ponadto w jednym obiekcie wydano doraźne zalecenia pokontrolne dotyczące odnowienia powłok malarskich w pomieszczeniach, mebli i urządzeń sanitarnych oraz wymiany uszczelek silikonowych w toaletach. W pozostałych obiektach stan sanitarny nie budził zastrzeżeń. W 2016 r. nie odnotowano nieprawidłowości w zakresie sposobu postępowania z bielizną brudną i czystą. Szpitale korzystają z usług pralni ogólnodostępnych. Przewóz bielizny odbywa się środkami transportu pralni. Szpitale posiadają opracowane instrukcje postępowania z odpadami medycznymi. Odpady przekazywane są do unieszkodliwiania uprawnionym podmiotom.

Szpitala uzdrowiskowe zaopatrywane są w wodę do spożycia z wodociągów sieciowych. Jedynie Zespół Profilaktyki i Rehabilitacji w Janowicach Wielkich wykorzystuje wodę z własnego ujęcia.

14.3 SANATORIA

Według ewidencji PSSE na terenie województwa zlokalizowane są 32 sanatoria. W 2016 r. przeprowadzono 21 kontroli sanitarnych obiektów z tej grupy. W jednym sanatorium (powiat wałbrzyski) stwierdzono zły stan sanitarno-techniczny ścian i sufitów. PPIS w Wałbrzychu wydał decyzję administracyjną z obowiązkiem usunięcia nieprawidłowości. W pozostałych skontrolowanych obiektach stan sanitarny nie budził zastrzeżeń. Obiekty posiadają opracowane procedury dezynfekcji sprzętu wykorzystywanego do zabiegów rehabilitacyjnych oraz dekontaminacji pomieszczeń. Postępowanie z odpadami medycznymi prowadzone jest prawidłowo. W obiektach bieliznę pierze się we własnych pralniach lub korzysta z usług pralni ogólnodostępnych. Sanatoria zaopatrywane są w wodę z wodociągów sieciowych. Jakość wody we wszystkich skontrolowanych obiektach była dobra. W wielu placówkach realizowane są przedsięwzięcia modernizacyjno - remontowe w celu poprawy stanu sanitarno - porządkowego i funkcjonalnego obiektów.

14.4 PRZYCHODNIE, OŚRODKI, PORADNIE, AMBULATORIA

Według ewidencji PSSE na terenie województwa znajduje się 1811 obiektów z tej grupy. Skontrolowano 997 obiektów, przeprowadzając 1447 kontroli. Stan sanitarno-techniczny zakładów leczniczych udzielających ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych ogólnie ocenia się jako dobry. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły przede wszystkim złego stanu sanitarno-technicznego ścian, podłóg i stolarki drzwiowej w obiektach. Ponadto w kilku obiektach przeprowadzone kontrole wykazały naruszenie wymagań sanitarnych dotyczących przeprowadzania procesów dezynfekcji i sterylizacji. W zakresie gospodarki odpadami medycznymi w kilku podmiotach przeprowadzone kontrole wykazały nieprawidłowości najczęściej dotyczące przekroczenia dopuszczalnego czasu przechowywania odpadów medycznych oraz braku dokumentów potwierdzających unieszkodliwienie zakaźnych odpadów medycznych. W związku z powyższym właściwi PPIS podjęli działania w celu doprowadzenia do usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

Większość zakładów używa bielizny i podkładów jednorazowego użytku. Bielizna po użyciu traktowana jest jako odpad medyczny i przekazywana do utylizacji firmom specjalistycznym. Bielizna wielorazowego użytku prana jest w pralniach własnych lub oddawana do pralni zewnętrznych.

Większość obiektów zaopatrywana jest w wodę o dobrej jakości z wodociągów sieciowych.

14.5 STACJE DIALIZ

Na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonuje 19 stacji dializ. W roku 2016 r. przeprowadzono 23 kontrole sanitarne. W skontrolowanych obiektach postępowanie z odpadami medycznymi było zgodne z obowiązującymi zasadami i procedurami. Wytwarzane odpady medyczne zbierane były selektywnie w miejscach ich powstawania, tj. w salach dializacyjnych i gabinecie zabiegowym. Pojemniki i worki z odpadami były właściwie oznakowane. W stacjach dializ używana była bielizna jednorazowego użytku, która po zakończeniu zabiegu traktowana była jak odpad medyczny. Zapasy bielizny były wystarczające, przechowywano ją w sposób prawidłowy, w wydzielonych i opisanych szafach w gabinetach oraz w magazynkach podręcznych. W stacjach dializ przestrzegane są procedury

sprzątania i dezynfekcji pomieszczeń. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wentylacji pomieszczeń. Wszystkie obiekty wyposażone są w stacje uzdatniania wody. W procesie dializoterapii stosowany jest sprzęt jednorazowego użytku, traktowany po użyciu jako odpad medyczny. Stacje dializ mają opracowane procedury postępowania mające na celu zapobieganie zakażeniom przenoszonym przez krew. Bielizna pościelowa i koce wykorzystywane przez dializowanych pacjentów przydzielane są imiennie dla każdego z pacjentów. Bieliznę wielokrotnego użytku prano w pralniach przyszpitalnych lub pralniach ogólnodostępnych

14.6 PRAKTYKI LEKARSKIE, PRAKTYKI PIEŁĘGNIAREK I POŁOŻNYCH

Na terenie województwa dolnośląskiego działa 6500 praktyk lekarskich i 276 praktyk pielęgniarek i położnych, w tym:

- indywidualnych praktyk lekarskich - 2100,
- indywidualnych specjalistycznych praktyk lekarskich - 4346,
- grupowych praktyk lekarskich - 54,
- indywidualnych praktyk pielęgniarek - 220,
- indywidualnych specjalistycznych praktyk pielęgniarek - 29,
- grupowych praktyk pielęgniarek - 27 .

Skontrolowano ogółem 1215 obiektów przeprowadzając 1236 kontroli z tej grupy. Obiekty zaopatrywane są w wodę z wodociągów sieciowych o dobrej jakości. W gabinetach lekarskich sterylizacja narzędzi prowadzona jest w autoklawach, stosowane są chemiczne testy kontroli sterylizacji. Narzędzia pakowane są w rękawy papierowo-foliowe oznaczone datą sterylizacji i datą ważności. Odpady medyczne do czasu ich odbioru przechowywane są w wydzielonych, chłodnych miejscach. Wszystkie skontrolowane placówki miały zawarte umowy ze specjalistycznymi firmami, uprawnionymi do odbioru i unieszkodliwiania odpadów medycznych. Postępowanie z odpadami medycznymi w gabinetach lekarskich odbywa się prawidłowo. Przy wykonywaniu świadczeń medycznych jest używana bielizna jednorazowego użytku, która przekazywana jest po użyciu do utylizacji. Placówki stosujące bieliznę wielokrotnego użytku korzystają z usług pralniczych wyspecjalizowanych firm. Odzież ochronną pracownicy piorą we własnym zakresie. Bielizna czysta przechowywana jest w wydzielonych szafkach, w gabinetach.

W grupie indywidualnych praktyk pielęgniarskich większość to gabinety profilaktyki i pomocy przedlekarskiej w szkołach oraz praktyki prowadzące działalność w zakresie pielęgniarstwa środowiskowo rodzinnego. W przypadku praktyk pielęgniarskich środowiskowo-rodzinnych usługi medyczne wykonywane są w środowisku domowym pacjenta przy użyciu sprzętu jednorazowego użytku. Stosowana jest wyłącznie bielizna jednorazowego użytku.

W trakcie przeprowadzonych kontroli w 2016 r. nieprawidłowości stwierdzono w 4 obiektach. Stwierdzono, m.in., brak wydzielonej umywalki do mycia rąk, nieprawidłowy sposób przechowywania materiału sterylnego. Właściwi miejscowo PPIS wszczęli postępowania administracyjne.

14.7 ZAKŁADY OPIEKUŃCZO-LECZNICZE, PIEŁĘGNACYJNO-OPIEKUŃCZE

Według ewidencji PSSE na terenie województwa zlokalizowanych jest 41 zakładów opiekuńczo-leczniczych i 13 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych. W 2016 r. skontrolowano 35 zakładów opiekuńczo-leczniczych i 10 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych. Przeprowadzono łącznie 52 kontrole obiektów z tej grupy. Kontrole obejmowały sprawdzenie stanu sanitarno-technicznego obiektów, zaopatrzenie w wodę, zaopatrzenie w środki dezynfekcyjne i ich stosowanie, postępowanie z odpadami medycznymi i komunalnymi, postępowanie z bielizną czystą i brudną, utrzymanie stanu bieżącej czystości i porządku

w obiektach oraz ich otoczenia. W trakcie przeprowadzonych kontroli stwierdzono nieprawidłowości sanitarno-techniczne w dwóch obiektach (powiat jeleniogórski i powiat trzebnicki). Właściwi miejscowo PPIS prowadzą postępowania administracyjne. Ogólny stan sanitarny zakładów opiekuńczo-lecznicze i zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych należy ocenić jako dobry

14.8 HOSPICJA

Według ewidencji PSSE na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonuje 8 hospicjów. W roku 2016 skontrolowano 7 obiektów. Stan sanitarny obiektów nie budził zastrzeżeń. Placówki hospicyjne zaopatrywane są w wodę z wodociągów sieciowych, a woda odpowiada wymaganiam jakościowym wody do spożycia przez ludzi. W zakładach przestrzega się instrukcji postępowania z odpadami, w tym z odpadami medycznymi. Obiekty mają wydzielone pomieszczenia do czasowego gromadzenia odpadów. Pojemniki i worki przeznaczone do usuwania odpadów były prawidłowo oznakowane. Postępowanie z bielizną czystą i brudną prowadzone było zgodnie z procedurami. Pranie bielizny odbywało się w pralniach ogólnodostępnych.

15 PROMIENIOWNIE JONIZUJĄCE I NIJONIZUJĄCE

15.1 PRACOWNIE RENTGENOWSKIE

W 2016 r. realizowano zadania wynikające z obowiązków kompetencyjnych z zakresu ochrony radiologicznej w placówkach służby zdrowia. Były to kontrole sanitarne – zgodnie z harmonogramem oraz odbiory nowych aparatów rentgenowskich. W zakresie odbiorów przeważały aparaty stomatologiczne do zdjęć wewnątrzustnych punktowych. Wykonano również pomiary wybranych parametrów fizycznych aparatów rentgenowskich mogących mieć wpływ na bezpieczeństwo pacjentów poddawanych badaniom radiologicznym.

W placówkach służby zdrowia postępuje dalszy proces budowy i doskonalenia systemów zarządzania jakością usług medycznych związanych z wykorzystaniem promieniowania jonizującego. Jest to związane z realizacją ustawowego obowiązku występowania jednostek służby zdrowia o wydanie zgód na udzielanie świadczeń zdrowotnych z zakresu rentgenodiagnostyki i diagnostyki obrazowej. W odniesieniu do pracowników jednostek realizowano obowiązek prowadzenia szkoleń z zakresu ochrony radiologicznej pacjentów.

Firmy prowadzące szkolenia na podstawie zezwoleń wydanych przez GIS, działają w tym zakresie w sposób systematyczny, organizując szkolenia na terenie miasta raz na kwartał lub częściej, w miarę potrzeb.

15.2 ŹRÓDŁA PROMIENIOTWÓRCZE IZOTOPOWE

Nie przeprowadzono wspólnych kontroli z przedstawicielami Państwowej Agencji Atomistyki.

15.3 PLACÓWKI POMIARÓW SKAŻEŃ PROMIENIOTWÓRCZYCH

Badania skażeń promieniotwórczych prowadzone w 2016 r. w artykułach żywnościowych, a także stężenia radionuklidów w wodzie pitnej (wyłącznie trytu) – pozostają na poziomie tła naturalnego.

15.4 PROMIENIOWANIE NIJONIZUJĄCE ELEKTROMAGNETYCZNE

Pomiary rozkładu natężenia pola elektromagnetycznego wokół różnych źródeł promieniowania przeprowadzały akredytowane laboratoria zewnętrzne. Pomiary przeprowadzone przez Oddział Higieny Radiacyjnej Wojewódzkiej Stacji Sanitarno – Epidemiologicznej we Wrocławiu dotyczyły nielicznych przypadków, w szczególności skarg ludności na uciążliwość oraz złe samopoczucie. Wykonane pomiary wykazały brak zagrożeń dla ludności w rozumieniu obowiązujących przepisów. Nie stwierdzono również rażąco złych warunków pracy przy źródłach promieniowania elektromagnetycznego.

16 OCENA STANU SANITARNEGO ZAKŁADÓW PRODUKCJI, OBROTU, MAGAZYNOWANIA ŻYWNOSCI ORAZ ŻYWIENIA ZBIOROWEGO

W 2016 r. nadzorem objęto 15505 tj. 46,7 % (w 2015 r. – 49,9 %) obiektów z 33183 zaewidencjonowanych w rejestrach zakładów. W okresie tym nie kontrolowano zakładów, dla których po przeprowadzeniu oceny ryzyka ustalono częstotliwość kontroli co dwa lata, a także zakładów, które uległy likwidacji w ciągu roku. W roku 2016 r. przeprowadzono 25 279 urzędowych kontroli. W zakładach żywnościowo-żywnościowych przeprowadzono 23 266 kontroli. W analizowanym okresie ustalono, że w 76,5 % zakładów wprowadzono zasady GHP/GMP, a system HACCP w 66 % w stosunku do zakładów ujętych w rejestrach PPIS. Na podstawie danych uzyskanych w 2016 r. stwierdzono poprawę stanu sanitarnego kontrolowanych obiektów w stosunku do 2015 r.

Stan sanitarny nadzorowanych obiektów w 2016 r. oceniano zgodnie z ustalonymi procedurami urzędowej kontroli żywności oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, uwzględniającymi obowiązujące przepisy prawne.

W nadzorowanych zakładach kontrole sanitarne przeprowadzane były zgodnie z ustalonym harmonogramem kontroli na rok 2016, a także jako kontrole:

- sprawdzające wykonanie obowiązków nakładanych na przedsiębiorców decyzjami administracyjnymi,
- tematyczne m.in. wynikające z działań podejmowanych w ramach systemu RASFF oraz wniosków konsumentów,
- związane z wnioskami przedsiębiorców o zatwierdzenie zakładu.

W ramach systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznych produktach żywnościowych RASFF pracownicy pionu żywienia brali czynny udział w wycofywaniu produktów niebezpiecznych.

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami dotyczącymi między innymi: wprowadzania do obrotu środków spożywczych po upływie terminu przydatności do spożycia/daty minimalnej trwałości oraz braku zachowania czystości, higieny w produkcji i obrocie środkami spożywczymi, w stosunku do osób winnych stosowano represje w postaci mandatów karnych. W wyniku podjętych działań represyjnych odnotowano zmniejszoną liczbę wniosków wniesionych do DPWIS we Wrocławiu o ukaranie przedsiębiorców z 32 w 2015 r. do 25 w 2016 r. Zwiększyła się natomiast liczba nałożonych mandatów karnych na łączną kwotę z 349 030 zł w 2015 r. do 365 950 zł w analizowanym okresie. Ponadto w ramach urzędowej kontroli żywności i monitoringu, zgodnie z opracowanym harmonogramem - pobierane były próbki środków spożywczych, wyrobów do kontaktu z żywnością do badań laboratoryjnych. Zbadano 5423 próbki, z których zakwestionowano 196. Uzyskane wyniki były podstawą do dalszego podejmowania działań administracyjnych.

Na podstawie uzyskanych wyników badań stwierdza się, że w 2016 r. nastąpiła poprawa jakości zdrowotnej badanej żywności w stosunku do ubiegłego roku.

16.1 ZAKŁADY PRODUKCJI ŻYWNOSCI

Na terenie województwa dolnośląskiego pod nadzorem znajdują się następujące zakłady:

- wytwórnie lodów,
- piekarnie,
- ciastkarnie,
- przetwórnie owocowo-warzywne,
- wytwórnie napojów bezalkoholowych i rozlewnie piwa
- wytwórnie naturalnej wody mineralnej,

- wytwórnice naturalnej wody źródlanej,
- zakłady garmażeryjne.

Stan sanitarny zakładów uległ poprawie. W większości wdrożono instrukcje dobrej praktyki higienicznej (GHP) i dobrej praktyki produkcyjnej (GMP) oraz system HACCP lub procedury stałe, oparte na zasadach systemu HACCP. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości dotyczących systemów jakości, przedsiębiorców zobowiązano decyzjami administracyjnymi do wyeliminowania uchybień oraz zastosowano karanie mandatowe za brak przestrzegania zasad higieny.

W zakładach żywnościowo – żywieniowych najczęściej kwestionowano:

- nieprawidłowy stan sanitarny w pomieszczeniach zakładu,
- nieprawidłowe lub brak oznakowania środków spożywczych,
- nieprawidłowe magazynowanie żywności lub brak segregacji środków spożywczych,
- brak przestrzegania opracowanych procedur i instrukcji GHP/GMP,
- brak weryfikacji systemu HACCP.

16.1.1 Wytwórnice lodów

W 2016 r. nadzorem objęto 77 zakładów, w których przeprowadzono 124 kontrole sanitarnych. W 96 % zakładów opracowano i wdrożono system HACCP oraz dokumentację dobrej praktyki produkcyjnej i dobrej praktyki higienicznej.

W wytwórniach lodów prowadzona jest produkcja lodów mlecznych na bazie mleka pasteryzowanego i śmietanki oraz sorbetów lodowych na bazie wody, z zastosowaniem dodatków - past smakowych, koncentratów spożywczych. Zakłady te, w znacznej części zlokalizowane są przy ciastkarniach i produkcję prowadzą sezonowo. W trakcie urzędowych kontroli żywności w zakładach zwracano szczególną uwagę m.in. na źródła pochodzenia i jakość stosowanych w produkcji surowców oraz stan higieniczno-sanitarny. Kontrolą objęto przebieg procesów technologicznych oraz warunki produkcji lodów od surowca do gotowego wyrobu. Sprawdzone identyfikowalność (traceability) produkowanych i wprowadzanych do obrotu lodów na podstawie opracowanej i prowadzonej w tym zakresie dokumentacji. Wyroby gotowe do punktów sprzedaży, transportowane są specjalistycznymi środkami transportu z agregatami chłodniczymi, zapewniającymi temperaturę do - 40° C lub w termosach z wkładami chłodniczymi.

Najczęściej występujące uchybienia dotyczyły:

- braku wyników badania produktu gotowego,
- nieprawidłowego przechowywania surowców i półproduktów przeznaczonych do produkcji lodów,
- nieprawidłowego znakowania produkowanych wyrobów gotowych,
- nieprawidłowego stanu technicznego wyposażenia zakładu,
- braku bieżących zapisów z przebiegu procesów produkcyjnych.

Poprawę stanu sanitarno-technicznego egzekwowano poprzez postępowanie administracyjne – wydano 36 decyzji administracyjnych, a za stwierdzone uchybienia sanitarne w stosunku do osób winnych stosowano represje w postaci mandatu karnego – nałożono 8 mandatów karnych na kwotę 1100.00 zł.

W ocenianym okresie sprawdzano również jakość produkowanych lodów – pobrano 40 próbek, wszystkie próbki prawidłowe.

16.1.2 Piekarnie

W 2016 r. w rejestrze zakładów nadzorowanych przez PIS województwa dolnośląskiego znajdowało się 368 piekarni, w których przeprowadzono 772 kontrole sanitarne, w tym 27 kontroli interwencyjnych. Stan sanitarny piekarni oceniono na podstawie

obowiązujących arkuszy oceny zakładu. W 99% zakładów został opracowany i wdrożony system HACCP oraz dokumentacja dobrej praktyki produkcyjnej i dobrej praktyki higienicznej.

Nadzorowane zakłady charakteryzują się zróżnicowanym stanem sanitarno-technicznym. Znaczną część zakładów stanowią rzemieślnicze piekarnie rodzinne o niedużej produkcji, prowadzące sprzedaż głównie na rynku lokalnym i w powiatach ościennych. Stopniowo następuje poprawa warunków sanitarno-technicznych obiektów oraz w miarę potrzeb, wymiana lub naprawa urządzeń, wyposażenia i sprzętu produkcyjnego. W 2016 r. w dalszym ciągu utrzymywał się trend powstawania zakładów produkcyjnych - piekarni jednoosobowych, traktowanych jako samozatrudnienie, które dostają dofinansowanie z Urzędu Pracy lub z Unii Europejskiej.

Najistotniejsze uchybienia stwierdzane w piekarniach to:

- niewłaściwy stan sanitarno-techniczny pomieszczeń produkcyjnych, magazynowych oraz socjalno-sanitarnych,
- zniszczony, wyeksploatowany sprzęt pomocniczy i urządzenia produkcyjne,
- brak zachowanej czystości w pomieszczeniach zakładu,
- obecność szkodników zbożowo-mącznych,
- brak odzieży ochronnej pracowników uczestniczących w procesie produkcji,
- przechowywanie wyrobów gotowych w sposób niezabezpieczający je przed zanieczyszczeniami zewnętrznymi,
- niezachowanie segregacji asortymentowej środków spożywczych,
- brak środków do mycia rąk i do higienicznego ich suszenia,
- brak do wglądu dokumentów potwierdzających udział pracowników w szkoleniach z zasad GMP/GHP i systemu HACCP,
- brak badań produkowanych wyrobów gotowych oraz opracowanych procedur określających w ramach weryfikacji systemu HACCP częstotliwość i zakres badań wyrobów gotowych,
- brak udokumentowanej jakości zdrowotnej wody używanej do produkcji,
- brak oznakowania dla wprowadzanych do obrotu handlowego wyprodukowanych własnych wyrobów gotowych, w zakresie obowiązujących informacji przekazywanych konsumentom na temat żywności opakowanej i nieopakowanej,
- brak do wglądu systematycznych i udokumentowanych zapisów potwierdzających stosowanie dobrej praktyki produkcyjnej, dobrej praktyki higienicznej i systemu HACCP.

Za stwierdzone podczas czynności kontrolnych uchybienia higieniczno-sanitarne nałożono 95 mandatów karnych na łączną kwotę 28050,00 zł. Mając na uwadze poprawę stanu technicznego zakładów prowadzono postępowanie administracyjne – wydano 341 decyzji administracyjnych, a za rażące uchybienia zagrażające zdrowiu ludzkiemu wydano 8 decyzji unieruchomienia piekarni. W jednym przypadku wystąpiono do DPWIS we Wrocławiu z wnioskiem o wymierzenie kary pieniężnej.

W roku 2016 r. w ramach urzędowej kontroli żywności pobrano 108 próbek wyrobów gotowych do badań laboratoryjnych, z których zakwestionowano 10.

16.1.3 Ciastkarnie

W okresie sprawozdawczym za 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego skontrolowano 198 ciastkarni, tj. 97% w stosunku do zakładów wykazanych w rejestrze. W zakładach tych przeprowadzono 358 kontroli, w tym 5 interwencyjnych. W 2016 r. zatwierdzono 35 cukierni. W 97% zakładów opracowano i wdrożono system HACCP oraz dokumentację dobrej praktyki produkcyjnej i dobrej praktyki higienicznej. W pozostałych zakładach prowadzone jest postępowanie administracyjne celem wykonania tego obowiązku. Stan sanitarno-techniczny w tej grupie zakładów jest bardzo zróżnicowany: od zakładów

o bardzo złym stanie technicznym, typu rzemieślniczego, zlokalizowanych w budynkach mieszkalnych, niefunkcjonalnych, bez możliwości rozbudowy, po obiekty zmodernizowane, dobrze wyposażone, których stan sanitarno – techniczny z roku na rok ulega poprawie.

Wprawdzie w ocenianym okresie nastąpiła poprawa stanu sanitarnego w kontrolowanych zakładach, to jednak stwierdzano nieprawidłowości takie jak:

- nieprawidłowy stan sanitarno- techniczny pomieszczeń zakładu i wyposażenia,
- nieprawidłowe znakowanie wyrobu gotowego, w tym również brak dostępności do informacji o składnikach żywności nieopakowanej wprowadzanych do obrotu handlowego,
- nieprzestrzeganie podstawowych zasad higieny przez zatrudniony personel pracujący w styczności z żywnością,
- brak opracowania w dokumentacji systemowej harmonogramu badań produkowanej żywności z uwzględnieniem częstotliwości i zakresu parametrów badania laboratoryjnego,
- brak systematycznego przeglądu i weryfikacji opracowanej dokumentacji systemowej,
- brak do wglądu dokumentów potwierdzających udział pracowników w szkoleniach z zasad GMP/GHP i systemu HACCP,
- nieprawidłowe przechowywanie surowców i półproduktów przeznaczonych do produkcji wyrobów gotowych, brak zachowania segregacji,
- brak wykonywania badań produkowanych wyrobów gotowych w ramach kontroli właścicielskiej.

W związku ze stwierdzonymi uchybieniami sanitarnymi ukarano osoby odpowiedzialne za zaniedbania grzywną w drodze mandatów karnych. W roku sprawozdawczym nałożono 14 mandatów na kwotę 3850 zł. Prowadzono również postępowanie administracyjne celem poprawy stanu technicznego poprzez wydanie 115 decyzji.

W roku sprawozdawczym, w ramach urzędowej kontroli żywności, pobrano 250 próbek wyrobów ciastkarskich do badań laboratoryjnych, w tym zdyskwalifikowano 5 próbek.

16.1.4 Przetwórnictwo owocowo-warzywne i grzybowe

W 2016 r. nadzorem sanitarnym objęto 49 zakładów, z czego skontrolowano 42. W celu wyegzekwowania poprawy stanu sanitarno-technicznego wydano 23 decyzje administracyjne. W tej grupie są głównie zakłady produkujące dżemy, soki, musy owocowe oraz kwaszarnie kapusty i ogórków, przetwórnictwo warzyw marynowanych (sałatki warzywne, korniszony, patisony, buraczki, itp.) zakłady obróbki wstępnej, rozdrabniania i konfekcjonowania warzyw, dojrzewalnia bananów, zakłady produkcji soków i syropów na bazie sezonowych owoców i ziół oraz winiarnia produkująca wina gronowe z użyciem owoców pochodzących z własnej winnicy. W przetwórnictwie owocowo-warzywnym produkcja prowadzona jest metodami tradycyjnymi, ręcznie przez zatrudnionych pracowników, bez stosowania dodatków do żywności. Odbiorcami wyrobów gotowych są głównie zakłady gastronomiczne, wytwórnictwo garmażeryjne i zakłady żywienia zbiorowego.

W 88 % opracowano i wdrożono dokumentację dobrej praktyki produkcyjnej i dobrej praktyki higienicznej (GMP/GHP) oraz system HACCP.

W tej grupie najczęściej kwestionowano:

- brak wyników badań właścicielskich wyrobu gotowego,
- brak wyniku badania wody,
- funkcjonalność pomieszczeń produkcyjnych i magazynowych,
- nieprawidłowe oznakowanie wyprodukowanych i wprowadzanych do sprzedaży opakowanych wyrobów gotowych,
- nieprawidłowy stan sanitarny i techniczny pomieszczeń produkcyjnych i magazynowych.

Za stwierdzone nieprawidłowości osoby winne ukarane były grzywnami w drodze mandatu karnego (3 mandaty na kwotę 900 zł). W roku sprawozdawczym do badań laboratoryjnych pobrano 20 próbek wyrobów gotowych – wyniki prawidłowe.

16.1.5 Wytwórnice napojów bezalkoholowych i rozlewni piwa

W 2016 r. w rejestrze zakładów nadzorowanych przez PIS województwa dolnośląskiego znajdowało się 7 zakładów, w których przeprowadzono 9 kontroli sanitarnej. We wszystkich wytwórniach wdrożono procedury GHP /GMP oraz system HACCP. W celu poprawy stanu sanitarno-technicznego prowadzono postępowanie administracyjne – wydano 1 decyzję administracyjną. W ocenianym okresie nie stosowano represji w postaci mandatu karnego.

16.1.6 Wytwórnice naturalnych wód mineralnych, naturalnych wód źródlanych i stołowych

W 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego nadzorem objęto 15 zakładów, w których zostały wdrożone procedury GHP/GMP oraz system HACCP. W ocenianym okresie w zakładach przeprowadzono 35 kontroli, w tym 4 interwencyjne dot. jakości naturalnych wód mineralnych. Dokonywano również oceny jakości zdrowotnej produkowanych wyrobów gotowych – do badania pobrano 10 próbek wody mineralnej, wyniki badań prawidłowe. W wyniku przeprowadzonych kontroli stwierdzono nieprawidłowości dotyczące:

- nieprawidłowego stanu technicznego posadzek, ścian, sufitów,
- znakowania wyrobów gotowych,
- nieprawidłowości w zakresie identyfikowalności,
- braku weryfikacji systemu HACCP.

W celu usunięcia uchybień wszczęto postępowanie administracyjne i wydano 6 decyzji.

16.1.7 Zakłady garmażeryjne

W analizowanym okresie nadzorem objęto 58 zakładów tj. 96,6 % z rejestru zakładów. Przeprowadzono w nich 114 kontroli. Zasady systemu HACCP i dobre praktyki produkcyjne i higieniczne GMP/GHP zostały wdrożone w 95 % nadzorowanych zakładów.

Zakłady prowadziły działalność w zakresie produkcji i wprowadzania do obrotu wyrobów garmażeryjnych mięsnych tj. pierogów z farszami, krokietów, naleśników, kopytek oraz wyrobów garmażeryjnych z udziałem mięsa surowego np. pierogów, gołąbków, krokietów, kotletów, klusek z mięsem, galaretek, pasztecików z mięsem.

Stan sanitarno – techniczny zakładów jest zróżnicowany. Część zakładów ze względu na lokalizację jest нефunkcjonalna, bez możliwości rozbudowy i modernizacji. Transport wyrobów garmażeryjnych do punktów sprzedaży detalicznej odbywa się środkami transportu przystosowanymi do utrzymania właściwej temperatury środków spożywczych. W 2016 r. najczęściej stwierdzane nieprawidłowości to:

- nieprawidłowy stan sanitarno - techniczny pomieszczeń,
- brak dokumentu potwierdzającego właściwą jakość zdrowotną produkowanych wyrobów,
- urządzenia i sprzęt produkcyjny wyeksploatowany,
- nieprawidłowe znakowanie produkowanych i wprowadzanych do obrotu gotowych wyrobów garmażeryjnych,
- brak zachowanej segregacji w urządzeniach chłodniczych,
- brak funkcjonalności pomieszczeń,
- brak weryfikacji systemu HACCP.

Poprawa złych warunków technicznych egzekwowana była na drodze postępowania administracyjno-egzekucyjnego - wydano 40 decyzji. W stosunku do osób winnych stosowano sankcje karne - mandaty. W ramach nadzoru pobrano do badań laboratoryjnych 15 próbek

wyrobów garmażeryjnych, w tym 3 próbki zostały zdyskwalifikowane za nieprawidłowe oznakowanie.

16.2 OBIEKTY OBROTU ŻYWNOSCIĄ

16.2.1 Sklepy spożywcze

Sklepy spożywcze, to najliczniejsza grupa obiektów nadzorowanych przez PIS w województwie dolnośląskim. W 2016 r. wg rejestru zakładów wykazano 10 405 obiektów, w tym 484 supermarkety i hipermarkety. W okresie sprawozdawczym, skontrolowano 5664 sklepów, tj. 54,4% w stosunku do zakładów wykazanych w rejestrze, w tym 394 super i hipermarkety. W zakładach tych przeprowadzono 8992 kontrole, w tym kontrole interwencyjne stanowiły 18,6% (1.670).

Kontrole interwencyjne przeprowadzono po przyjęciu skarg od klientów głównie na: złą jakość zakupionych środków spożywczych, niewłaściwe ich przechowywanie, sprzedaż środków po upływie terminu przydatności do spożycia/daty minimalnej trwałości oraz brak zapewnienia higienicznych warunków podczas sprzedaży produktów spożywczych. Duża liczba kontroli interwencyjnych wynikała z systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznej żywności „RASFF”.

W 2016 r. zasady GHP wdrożyło 98,5% sklepów, a liczba sklepów z wdrożonym systemem HACCP to 94,4% – w obu wypadkach odnotowano wzrost tych odsetków.

Powtarzające się nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli sklepów to:

- brak orzeczeń lekarskich personelu z badań dla celów sanitarno – epidemiologicznych,
- nieprawidłowe warunki magazynowania żywności,
- brak segregacji towaru w urządzeniach chłodniczych,
- wprowadzanie do obrotu artykułów spożywczych: bez znakowania, po upływie daty minimalnej trwałości i terminu przydatności do spożycia, z oznakami zepsucia, z zafałszowanymi terminami przydatności do spożycia,
- brak ręczników i mydła przy umywalkach,
- brudno utrzymane powierzchnie podłóg i regałów,
- brak środków chemicznych do dezynfekcji wyposażenia sklepu,
- zły stan techniczny ścian, podłóg i sufitów oraz urządzeń chłodniczych,
- nieprawidłowo prowadzona kontrola wewnętrzna oraz brak prawidłowego wdrażania systemu HACCP.

Wydano w sumie 1713 decyzji administracyjnych. Z uwagi na stwierdzone uchybienia zagrażające zdrowiu lub życiu człowieka – wydano 4 decyzje unieruchomienia obiektów i 32 zakazujące wprowadzania produktu do obrotu. We wszystkich uzasadnionych przypadkach osoby odpowiedzialne i winne zaniedbań ukarano mandatem karnym. Łącznie nałożono 639 mandatów na kwotę 139950 zł. Skierowano 4 wnioski do DPWIS we Wrocławiu o nałożenie kary pieniężnej i jeden o ukaranie do sądu grodzkiego.

Pobrano do badań laboratoryjnych w ramach urzędowej kontroli żywności i monitoringu 4132 próby żywności różnych asortymentowo, w tym 2269 pobrano w super i hipermarketach. Zdyskwalifikowano 140 prób żywności, w tym 85 pobranych w supermarketach - w obu przypadkach były to mniejsze odsetki niż w roku 2015.

16.2.2 Magazyny hurtowe

W analizowanym okresie objęto nadzorem 829 obiektów, z których 54 to hurtownie suplementów diety – w obu wypadkach jest to wzrost liczby zakładów. Łącznie przeprowadzono 1023 kontrole w 70% (580) zarejestrowanych hurtowni – w tym 183 kontrole były kontrolami

interwencyjnymi. System HACCP wdrożono w 788 zakładach obrotu hurtowego, tj. w 95% zakładów – oznacza to wzrost odsetka w stosunku do 2015 r.

W nadzorowanych hurtowniach działalność prowadzona jest w zakresie sprzedaży środków ogólnospożywczych, owoców i warzyw, mleka i przetworów mleczarskich, mięsa i wędlin, przetworów rybnych, alkoholi, wyrobów cukierniczych, zbóż oraz mrozonek.

W województwie dolnośląskim duże i nowoczesne centra logistyczne zlokalizowane są na terenie powiatów legnickiego i wrocławskiego. Łącznie na terenie powiatu wrocławskiego znajduje się 47% wszystkich magazynów hurtowych z terenu województwa. Większość hurtowni suplementów diety znajduje się w powiecie wrocławskim (72%). Wśród tych obiektów znajdują się także hurtownie farmaceutyczne, które w ramach swojej działalności prowadzą, m.in., obrót suplementami diety. Najczęściej stwierdzano uchybienia:

- środki spożywcze po upływie terminu przydatności do spożycia/ daty minimalnej trwałości,
- niewłaściwe lub brak oznakowania wprowadzonych do obrotu środków spożywczych,
- brak prowadzenia zapisów wynikających z opracowanych instrukcji i procedur GHP oraz systemu HACCP,
- brak możliwości śledzenia ruchu żywności,
- brak zachowania segregacji żywności,
- uszkodzone posadzki, ściany, sufity, drzwi, wykwyty pleśni na ścianach oraz niefunkcjonalny układ pomieszczeń,
- brudno utrzymane pomieszczenia,
- niewystarczające zabezpieczenie zakładu przed szkodnikami,
- brak aktualnych orzeczeń lekarskich do celów sanitarno-epidemiologicznych.

We wszystkich uzasadnionych przypadkach osoby odpowiedzialne i winne zaniedbań ukarano mandatem karnym (łącznie nałożono 29 mandatów na kwotę 8.500 zł). W celu uzyskania poprawy stanu sanitarno-technicznego zakładów prowadzono postępowania administracyjne, w wyniku których wydano 115 decyzji administracyjnych, w tym 2 nakazujące unieruchomienie zakładu i 5 zakazujących wprowadzania produktu do obrotu. Ponadto skierowano do DPWIS we Wrocławiu jeden wniosek o wymierzenie kary pieniężnej. W ramach nadzoru nad zakładami w 2016 roku pobrano do badań laboratoryjnych 296 próbek żywności i przedmiotów użytku, z których zakwestionowano 6 próbek – tj. mniej niż w 2015 r.

16.3 OBIEKTY ŻYWIENIA ZBIOROWEGO

16.3.1 Zakłady żywienia zbiorowego otwartego

W roku sprawozdawczym na terenie województwa dolnośląskiego skontrolowano 3484 zakłady żywienia zbiorowego otwarte (bary i restauracje) z 6289 wg ewidencji zakładów, tj. 55,4%. System HACCP wdrożono w 5525 zakładach tj. 87,8 % wg ewidencji zakładów, a zasady GHP/GMP w 5940 zakładach, czyli w 94,4%.

Stan sanitarny zakładów żywienia zbiorowego nie uległ poprawie w porównaniu z rokiem ubiegłym. Zaobserwowano zmniejszenie zatrudnienia w placówkach gastronomicznych ze względu na brak chętnych do pracy oraz częstą rotację właścicieli zakładów. Ponadto stwierdzono widoczny spadek zaangażowania kierownictwa i przygotowania merytorycznego pracowników na poszczególnych stanowiskach pracy. W 2016 r. przeprowadzono w sumie 5016 kontroli zakładów, w tym 193 to kontrole interwencyjne. Najczęściej stwierdzone uchybienia sanitarne to, m.in., brak:

- czystości urządzeń i porządku w pomieszczeniach zakładu,
- udokumentowania jakości zdrowotnej wyrobu gotowego, nietrwałego mikrobiologicznie,
- weryfikacji funkcjonującego systemu HACCP oraz opracowanych procedur GHP/GMP,
- niewłaściwe przechowywanie środków spożywczych, np. poza urządzeniem chłodniczym,

- brak zachowanej segregacji asortymentowej przy magazynowaniu surowców, półproduktów i wyrobów gotowych,
- orzeczeń lekarskich dla celów sanitarno-epidemiologicznych pracowników,
- brak identyfikowalności gotowych wyrobów garmażeryjnych lub półproduktów przeznaczonych do dalszego przechowywania,
- przekazywania konsumentom obowiązujących informacji o alergenach występujących w potrawach.

Natomiast przyjęte wnioski dotyczyły, m.in.,:

- złego stanu sanitarno-porządkowego oraz złego stanu sanitarno-technicznego pomieszczeń zakładów (w tym braku bieżącej ciepłej wody),
- obecności szkodników w zakładzie,
- niewłaściwej jakości zdrowotnej wyrobu gotowego.

W większości przypadków zgłoszone wnioski były zasadne.

W przypadku stwierdzenia usterek sanitarno-technicznych prowadzono postępowanie administracyjne, wydając 1168 decyzji administracyjnych, z czego 18 stanowiły decyzje o unieruchomieniu zakładu oraz 1 decyzja zakazująca wprowadzania do obrotu środków spożywczych.

Za stwierdzone nieprawidłowości nałożono 456 mandatów karnych na łączną kwotę 132450 zł. Ponadto wystosowano do DPWIS we Wrocławiu 9 wniosków o nałożenie kary pieniężnej, m.in. za: prowadzenie działalności bez złożenia wniosku o wpis do rejestru zakładów oraz prowadzenie działalności niezgodnie z decyzją o zatwierdzeniu zakładu. Ponadto wystosowywano wnioski do Sądu Grodzkiego w związku z utrudnianiem przeprowadzenia czynności kontrolnych przez przedstawicieli Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W tej grupie obiektów pobrano do badań laboratoryjnych 129 prób, z czego zakwestionowano 2.

16.3.2 Zakłady żywienia zbiorowego zamkniętego

W 2016 r. skontrolowano 2244 stołówki i bloki żywienia w zakładach żywienia zbiorowego zamkniętego, tj. 69,69% zarejestrowanych. Kontrola objęto:

- 85 stołówek pracowniczych
- 98 bufetów przy zakładach pracy
- 230 stołówek w domach wczasowych
- 105 bloków żywienia w szpitalach
- 7 kuchni niemowlęcych
- 51 bloków żywienia w sanatoriach
- 110 bloków żywienia w domach opieki społecznej
- 105 stołówek w żłobkach
- 609 stołówek w przedszkolach
- 478 stołówek szkolnych
- 25 stołówek w bursach i internatach
- 78 stołówek na koloniach, półkoloniach, zimowiskach i obozach
- 36 stołówek w domach dziecka i młodzieży
- 6 stołówek studenckich
- 59 stołówek w zakładach specjalnych i wychowawczych
- 59 zakładów usług cateringowych
- 103 inne zakłady żywienia.

W 2016 r. w oparciu o arkusz oceny stanu sanitarnego ocenionych zostało 1670 zakładów żywienia zbiorowego zamkniętego. Jako niezgodne z wymaganiami było 6 zakładów tj. 0,36% (w 2015 r. na 1643 – 12, tj. 0,73%). Z powyższego wynika, że stan sanitarny tej grupy obiektów uległ poprawie. Ogółem przeprowadzono 3068 kontroli i rekontroli.

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami wydanych zostało 677 decyzji administracyjnych, w tym z nałożonymi obowiązkami do wykonania.

Nieprawidłowości, w związku z którymi wszczynane było postępowanie administracyjne dotyczyły m.in.:

- złego stanu sanitarno-technicznego pomieszczeń w tym: ścian, sufitów, podłóg, drzwi, okien,
- wyeksploatowanego sprzętu i naczyń,
- braku informacji w jadłospisach dostępnych dla konsumentów, a w przypadku dzieci dla ich rodziców lub opiekunów o obecności substancji lub produktów powodujących alergie lub reakcje nietolerancji,
- braku potwierdzenia właściwej jakości produkowanych posiłków wynikami badań laboratoryjnych.

W części zakładów stwierdzano:

- zły stan sanitarno-porządkowy pomieszczeń,
- niedomyte naczynia i sprzęt,
- brak segregacji w urządzeniach chłodniczych,
- brak prawidłowego wyposażenia przy umywalkach do mycia rąk,
- brak monitorowania wyznaczonych krytycznych punktów kontrolnych (CCP) oraz punktów kontrolnych (CP).

Za stwierdzane nieprawidłowości osoby winne zaniedbań zostały ukarane mandatami karnymi. Ogółem nałożono 123 mandaty na kwotę 31 300 zł. Zakłady, w których nie nakładano mandatów karnych, to jedynie stołówki studenckie.

17 ZAGROŻENIE ŚRODOWISKA PRACY Z UWZGLĘDNIENIEM CHOROÓB ZAWODOWYCH

17.1 OCENA ŚRODOWISKA PRACY

W 2016 roku pion higieny pracy obejmował nadzorem bieżącym 7674 zakłady zatrudniające łącznie 373766 pracowników, z czego 51,1 % zatrudnionych było w zakładach przetwórstwa przemysłowego [obejmujących rodzaje działalności ujęte w działach od 10 do 33 według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)]. W opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (działy PKD od 86 do 88) było 8,8% ogółu zatrudnionych, w górnictwie (działy PKD od 05 do 09) było 5,16 %, a w transporcie i gospodarce magazynowej (działy PKD od 49 do 53) 5,55%. Przeważającą część (82 %) nadzorowanych przez pion higieny pracy obiektów stanowiły zakłady małe – zatrudniające do 50 osób.

W 2016 roku przeprowadzono 3165 kontroli w 2495 zakładach. Przeciętna częstotliwość kontroli obiektu wynosiła 1,26.

Kontrole prowadzone w nadzorowanych zakładach wykazały szereg uchybień higieniczno-sanitarnych w zakresie warunków higieny pracy oraz w zakresie wprowadzania do obrotu i stosowania w działalności zawodowej substancji i mieszanin chemicznych oraz produktów biobójczych.

Szkodliwe warunki pracy, tzn. takie, gdzie pomiarami stwierdzono stężenia i natężenia czynników szkodliwych w środowisku pracy przekraczające wartości ustalonych normatywów higienicznych, wystąpiły w 10,3 % nadzorowanych zakładów (788 zakładów) i w 14,8 % skontrolowanych zakładów w 2016 roku (370 zakładów).

Do innych ważnych nieprawidłowości należały:

- brak aktualnych pomiarów czynników szkodliwych w środowisku pracy – w 16,55 % skontrolowanych zakładów (413 zakładów),
- brak oceny ryzyka zawodowego lub niepełna ocena ryzyka zawodowego – 10,38% (259 zakładów),
- niewłaściwy stan sanitarno-higieniczny pomieszczeń – 7,98 % (199 zakładów),
- uchybienia w zakresie stosowania i wprowadzania do obrotu chemikaliów – 6,85 % (171 zakładów),
- brak rejestru czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy – 6,41 % (160 zakładów),
- uchybienia w zakresie czynników rakotwórczych lub mutagennych w środowisku pracy – 2,36 % (59 zakładów),
- brak aktualnych badań lekarskich pracowników – 1,92 % (48 zakładów),
- uchybienia w zakresie czynników biologicznych w środowisku pracy – 1,56 % (39 zakładów)
- uchybienia w zakresie produktów biobójczych – 0,36 % (9 zakładów).

W związku z powyższym PPIS województwa wydali łącznie 970 decyzji administracyjnych.

17.2 CHEMIKALIA – WPROWADZANIE DO OBROTU I STOSOWANIE W DZIAŁALNOŚCI ZAWODOWEJ

W ramach nadzoru nad chemikaliami przeprowadzono:

- 1380 kontroli w ramach nadzoru nad wprowadzaniem do obrotu oraz stosowaniem w działalności zawodowej substancji i mieszanin chemicznych,
- 230 kontroli w ramach nadzoru nad wprowadzaniem do obrotu i stosowaniem w działalności zawodowej produktów biobójczych,

- 91 kontroli w ramach nadzoru nad wprowadzaniem do obrotu i stosowaniem w działalności zawodowej chemicznych prekursorów narkotyków kategorii 2 i 3,
- 40 kontroli w ramach nadzoru nad wprowadzaniem do obrotu i stosowaniem w działalności zawodowej detergentów.

Kontrole wykazały nieprawidłowości w 6,8 % skontrolowanych podmiotów (171 podmiotów). Do najważniejszych uchybień należały: brak poinformowania Inspektora do Spraw Substancji Chemicznych o wprowadzaniu do obrotu mieszaniny chemicznej niebezpiecznej/stwarzającej zagrożenie na terytorium RP, brak lub nieprawidłowe karty charakterystyk niebezpiecznych/stwarzających zagrożenie substancji i mieszanin chemicznych, nieprawidłowe oznakowanie opakowań chemikaliów, brak aktualnego spisu wprowadzanych do obrotu/stosowanych niebezpiecznych/stwarzających zagrożenie substancji i mieszanin chemicznych.

17.3 OCENA NARAŻENIA ZAWODOWEGO

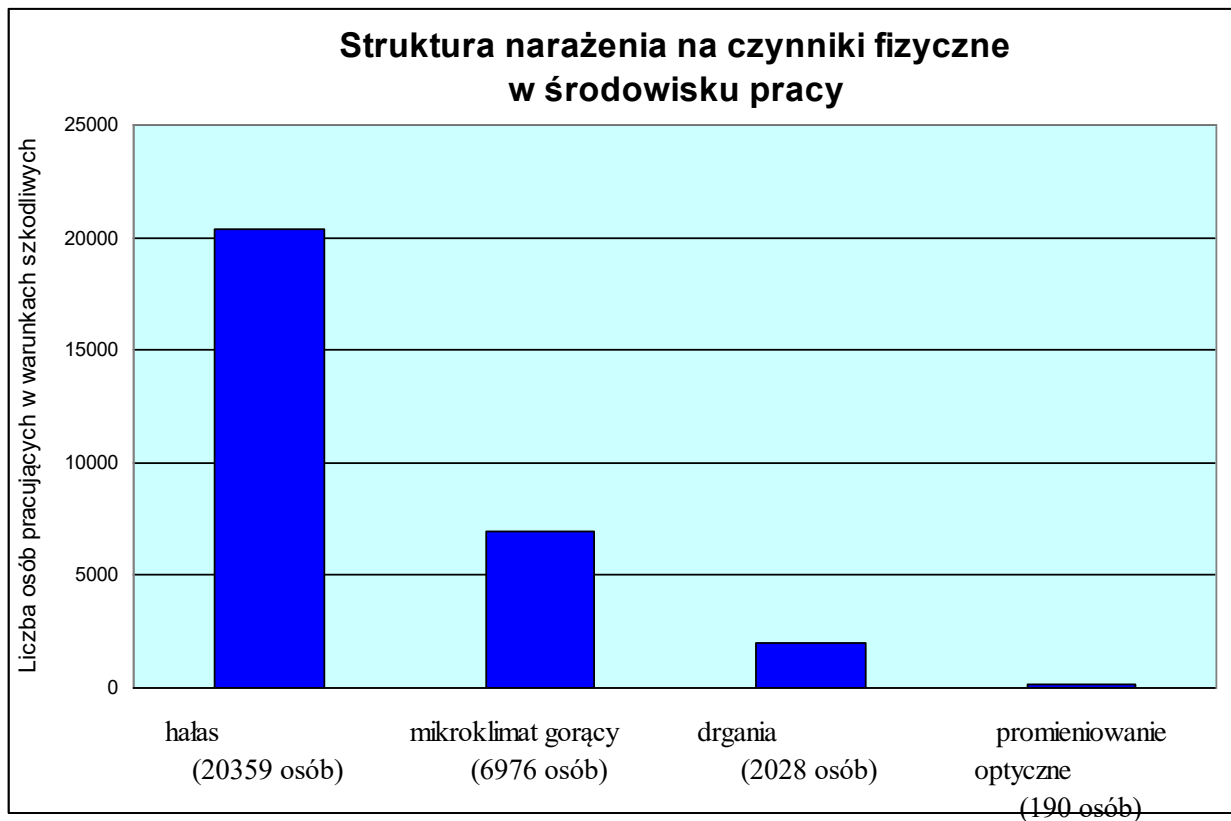
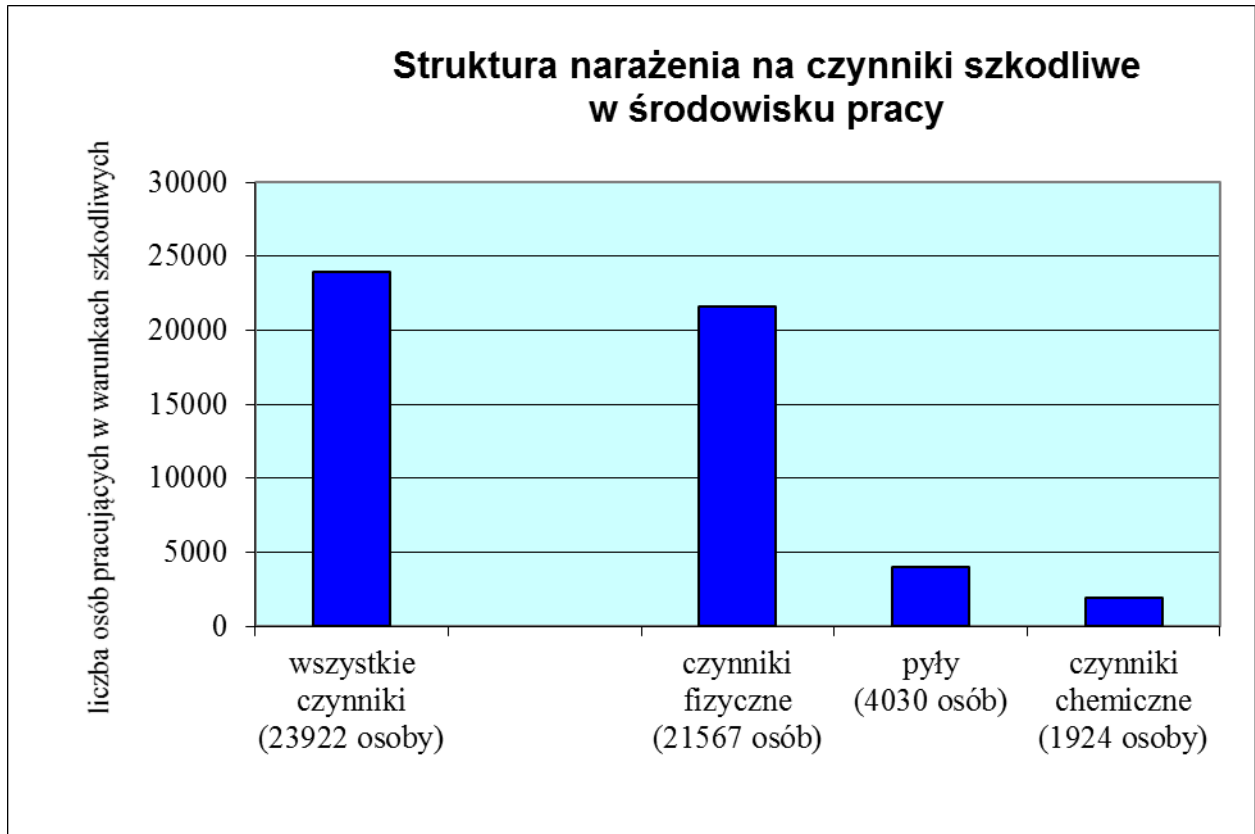
Kontrołowano poziom narażenia na czynniki szkodliwe dla zdrowia w środowisku pracy, mogące powodować u pracowników następstwa zdrowotne w postaci chorób zawodowych.

Z danych stacji sanitarno-epidemiologicznych województwa dolnośląskiego wynika, że w szkodliwych warunkach pracy, tj. takich, w których stwierdzono stężenia i natężenia czynników szkodliwych dla zdrowia przekraczające dopuszczalne normy pracowało łącznie 23922 osoby, co stanowiło 6,4 % wszystkich osób zatrudnionych w zakładach objętych nadzorem. Są to osoby liczone 1 raz – niezależnie od liczby czynników szkodliwych, w przekroczeniu których pracowała dana osoba.

Występowanie przekroczeń stężeń i natężeń czynników szkodliwych w środowisku pracy stwierdzono w 788 nadzorowanych zakładach pracy i w 370 zakładach pracy skontrolowanych w 2016 roku.

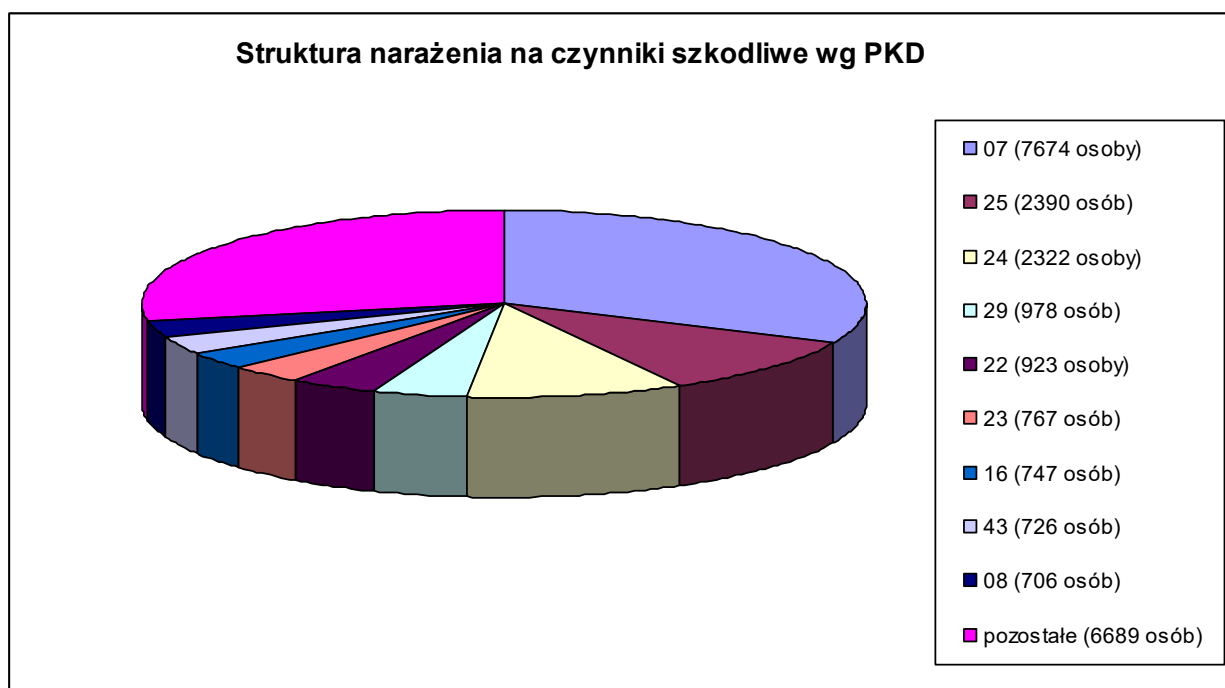
Narażenie na poszczególne grupy czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy, dla których stwierdzono stężenia i natężenia przekraczające normatywy higieniczne, przedstawiało się następująco:

- czynniki chemiczne, w tym głównie metale i ich związki (ołów, arsen, miedź, nikiel) – 1924 osoby;
- pyły (w przeważającej większości pyły o działaniu zwłókniającym stwarzające ryzyko pylicy płuc) – 4030 osób;
- czynniki fizyczne – 21567 osób, w tym:
  - hałas – 20359 osób;
  - drgania – 2028 osób;
  - mikroklimat gorący – 6976 osób;
  - promieniowanie optyczne – 190 osób.

Największe zagrożenia zdrowotne w środowisku pracy występowały w zakładach pracy zajmujących się:

- górnictwem rud metali (PKD 07), narażenie na hałas, pyły, drgania, mikroklimat gorący – łącznie 7674 osoby;
- produkcją metalowych wyrobów gotowych (PKD 25), narażenie na hałas, pyły, czynniki chemiczne, drgania, mikroklimat gorący 2390 osób;
- produkcją metali (ołów, arsen, miedź, nikiel), (PKD 24), narażenie na hałas, pyły, czynniki chemiczne, promieniowanie optyczne, mikroklimat gorący – łącznie 2322 osoby;
- produkcją pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli (PKD 29), narażenie na hałas, pyły – łącznie 978 osób;
- produkcją wyrobów z tworzyw sztucznych i gumy (PKD 22), narażenie na hałas, pyły, czynniki chemiczne, mikroklimat gorący – łącznie 923 osoby;
- produkcją wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (PKD 23), narażenie na hałas, pyły, czynniki chemiczne, drgania, mikroklimat gorący – łącznie 767 osób;
- produkcją wyrobów z drewna (PKD 16), narażenie na hałas, pyły drewna – 747 osób;
- budownictwem (PKD 43), narażenie na hałas i pyły – łącznie 726 osób.
- pozostałe górnictwo i wydobywanie (PKD 08), narażenie na hałas i pyły – 706 osób.

Największą liczbę pracowników pracujących w warunkach szkodliwych odnotowano w powiecie polkowickim.

Dominującym czynnikiem szkodliwym w środowisku pracy województwa dolnośląskiego pozostawał, podobnie jak w latach ubiegłych, ponadnormatywny hałas.

W związku ze stwierdzonymi przekroczeniami wydano 80 decyzji administracyjnych dotyczących obniżenia stężeń i natężeń czynników szkodliwych.

Do głównych działań podejmowanych przez pracodawców w celu zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków pracy należały:

- zmiana organizacji pracy, poprzez wprowadzenie dodatkowych przerw w pracy i rotacji pracowników,
- remonty maszyn i urządzeń, wymiana starych, zużytych maszyn i urządzeń na nowe,
- wydzielenie stanowisk pracy związanych z występowaniem przekroczeń,
- konserwacja lub wykonanie nowej instalacji wentylacji odciągowej miejscowej na stanowiskach pracy.

Prowadzone postępowania w związku z narażeniem na ponadnormatywny hałas dotyczyły:

- opracowania i wdrożenia programów działań organizacyjno – technicznych zmierzających do ograniczenia narażenia na hałas,
- obniżenia przekroczeń natężenia hałasu,
- zapewnienia pracownikom dobranych do wielkości charakteryzujących hałas środków ochrony indywidualnej słuchu,
- oznakowania stref zagrożenia hałasem.

Należy stwierdzić, iż w wyniku postępowań prowadzonych przez PPIS ulega poprawie stan higieniczny środowiska pracy pracowników, a także stan sanitarny pomieszczeń produkcyjnych i zalecza socjalno-sanitarnego.

W 2016 roku do WSSE we Wrocławiu wpłynęło 19 wniosków od Ministra Środowiska o wydanie opinii o warunkach higieny pracy w zakładach inżynierii genetycznej, w których ma być prowadzone zamknięte użycie organizmów lub mikroorganizmów genetycznie modyfikowanych (GMO lub GMM) niezbędnych do uzyskania zgody na zamknięte użycie GMO i GMM. Kontrole w ww. obiektach zostały przeprowadzone na wnioski Ministra Środowiska działającego na podstawie art. 15c ust. 1 ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych (Dz. U. z 2015 r. poz. 806). W wyniku przeprowadzonych kontroli zostało wydanych ogółem 19 pozytywnych opinii w zakresie warunków higieny pracy w zakładach inżynierii genetycznej: GMO kategorii I – 5 opinii, GMM kategorii I – 6 opinii, GMM kat II – 3 opinie.

17.4 CHOROBY ZAWODOWE

Następstwem pracy w warunkach szkodliwych dla zdrowia są choroby zawodowe. W 2016 roku w województwie dolnośląskim dokonano 412 zgłoszeń podejrzeń chorób zawodowych, z czego stwierdzono 193 choroby zawodowe. W roku poprzednim stwierdzono 191 chorób zawodowych.

W strukturze zachorowalności na choroby zawodowe w 2016 roku czołowe miejsce zajmują następujące jednostki chorobowe:

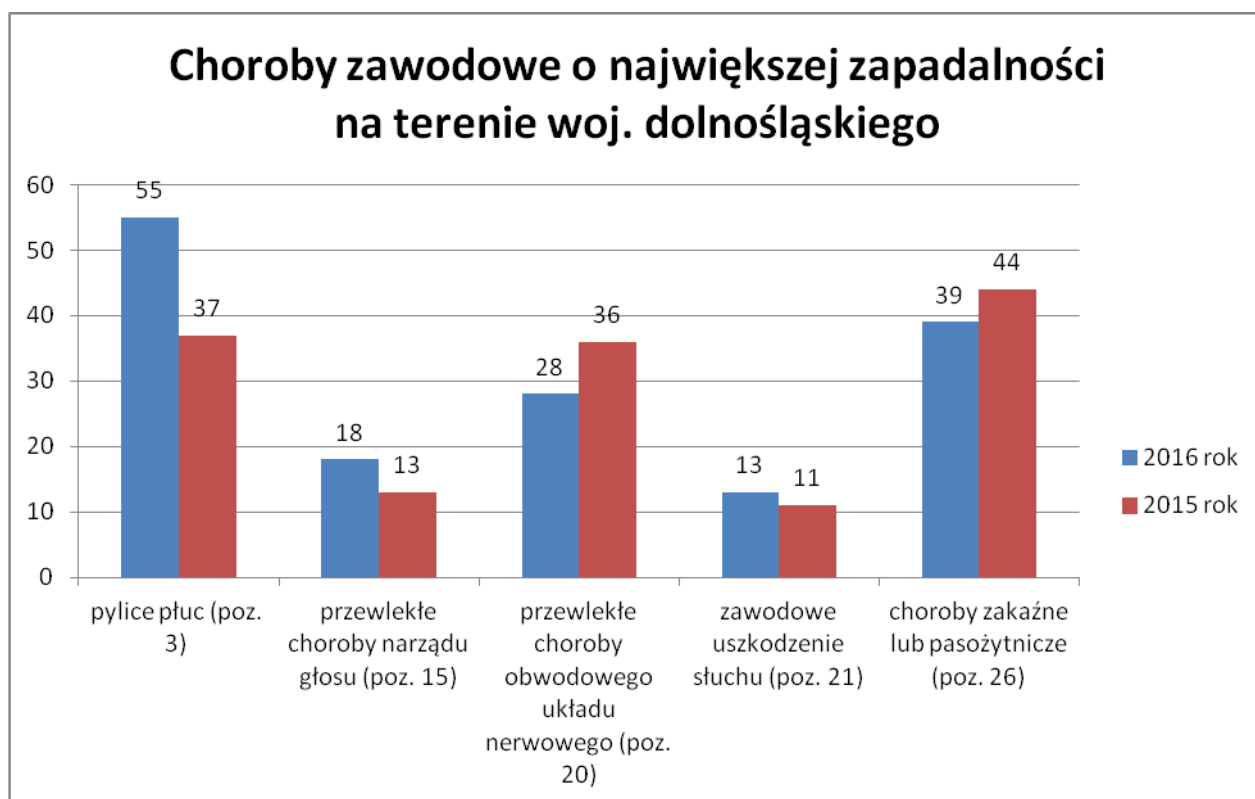
- pylice płuc (poz. 3) – 55 przypadków (28% ogółu stwierdzonych chorób zawodowych),
- choroby zakaźne lub pasożytnicze i ich następstwa (poz. 26) – 39 przypadków (20%),
- przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego (poz. 20) – 28 przypadków (15%),
- przewlekłe choroby narządu głosu (poz. 15) – 18 przypadków (9%),
- zawodowe uszkodzenie słuchu (poz. 21) – 13 przypadków (7%).

Choroby te stanowią 79% wszystkich stwierdzonych chorób zawodowych w woj. dolnośląskim w 2016 roku. W różnych latach zmienia się kolejność dominujących jednostek chorobowych.

Choroby zawodowe o najwyższej zapadalności na terenie województwa dolnośląskiego w 2015 roku w porównaniu z rokiem 2016.

Lp.	Rok 2015		Rok 2016	
	Nazwa choroby i pozycja w wykazie	Liczba stwierdzonych chorób	Nazwa choroby i pozycja w wykazie	Liczba stwierdzonych chorób
1	Pylice płuc (poz. 3)	37	Pylice płuc (poz. 3)	55
2	Choroby zakaźne lub pasożytnicze (poz. 26)	44	Choroby zakaźne lub pasożytnicze (poz. 26)	39
3	Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego (poz. 20)	36	Przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego (poz. 20)	28
4	Przewlekłe choroby narządu głosu (poz. 15)	13	Przewlekłe choroby narządu głosu (poz. 15)	18

W roku 2016 ogółem stwierdzono 39 przypadków chorób zakaźnych lub pasożytniczych (poz. 26). Wśród ww. chorób dominowała borelioza – stwierdzono 30 przypadków tej choroby (38 w roku 2015). Drugą najczęściej stwierdzaną chorobą zakaźną było WZW typu B – 3 przypadki (1w roku 2015) oraz WZW typu C – 2 przypadki (0 w roku 2015).

W poszczególnych rodzajach działalności w gospodarce narodowej dominowały następujące choroby zawodowe:

- w ochronie zdrowia i opiece społecznej oraz w leśnictwie, działalności weterynaryjnej i w rolnictwie – choroby zakaźne lub pasożytnicze;
- w górnictwie i kopalnictwie – pylice płuc;
- w edukacji – przewlekłe choroby narządu głosu związane z nadmiernym wysiłkiem głosowym;
- w przemyśle produkcyjnym – przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego oraz przewlekłe choroby układu ruchu.

Reasumując, w województwie dolnośląskim najczęściej stwierdzanymi chorobami zawodowymi w roku 2016 były: pylice płuc, choroby zakaźne lub pasożytnicze i ich następstwa, przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego oraz przewlekłe choroby układu ruchu. Nieznacznie spadła liczba stwierdzanych przypadków chorób zakaźnych lub pasożytniczych i ich następstw w porównaniu z rokiem poprzednim. W przypadku pylic płuc, które zaliczane są od lat do jednych z najczęściej stwierdzanych chorób zawodowych, nastąpił znaczny wzrost, natomiast w przypadku przewlekłych chorób obwodowego układu nerwowego nastąpił spadek. Wśród chorób zakaźnych i inwazyjnych spadła liczba stwierdzanych przypadków boreliozy.

18 ŚRODKI ZASTĘPCZE

W 2016 roku pion higieny pracy województwa dolnośląskiego w ramach nadzoru nad przestrzeganiem zakazu wprowadzania do obrotu środków zastępczych przeprowadził we współpracy z Policją 118 kontroli, podczas których w 4 obiektach stwierdzono podejrzane produkty.

W przypadku gdy dochodzi do uzasadnionego podejrzenia, iż podmiot/osoba fizyczna łamie zakaz wprowadzania do obrotu i/lub wytwarzania środków zastępczych PPIS woj. dolnośląskiego prowadzi postępowania administracyjne w sprawie wstrzymania wytwarzania / wprowadzania do obrotu produktów i ich zatrzymania oraz nakazania zaprzestania prowadzenia działalności w pomieszczeniach lub obiektach służących wytwarzaniu lub wprowadzaniu tych produktów do obrotu na czas niezbędny do usunięcia zagrożenia, nie dłuższy niż 3 miesiące zgodnie z art. 44c ust. 1 ustawy o p.n. Ponadto w ramach prowadzonego postępowania dokonuje się szeregu czynności procesowych, a jeżeli podejrzane produkty okażą się środkami zastępczymi wszczyna się i prowadzi kolejne postępowania administracyjne, tj.:

- w sprawie zakazania wytwarzania/wprowadzania do obrotu produktów i nakazania ich zniszczenia na podstawie art. 44c ust. 4 ustawy o p.n.
- w sprawie wymierzenia kary pieniężnej za wprowadzanie do obrotu środków zastępczych na podstawie art. 52a u.p.n.,
- w sprawie obciążenia opłatą za czynności kontrolne z art. 36 ust. 1 ustawy o PIS.

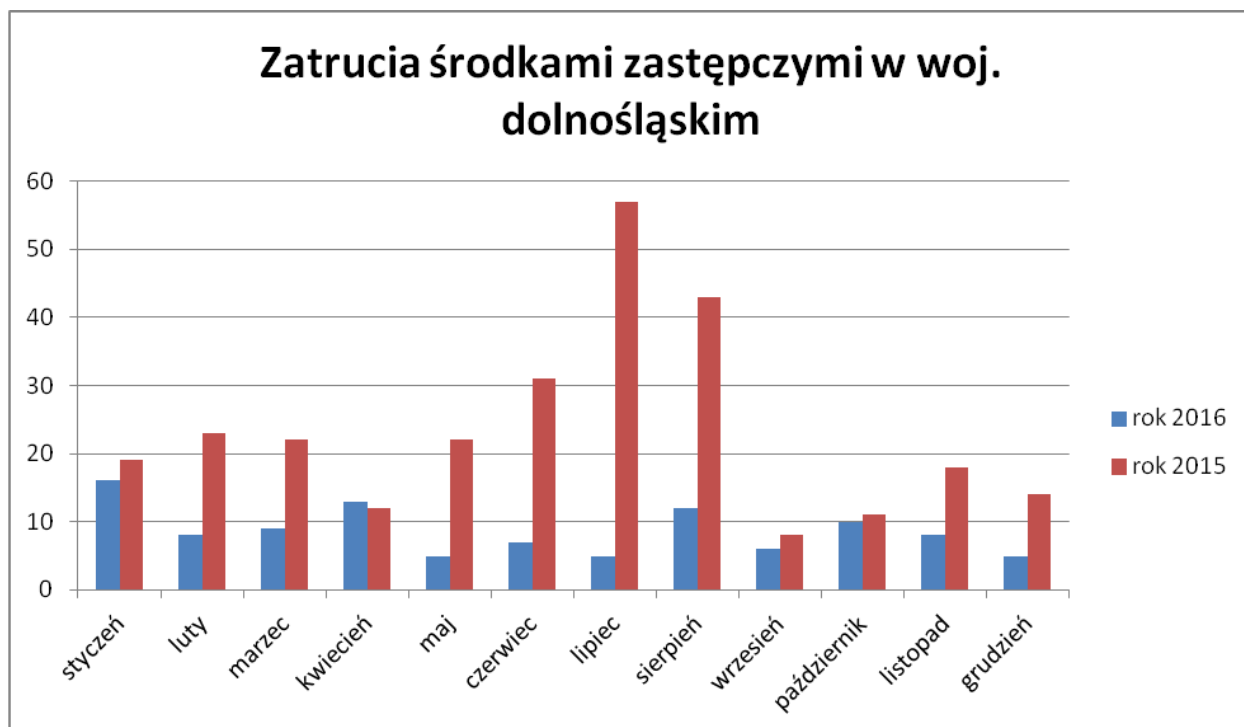
W ramach ww. wydano 99 decyzji administracyjnych (w roku ubiegłym 39).

W konsekwencji powyższych działań:

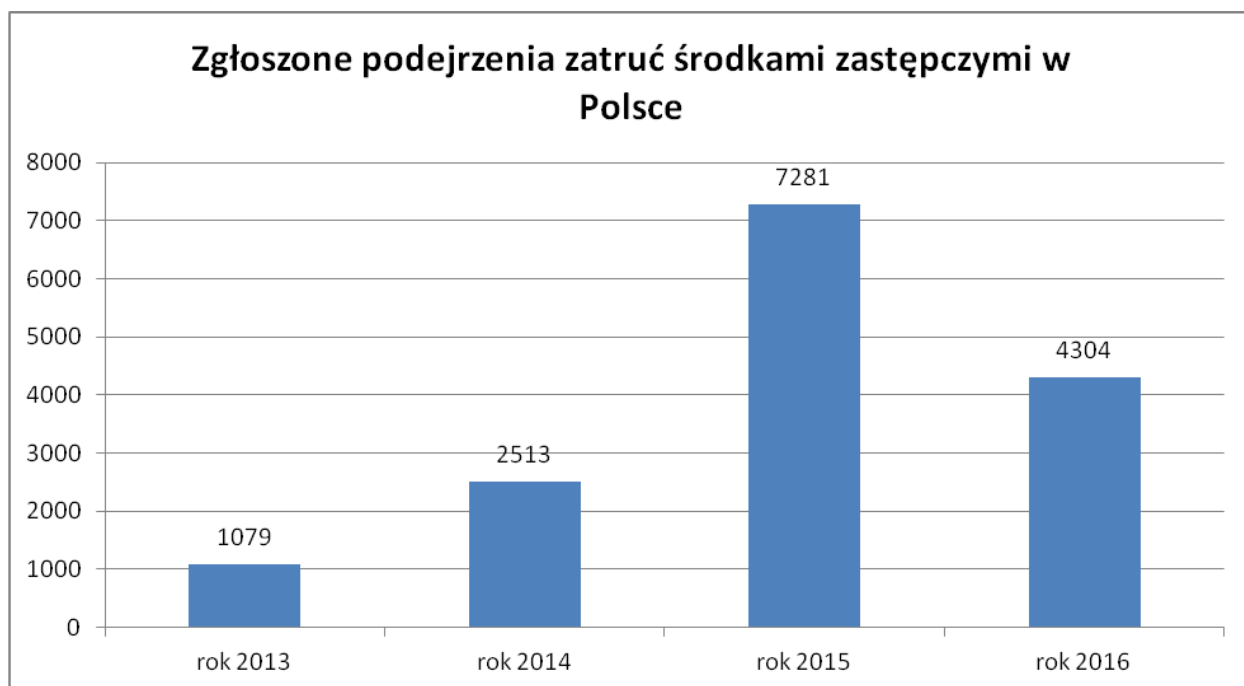
- przeprowadzono 118 kontroli,
- zabezpieczono 1688 opakowań produktów,
- nałożono kary pieniężne o łącznej wartości 690 000 zł.

Ponadto pion higieny pracy województwa dolnośląskiego w ramach współpracy z Ministerstwem Zdrowia gromadzi informacje od podmiotów leczniczych o liczbie osób zgłaszających się z objawami zatruc środków zastępczymi.

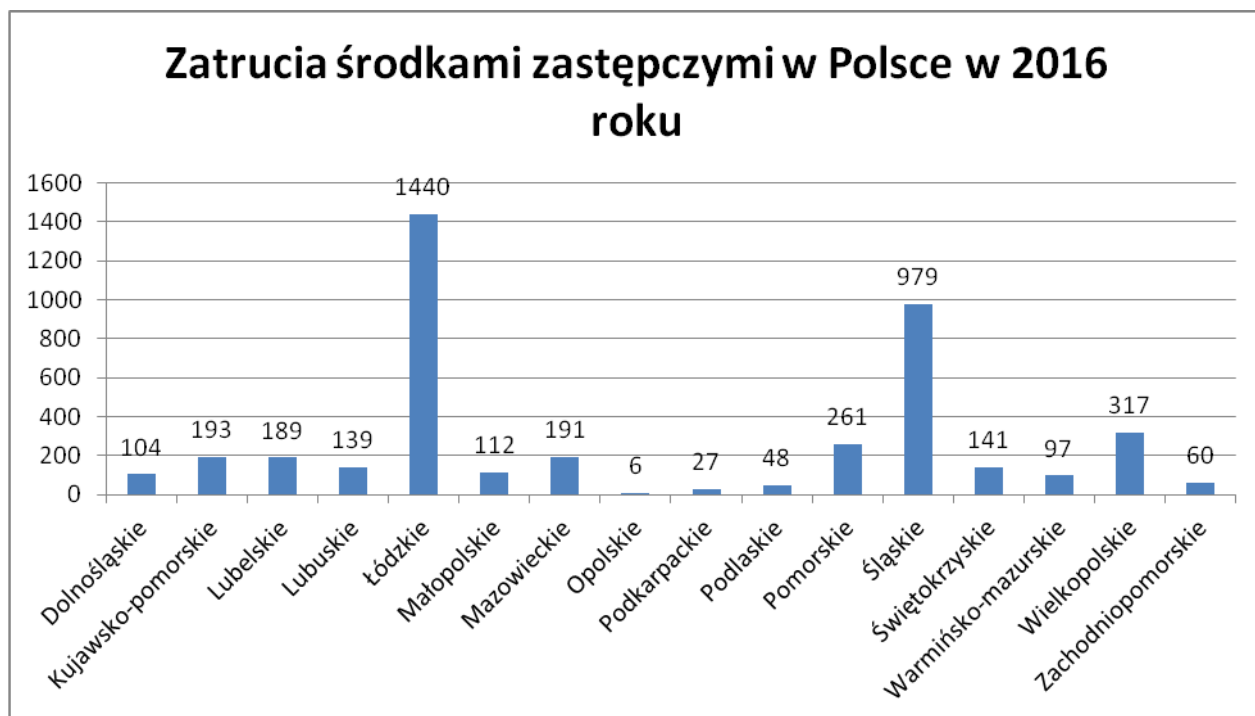
W 2016 roku zgłoszono do PIS województwa dolnośląskiego 104 przypadki zatruc. W porównaniu z analogicznym okresem w roku poprzednim zanotowano znaczny spadek, bowiem w okresie analogicznym w roku ubiegłym odnotowano 342 przypadki. W rozbiciu na miesiące przedstawia się to następująco:

Także w skali całego kraju utrzymuje się tendencja spadkowa zgłaszanych podejrzeń zatruc środkami zastępczymi i w porównaniu z latami poprzednimi prezentuje się następująco:

W porównaniu z innymi województwami, województwo dolnośląskie znajduje się obecnie na 11 miejscu w Polsce (9 miejsce w analogicznym okresie ubiegłego roku) pod względem zgłoszonych przez podmioty lecznicze przypadków zatruc.

19 ZAPOBIEGAWCZY NADZÓR SANITARNY

Na terenie województwa dolnośląskiego zapobiegawczy nadzór sanitarny sprawuje 26 PPIS i DPWIS we Wrocławiu, którzy podejmują działania zgodnie z kompetencjami określonymi w ustawie o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W 2016 r. działania w zakresie nadzoru zapobiegawczego podejmowano na etapie planowania, projektowania i dopuszczania do użytkowania obiektów budowlanych. Zadania wykonywano współdziałając w postępowaniu administracyjnym prowadzonym w sprawach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w sprawach oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, czy współdziałając w postępowaniu innym, prowadzonym przez organ administracji architektoniczno - budowlanej. Ponadto realizowano zadania wynikające z przepisów ustaw: Prawo budowlane, Prawo ochrony środowiska, Prawo atomowe oraz ustaw: o działalności leczniczej, o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i o żegludze śródlądowej a także wynikające z rozporządzeń wykonawczych do tych ustaw. Stanowiska zajmowano na podstawie dokonanej oceny warunków sanitarnych i zdrowotnych. Poprzez takie działania sprawowano nadzór zapobiegawczy nad stanem sanitarnym terenu objętego kontrolą. Celem nadzoru była ochrona zdrowia ludzi przed niekorzystnym wpływem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych oraz zapobieganie powstawaniu chorób.

W 2016 roku, w ramach działania PIS w województwie dolnośląskim, w dziedzinie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, zajęto następujące stanowiska w niżej wymienionych sprawach:

- 111 stanowisk w sprawach projektów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, w tym 2 negatywne,
- 810 stanowisk w sprawach projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w tym 17 negatywnych,
- 107 stanowisk dotyczących odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w tym 1 odmowa uzgodnienia odstąpienia od strategicznej oceny oddziaływania na środowisko,
- 661 stanowisk w sprawach potrzeby przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko, w tym 73 stanowisk stwierdzających taką potrzebę,
- 109 stanowisk w sprawach środowiskowych uwarunkowań realizacji przedsięwzięcia, w tym 10 negatywnych,
- 8 stanowisk dotyczących projektów planów remediacji historycznego zanieczyszczenia powierzchni ziemi,
- 389 stanowisk w sprawach dokumentacji projektowej, w tym 11 negatywnych,
- 2445 stanowisk w sprawach dopuszczenia do użytkowania obiektów budowlanych, w tym 9 zgłaszających sprzeciw,
- 28 stanowisk w sprawach projektów polityk, strategii, planów czy programów,
- 324 stanowiska w sprawach odstępstw od przepisów techniczno-budowlanych, w tym 24 negatywne,
- 144 stanowiska w sprawach projektów pracowni z aparatem rentgenowskim,
- 42 stanowiska w sprawach spełnienia wymagań sanitarnych przez pomieszczenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą, w tym 1 stwierdzające niespełnienie wymagań,
- 1663 stanowiska w sprawach niewymienionych powyżej, m.in., dotyczących warunków zabudowy czy lokalizacji inwestycji celu publicznego, zastosowania materiałów do dystrybucji wody, w sprawach inwestorów starających się o dofinansowanie z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, lokalizacji zbiorników bezodpływowych, lokalizacji miejsc do czasowego gromadzenia odpadów stałych, dopuszczenia do eksploatacji statków itp.

Wykonując zadania w zakresie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego przeprowadzono 1890 kontroli obiektów budowlanych.

20 STAN SANITARNY ZAKŁADÓW NAUCZANIA I WYCHOWANIA

W 2016 roku pracownicy pionu Higieny Dzieci i Młodzieży Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa dolnośląskiego nadzorowali 3061 stałych placówek oświatowo-wychowawczych. Skontrolowano 70% stałych placówek objętych ewidencją PIS, przeprowadzając 3203 kontrole. Ponadto w I półroczu 2016 r. objęto nadzorem 727 turnusów zimowego wypoczynku zgłoszonych do elektronicznej bazy Ministra Edukacji Narodowej. Skontrolowano 37% z nich przeprowadzając 271 kontroli. W II półroczu 2016 r. objęto nadzorem 1264 turnusy letniego wypoczynku zgłoszonych do elektronicznej bazy Ministra Edukacji Narodowej. Skontrolowano 35% z nich, przeprowadzając 441 kontroli.

W ramach bieżącego nadzoru sanitarnego prowadzono kontrole w zakresie oceny:

- stanu sanitarno-technicznego pomieszczeń budynków oraz stanu technicznego sprzętu i urządzeń sanitarnych,
- warunków zdrowotnych w szkolnych pracowniach komputerowych, rozkładów zajęć lekcyjnych, dostosowania mebli szkolnych/przedszkolnych do wzrostu dzieci i młodzieży, warunków stosowania niebezpiecznych substancji chemicznych i ich mieszanin w szkolnych pracowniach chemicznych, warunków do praktycznej nauki zawodu, warunków do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego,
- warunków sanitarnych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- warunków wypoczynku i rekreacji,
- dożywiania uczniów.

20.1 SZKOŁY PODSTAWOWE, GIMNAZJA I SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE

Z 1234 objętych ewidencją szkół skontrolowano 918. Ogółem przeprowadzono 1669 kontroli. W wyniku kontroli szkół wykazano 42 budynki w złym stanie technicznym pomieszczeń (najwięcej dotyczyło szkół podstawowych – 20 i zespołów szkół – 16). W kategorii złego stanu technicznego uwzględniano budynki wymagające kapitalnego lub częściowego remontu. Przeprowadzane w kolejnych latach kontrole wykazują poprawę w zakresie stanu technicznego tych obiektów.

Organy prowadzące, mimo słabej kondycji finansowej, wspierają swoje placówki w remontach i modernizacjach na różnych poziomach ich potrzeb. Znaczną poprawę stanu placówek oświatowych uzyskano przy pomocy środków z UE, przeznaczonych na przeprowadzanie prac związanych z termomodernizacją budynków: ocieplanie budynków, remont elewacji, wymianę stolarki drzwiowej i okiennej, wymianę grzejników c. o.

W okresie przerwy wakacyjnej, w placówkach szkolnych na terenie całego województwa dolnośląskiego przeprowadzano remonty bieżące i prace konserwatorskie. Należy zaznaczyć, że szczególnym utrudnieniem jest prowadzenie prac remontowych w czasie funkcjonowania placówek. Państwowa Inspekcja Sanitarna stara się każdą informację o toczącym się remoncie w szkole rozpatrywać indywidualnie pod względem zapewnienia bezpiecznych warunków pobytu dzieci w placówce

Ponadto na terenie województwa dolnośląskiego funkcjonują szkoły zlokalizowane w nieprzystosowanych obiektach, które były budowane z przeznaczeniem na inną działalność niż dydaktyczno-wychowawcza i nie spełniają wszystkich wymagań stawianych placówkom oświatowo-wychowawczym, m.in. z powodu ciasnych korytarzy komunikacyjnych, braku warunków do prawidłowego przechowywania odzieży wierzchniej uczniów, braku pomieszczeń do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego, niewłaściwej wysokości sal lekcyjnych, niskiego usytuowania podłóg w pomieszczeniach na pobyt ludzi względem urządzonego terenu przy budynku, braku wydzielonych oddzielnych toalet dla chłopców i dla dziewcząt, niezachowania standardów dostępności do urządzeń sanitarnych, braku wentylacji grawitacyjnej.

W niektórych szkołach ze względu na brak warunków lokalowych nie ma świetlic, szatni, gabinetów profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej, jadalni.

Niewłaściwe warunki do utrzymania higieny stwierdzono w 27 szkołach na 918 skontrolowanych w 2016 r. Dotyczyły one najczęściej niewłaściwego stanu technicznego pomieszczeń – w 26 placówkach. W 39 placówkach na 918 skontrolowanych stwierdzono niezachowanie standardów dostępności do urządzeń sanitarnych.

Na terenie województwa dolnośląskiego w placówkach oświatowych nie funkcjonują ustępy zewnętrzne. 163 szkół (918 skontrolowanych), posiadających wewnętrzne sieci kanalizacyjne, odprowadza ścieki z budynków do zbiorników bezodpływowych; placówki te nie są podłączone do kanalizacji centralnej. Najwięcej tych placówek jest w powiecie: trzebnickim -17, oleśnickim – 12, kłodzkim - 12). 19 placówek posiadających instalację wewnętrzną wodociągową korzysta z ujęć własnych wody, nie podłączoną do centralnej sieci wodociągowej (najwięcej w szkołach podstawowych – 15, m.in., w powiecie jaworskim - 4 szkoły podstawowe, powiecie lwóweckim – 4 szkoły podstawowe).

W skontrolowanych szkołach sprawdzano również warunki do utrzymania higieny osobistej oceniając dostępność do mydła w dozownikach, suszarek do rąk lub ręczników jednorazowych i papieru toaletowego. W tym zakresie wydawano zalecenia doraźne, pokontrolne o natychmiastowym usunięciu nieprawidłowości. W 2016 r. stwierdzono brak bieżącej ciepłej wody w 1 gimnazjum.

Ponadto:

- Na 1742 skontrolowanych przedszkoli i szkół funkcjonujących samodzielnie bądź w zespołach szkół w 595 placówkach nie funkcjonują oddziały zerowe. Właściwą infrastrukturę i wyposażenie pomieszczeń przeznaczonych do użytkowania przez oddział zerowy posiadało 637 placówek. Odpowiedniej infrastruktury nie posiadało 195 placówek najczęściej ze względu na brak możliwości wydzielenia ciągów komunikacyjnych tak, by nie krzyżowały się z drogami komunikacyjnymi starszych uczniów (125 placówek), brak wydzielonego placu rekreacyjnego dla młodszych dzieci (65 placówek), zbyt małą powierzchnię sal – min. 2,5 m² na dziecko (66 placówek).

- Podczas przeprowadzanych kontroli nie stwierdzano łamania ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych. Po zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwem używania tytoniu i wyrobów tytoniowych podczas kontroli informowano o zmianach i konieczności umieszczania oznaczeń słownych i graficznych informujących o zakazie palenia wyrobów tytoniowych i palenia papierosów elektronicznych.

- Oceniono dożywianie dzieci i młodzieży w szkołach z uwzględnieniem dożywiania sponsorowanego. W znacznej części szkół żywienie prowadzone jest w formie cateringu. W 2016 r. na 918 skontrolowanych szkół wykazano 285 szkół, w których posiłki przygotowywano na miejscu i 367 szkół, do których posiłki były dowożone. W powiecie lubańskim w związku ze zmianą przepisów o bezpieczeństwie żywności i żywienia zbiorowego w placówkach oświatowo-wychowawczych wystosowano pisma do osób odpowiedzialnych za przygotowanie posiłków oraz ich sprzedaż celem zapoznania się i dostosowania do nowych wymagań. Szkoły nadal realizują program „Szkłanka mleka dla wszystkich uczniów” oraz „Owoce w szkole” np.: dot. to m.in. wszystkich szkół podstawowych powiatu głogowskiego, lubińskiego, wałbrzyskiego. W wielu szkołach na terenie całego woj. dolnośląskiego instalowano „poidelka” do korzystania z wody wodociągowej. Coraz więcej placówek oświatowych w powiecie głogowskim, wołowskim zapewnia uczniom stały dostęp do wody pitnej poprzez montowanie fontann, ustawianie na korytarzach dystrybutorów na wodę. W szkołach na terenie powiatu wałbrzyskiego montowane są poidelka w ramach projektu pn „Zdroje wodne w każdej szkole”.

W 2016 r. przeprowadzono na terenie województwa dolnośląskiego w wytypowanych szkołach akcję ważenia tornistrów uczniów. Akcją objęto szkoły z podziałem na miasto/wieś oraz klasy 1-3, 4-6 szkoły podstawowej i klasy 1-3 gimnazjum. Badaniem objęto 13535 uczniów

w 52 szkołach (w 26 szkołach podstawowych i 26 gimnazjach) w 631 oddziałach. Badanie wykazało, iż pomimo, że szkoły zapewniają uczniom możliwość pozostawiania części podręczników i przyborów szkolnych (w szafkach, w regałach w klasach) tornistry uczniów są wciąż zbyt ciężkie. W większości przypadków u uczniów klas młodszych szkoły podstawowej ciężar tornistra przekracza 15% ciężaru ich ciała, a u uczniów klas starszych 10% ciężaru ich ciała np.: w powiecie kłodzkim badania wykazały, że optymalną tj. 10% normę obciążenia ciężarem ciała wagę tornistra uzyskano u 37,9% badanych uczniów szkół podstawowych i 78,2% uczniów gimnazjów. Dyrektorom szkół, w których przeprowadzono badania ważenia tornistrów przesłano wyniki badań oraz w przypadku przekroczeń zalecanych norm sygnalizowano potrzebę podjęcia działań w celu poprawy istniejącej sytuacji.

- W zakresie dostępności do gabinetów profilaktyki zdrowotnej odnotowuje się brak gabinetów w wielu szkołach. Szkoły nie posiadające gabinetów profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej zapewniają uczniom opiekę pielęgniarstwa w wymaganym zakresie w pomieszczeniach zastępczych na terenie swoich placówek, w gabinetach innych szkół lub poza szkołą w podmiotach leczniczych - na podstawie deklaracji wyboru lekarza podstawowej opieki zdrowotnej. W niektórych szkołach tworzone są gabinety stomatologiczne w 5 szkołach podstawowych będących pod nadzorem PPIS w Wałbrzychu utworzono szkolne gabinety stomatologiczne w ramach realizacji projektu „Wałbrzyski program profilaktycznej opieki stomatologicznej zapobiegający rozwojowi próchnicy zębów i chorób przyzębia u dzieci i młodzieży z wałbrzyskich szkół podstawowych i gimnazjach na lata 2015-2017”. Z opieki stomatologicznej w tych szkołach mogą korzystać dzieci i młodzież z pobliskich placówek oświatowych.

- Dużym problemem w przedszkolach i w szkołach na terenie Dolnego Śląska jest występowanie wszawicy u dzieci. W szkołach prowadzono działania edukacyjne i profilaktyczne. Informowano dyrektorów szkół, że przy rozwiązywaniu problemu wszawicy w szkole mogą korzystać ze stanowiska Departamentu Matki i Dziecka w Ministerstwie Zdrowia oraz stanowiska Głównego Inspektora Sanitarnego dotyczącego profilaktyki i zwalczania wszawicy.

- W szkołach wałbrzyskich nadal realizowany jest program „Szkoła od nowa”, którego głównym założeniem jest poprawa infrastruktury szkół (m.in. termomodernizacje budynków, modernizacji pomieszczeń do zajęć z wf., remonty sanitariatów, remonty podłóg, modernizacja terenów przyszkolnych).

W celu poprawy warunków pobytu dzieci i młodzieży w placówkach wydawano decyzje administracyjne zobowiązujące dyrektorów tych placówek do usunięcia uchybień w określonych terminach i przekazywano do organów prowadzących szkoły i placówki prowadzących informacje o stwierdzanych podczas kontroli nieprawidłowościach.

W 2016 r. wystosowano do organów prowadzących szkoły i placówki 16 wystąpień, które dotyczyły, m.in., nieprawidłowości w rozkładach zajęć lekcyjnych, nieprawidłowego zestawienia mebli dla dzieci (stolików i krzeseł) w szkole i w przedszkolu, wyposażenia pomieszczeń przedszkola w stoliki i krzeselka. W celu uzyskania poprawy stanu technicznego i funkcjonalności pomieszczeń obiektów oświatowych PPIS wydawali decyzje nakazujące dostosowanie obiektów do obowiązujących przepisów. Dyrektorzy placówek jednak często występowali do PPIS o prolongatę terminu wykonania obowiązków, uzasadniając ich niewykonanie w określonych terminach trudnościami finansowymi. Uzasadnione wnioski były rozpatrywane przez PPIS pozytywnie. W całym woj. dolnośląskim wydano w 2016 r. 302 decyzje prolongujące.

20.2 OCENA WARUNKÓW POBYTU DZIECI I MŁODZIEŻY W PLACÓWKACH NAUCZANIA I WYCHOWANIA

Higiena procesu nauczania i wychowania - Ocena tygodniowych rozkładów zajęć lekcyjnych.

W ramach nadzoru bieżącego oceniany był tygodniowy rozkład zajęć lekcyjnych pod kątem zachowania zasad higieny. Łącznie w 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego zbadano rozkłady zajęć lekcyjnych w 782 szkołach – w 5696 oddziałach, nieprawidłowości stwierdzono w 6 szkołach - w 15 oddziałach. Dokonując oceny tygodniowego rozkładu zajęć lekcyjnych sprawdzono równomierność obciążenia zajęciami uczniów w poszczególnych dniach tygodnia, rozpoczynanie zajęć o stałej porze. Stwierdzane nieprawidłowości w pojedynczych oddziałach klasowych były omawiane na bieżąco z dyrektorami szkół. W celu zapewnienia uczniom higienicznych warunków odpoczynku między lekcjami, dyrektorzy placówek, m.in., eliminują w szkołach przerwy 5 minutowe, zwiększając ilość przerw dziesięciominutowych. Często jednak wprowadza się to kosztem przerw dwudziestominutowych. W wielu szkołach zajęcia lekcyjne prowadzone są w systemie dwuzmianowym.

Ocena dostosowania mebli edukacyjnych do zasad ergonomii.

Dostosowanie mebli szkolnych do wzrostu uczniów.

W ramach sprawowanego nadzoru dokonywano oceny dostosowania mebli szkolnych do wzrostu uczniów. Wśród przyczyn niewłaściwego dostosowania mebli szkolnych do wzrostu uczniów wskazywano: przemieszczanie się uczniów z sal dydaktycznych (brak własnych klas, przeznaczonych tylko dla jednego oddziału), brak zróżnicowania mebli szkolnych (np.: tylko jedna wielkość mebli w salach lekcyjnych), nieodpowiednie zestawienie stołów i krzeseł, częsta zmiana stanowisk pracy, brak odpowiednich nawyków i samokontroli uczniów, nieprzestrzeganie prawidłowego doboru mebli w klasie przez nauczycieli, wyposażenie szkół w stare meble bez certyfikatów. W 2016 r. na 1613 skontrolowanych szkół wykazano 1104, które posiadają 100% mebli zakupionych przed 1997 r., m.in. w powiecie jeleniogórskim szkoły i przedszkola dysponują głównie meblami zakupionymi przed 1997 r. bez certyfikatów. Meble stare są doraźnie odnawiane (wymiana blatów ławek, siedzisk i oparcie krzeseł) i naprawiane lub wymieniane w pojedynczych oddziałach w miarę posiadanych środków finansowych. Ponadto, stwierdza się wyposażenie pracowni komputerowej w krzesła stacjonarne bez możliwości regulowania wysokości siedziska, nie posiadające możliwości obrotu wokół osi. Tam, gdzie stwierdzano nieprawidłowości wydawano decyzje administracyjne.

Ocena infrastruktury do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego.

Na 940 skontrolowanych w tym zakresie szkół, 703 posiadało wystarczające warunki do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego. Były to placówki, które posiadały sale gimnastyczne, sale rekreacyjne, boiska sportowe. W 455 szkołach, niezależnie od posiadanej infrastruktury do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, zorganizowano dodatkowo możliwość korzystania przez uczniów z zajęć m.in. na basenach (299 szkół), na stadionach sportowych (128 szkół), w halach sportowych (80 szkół). W dalszym ciągu istnieją jednak szkoły (71 szkół), w których nie ma warunków do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego. Najczęstszym tego powodem jest to, że szkoły mieszczą się w budynkach adoptowanych, które nie spełniają wymagań stawianych tego typu placówkom. W większości szkoły te korzystały z obiektów sportowych znajdujących się poza placówką. Zdarza się też, że zajęcia z wychowania fizycznego odbywają się na korytarzach – w 26 szkołach (m.in. na terenie powiatu głogowskiego – w 10 szkołach). Coraz częściej stwierdza się zły stan nawierzchni boisk szkolnych. W wyniku dużej eksploatacji pogorszył się też stan sanitarno-techniczny pomieszczeń bloków sportowych – w wielu ściany, sufity, podłogi wymagają bieżących remontów. Poprawę uzyskano, m.in., w powiecie bolesławieckim - 2 szkoły podstawowe powiększyły się o nowo wybudowane sale gimnastyczne z pełnym zapleczem sanitarnym, w powiecie wałbrzyskim w 2 szkołach podstawowych oddano do użytku nowe boiska. W powiecie oławskim bloki sportowe,

sale gimnastyczne, pomieszczenia socjalne były modernizowane i wyposażone (wymieniane były bramki, zamontowywano podwieszane kosze).

Problemem pozostaje w szkołach utrzymanie higieny po zajęciach z wychowania fizycznego. Pomimo zapewnienia przez placówki coraz lepszych warunków, dzieci i młodzież szkolna nie korzysta z urządzeń natryskowych regularnie po tych zajęciach. Powodem tego stanu są m.in. zbyt krótkie przerwy po zajęciach z wychowania fizycznego. Najczęściej natryski przy blokach sportowych wykorzystywane są po dodatkowych zajęciach sportowych.

20.3 NADZÓR NAD SUBSTANCJAMI CHEMICZNYMI W SZKOŁACH

W szkołach posiadających na stanie substancje i mieszaniny chemiczne, podczas kontroli szczególną uwagę zwracano na zagadnienia dotyczące właściwego oznakowania, zabezpieczania, przechowywania substancji i mieszanin niebezpiecznych, posiadania wymaganych kart charakterystyki substancji i mieszanin chemicznych. W szkołach, w których stwierdzono nieprawidłowości, wydawano decyzje administracyjne bądź zalecenia. Od kilku lat obserwuje się, że szkoły rezygnują ze stosowania substancji niebezpiecznych i mieszanin chemicznych z uwagi na brak właściwych i bezpiecznych warunków. W większości szkół, które posiadają substancje i mieszaniny niebezpieczne zajęcia przygotowywane i prowadzone są przez nauczycieli chemii tylko w formie pokazowej bez bezpośredniego udziału uczniów. Ponadto szkoły korzystają z dostępnych na rynku programów multimedialnych. W czasie kontroli informowano przedstawicieli szkół o konieczności przekazywania przeterminowanych substancji chemicznych niebezpiecznych i ich mieszanin do utylizacji.

20.4 ŻŁOBKI I PRZEDSZKOLA

Skontrolowano 68% będących w ewidencji żłobków. Przeprowadzono 248 kontroli. Opieką objęto 6320 dzieci. W skontrolowanych placówkach nie stwierdzono budynków w złym stanie higieniczno-sanitarnym oraz technicznym. Podczas kontroli stwierdzano (m.in. w powiecie średzkim, wrocławskim, oławskim) nieprawidłowości, np.: brak certyfikowanego sprzętu meblowego w pomieszczeniach pobytu dzieci oraz certyfikowanych urządzeń stanowiących wyposażenie placów zabaw, brak badań oświetlenia sztucznego w pomieszczeniach, brak osłon na grzejnikach centralnego ogrzewania w pomieszczeniach przeznaczonych na zbiorowy pobyt dzieci, brak dokumentu potwierdzającego wymianę piasku w piaskownicy. W placówkach, w których stwierdzano nieprawidłowości wydawano decyzje administracyjne.

W 2016 r. skontrolowano 80% ujętych w ewidencji przedszkoli. Przeprowadzono 910 kontroli. W skontrolowanych placówkach opieką objętych było 55810 dzieci. Wykazano 8 przedszkoli zlokalizowanych w budynkach w złym stanie technicznym.

Niewłaściwe warunki do utrzymania higieny stwierdzono w 7 przedszkolach. Stwierdzane nieprawidłowości podczas kontroli to m.in.: zły stan techniczny ścian w salach zajęć i łazienek, wyeksploatowane, zniszczone wykładziny dywanowe, zniszczona stolarka okienna, zły stan techniczny punktów świetlnych, brak wentylacji pomieszczeń, zły stan wyposażenia pomieszczeń dla dzieci, niewłaściwe oświetlenie sztuczne pomieszczeń, zły stan techniczny nawierzchni przejść, placu zabaw, urządzeń zabawowych na placu zabaw. Niezachowanie standardów dostępności do urządzeń sanitarnych stwierdzono w 11 przedszkolach.

We wszystkich przypadkach stwierdzenia nieprawidłowości wydawano decyzje administracyjne nakazujące ich usunięcie. W przypadkach, w których stwierdzono w placówkach złe warunki do utrzymania higieny osobistej, osobę winną zaniedbań karano mandatem karnym.

Przedmiotem oceny w przedszkolach były również place zabaw i tereny rekreacyjne. Sprawdzano stan sanitarno-techniczny urządzeń zabawowych, zabezpieczenia placów zabaw. Sprawdzano czy urządzenia rekreacyjne posiadają obowiązujące certyfikaty, czy konstrukcje zabawowe są mocne, stabilne, osłonięte siatką zabezpieczającą, zjeżdżalnie gładkie, zabawki oznaczenia CE, czy konstrukcje przechodzą okresowe przeglądy techniczne. W okresie wiosennym przeprowadzono kontrole placów zabaw pod kątem zabezpieczenia piaskownic przed dostępem zwierząt (w powiecie głogowskim wykazano 10 placówek, w których piaskownice nie posiadały wystarczającego zabezpieczenia przed zwierzętami) czystości piasku (wymagano udokumentowania wymiany piasku). Ponadto w przedszkolach oceniano wyposażenie pomieszczeń przedszkolnych m.in. czy zabawki spełniają wymagania bezpieczeństwa, czy nabywane do pomieszczeń meble i sprzęt posiadają certyfikaty i atesty. Niestety zdarza się, że dyrektorzy placówek nie zawsze pozyskują certyfikaty lub atesty nabytych wyrobów. Dopiero w wyniku działań kontrolnych PIS, zarządzający placówką pozyskują brakujące certyfikaty, atesty, tabliczki znamionowe, etykiety.

Nadal obserwuje się duże zapotrzebowanie społeczne na placówki przedszkolne publiczne. Rosnąca z roku na rok liczba dzieci przyjmowanych do przedszkoli przyczynia się do pogorszenia warunków pobytu dzieci w placówkach np. w powiecie średzkim, zgorzeleckim, milickim w placówkach przedszkolnych nadal utrzymuje się zagęszczenie dzieci w oddziałach przedszkolnych. W większości przedszkoli zrezygnowano z leżaków służących dzieciom do wypoczynku, likwiduje się sale do rytmiki dla dzieci i przeznaczają się na sale zajęć dla dodatkowych grup przedszkolnych. Część oddziałów przedszkolnych należących do przedszkoli przeniesiono do budynków szkolnych, gdzie brak jest odpowiedniej infrastruktury do funkcjonowania w nich oddziałów przedszkolnych, w których dzieci pięcioletnie i sześćioletnie odbywają roczne przygotowanie przedszkolne.

20.5 PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE - DOMY DZIECKA

Skontrolowano 35 % będących w ewidencji placówek, przeprowadzając 41 kontroli. Przedmiotem kontroli były warunki sanitarne dotyczące mikroklimatu i oświetlenia pomieszczeń mieszkalnych, wypoczynkowych i pokoi do nauki, jak również warunki prania, suszenia i przechowywania pościeli, bielizny pościelowej i odzieży dla dzieci. Ponadto oceniano warunki przechowywania żywności w aneksach kuchennych oraz dostępność produktów żywnościowych i napojów dla wychowanków. Stan sanitarny tych placówek nie budził większych zastrzeżeń.

20.6 INTERNATY I BURSY ZAKŁADY Z POBYTEM CAŁODOBOWYM ORAZ Z POBYTEM DZIENNYM I CAŁODOBOWYM

Skontrolowano 39% placówek z pobytem całodobowym oraz z pobytem dziennym i całodobowym będących w ewidencji. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły złego stanu technicznego pomieszczeń budynków (brudne, zawilgocone ściany w łazienkach i pokojach, zły stan ogrodu).

20.7 SZKOŁY WYŻSZE

W 2016 r. skontrolowano 22 uczelni (44 obiektów) z 35 uczelni objętych ewidencją. Zakres kontroli obejmował, m.in., stan sanitarno-techniczny budynków, pomieszczeń dydaktycznych i ich wyposażenia, węzłów sanitarnych. Kontrole 2 uczelni niepublicznych w powiecie kłodzkim wykazały, że uczelnie te nie posiadają własnej infrastruktury do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego i korzystają z boisk oraz hal sportowych ośrodków sportowych. Poprawę warunków nauki studentów uzyskano w Studium Wychowania Fizycznego Politechniki Wrocławskiej dzięki oddaniu do użytku hali sportowo-widowiskowej

oraz w 2 obiektach szkół wyższych (Akademii Wychowania fizycznego i Uniwersytetu Wrocławskiego) z uwagi na wykonanie obowiązków zawartych w decyzjach administracyjnych.

20.8 WYPOCZYNEK I REKREACJA

Na terenie województwa dolnośląskiego w 2016 r. wypoczynek zimowy i letni dla dzieci i młodzieży odbywał się bez większych zakłóceń, bezpiecznie, nie odnotowano sytuacji kryzysowych. Informacje o miejscu oraz terminie wypoczynku pozyskiwano z bazy wypoczynku ze strony internetowej Ministra Edukacji Narodowej. Pracownicy PIS Dolnego Śląska podczas trwania wypoczynku zimowego i letniego przeprowadzili 712 kontroli. Kontrole wykazały, że funkcjonujące placówki wypoczynku w większości zostały prawidłowo przygotowane. Warunki sanitarne obiektów, które corocznie wykorzystywane są na wypoczynek ulegają systematycznej poprawie. Uczestnikom wypoczynku zapewnia się odpowiednie warunki zakwaterowania z zachowaniem wskaźników powierzchni na jednego uczestnika w pokojach mieszkalnych, warunki do utrzymania higieny osobistej, standardy dostępności do urządzeń sanitarnych ze stałym dostępem do bieżącej ciepłej i zimnej wody.

Jednakże zdarzały się zaniedbania i nieprawidłowości. Zaniedbania i nieprawidłowości, które stwierdzono podczas kontroli wypoczynku letniego i zimowego w 2016 r. dotyczyły głównie warunków sanitarno-higienicznych bloków żywieniowych m.in.: w powiecie kłodzkim za stwierdzone uchybienia w bloku żywienia w jednym ośrodku gdzie organizowany był wypoczynek letni stwierdzono: brudne ściany w ciągach komunikacyjnych, zniszczoną stolarkę drzwiową, zniszczone regały służące do składowania warzyw i owoców w pomieszczeniach magazynu, brak badań wyrobu gotowego nietrwałego mikrobiologicznie. W innym ośrodku stwierdzono: zniszczony, wyeksploatowany sprzęt meblowy w kuchni, zniszczony, wyeksploatowany sprzęt produkcyjny w kuchni, zniszczony drobny sprzęt produkcyjny, brak zlewu do mycia żywności w pomieszczeniu produkcyjnym.

Wiele kontroli wypoczynków przeprowadzano wspólnie z pracownikiem Oświaty Zdrowotnej i Promocji Zdrowia oraz z pracownikami innych pionów nadzorowych PIS. Pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej Dolnego Śląska przeprowadzali pogadanki, szkolenia w miejscach wypoczynku dzieci i młodzieży, udzielano informacji na temat bezpiecznych wakacji, ze szczególnym uwzględnieniem tematu dopalaczy. Ponadto, ze względu na panujące upały zwrócono także uwagę na przestrzeganie zasad bezpiecznego zachowania się podczas upałów. Pracownicy PSSE woj. dolnośląskiego i WSSE we Wrocławiu w placówkach wypoczynku zostawiali materiały edukacyjne dotyczące różnych zagadnień zdrowotnych na temat: szkodliwości palenia tytoniu, zagrożeń związanych z używaniem dopalaczy, chorób przenoszonych przez kleszcze, zatruc pokarmowych oraz zasad zdrowego trybu życia.

21 WYCHOWANIE ZDROWOTNE I PROMOCJA ZDROWIA

Działania oświatowo-zdrowotne prowadzone na terenie Dolnego Śląska wynikały z wytycznych Głównego Inspektoratu Sanitarnego, Narodowego Programu Zdrowia jako dokumentu wytyczającego główne priorytety polityki zdrowotnej oraz własnej analizy sytuacji epidemiologicznej naszego regionu. Społeczność województwa dolnośląskiego na bieżąco informowana była o działaniach na stronach internetowych Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Wiodącym celem w zakresie oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia były działania informacyjno-edukacyjne mające na celu zwiększenie świadomości zdrowotnej wśród dzieci i młodzieży, rodziców, oraz społeczności lokalnej poprzez realizację następujących programów:

„Ogólnopolski Program Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS”

W 2016 r. działania z zakresu profilaktyki HIV/AIDS na terenie województwa dolnośląskiego były realizowane w oparciu o cele i zadania Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV na lata 2012-2016. Podejmowane przedsięwzięcia kierowano do społeczności lokalnej ze szczególnym uwzględnieniem pracowników ochrony zdrowia, pracowników socjalnych, funkcjonariuszy policji, służby więziennej, straży miejskiej, osób bezdomnych, młodzieży akademickiej oraz kształcenia ponadpodstawowego. Przeprowadzono liczne zajęcia edukacyjno-warsztatowe wśród młodzieży akademickiej oraz szkół ponadpodstawowych. Organizowano szkolenia dla środowiska medycznego, pedagogicznego oraz studentów. Ponadto kontynuowano działania informacyjno-edukacyjne za pomocą różnorodnych form przekazu dotyczące kampanii społecznej „Jeden test - dwa życia”, której celem jest zmniejszenie liczby zakażeń HIV wśród nowo narodzonych dzieci oraz zwiększenie świadomości dotyczącej testowania w kierunku HIV wśród osób dorosłych. Przekaz tej kampanii skierowany jest do kobiet w wieku prokreacyjnym, które nie odnoszą ryzyka zakażenia HIV do siebie, a także do tych lekarzy ginekologów, którzy niechętnie kierują swoje pacjentki na badania w kierunku HIV. Na terenie województwa dolnośląskiego program realizowało łącznie **370** podmiotów docierając do około **48 000** odbiorców.

„Trzymaj Formę!”

W 2016 r. we współpracy z Polską Federacją Producentów Żywności zakończyła się X edycja oraz rozpoczęła XI edycja ogólnopolskiego programu edukacyjnego „Trzymaj Formę” dla młodzieży najstarszych klas szkół podstawowych oraz szkół gimnazjalnych, którego celem jest edukacja w zakresie trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej, poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki. W XI edycji programu kontynuowany jest ogólnopolski konkurs wiedzy o zdrowym odżywianiu, do którego przystąpiło blisko 70 szkół oraz kilkuset uczniów w terenie województwa dolnośląskiego. Ogółem działaniami programowymi objęto **78 906** osób z **601** placówek oświatowo - wychowawczych.

Program Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu

Palenie tytoniu zostało uznane jako najważniejszy, poddający się redukcji, czynnik ryzyka chorób sercowo-naczyniowych, nowotworowych, chorób układu oddechowego oraz mający wpływ na zdrowie noworodków. Działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa dolnośląskiego były skierowane do grupy dzieci młodzieży oraz osób dorosłych poprzez różnorodne przedsięwzięcia, których celem było informowanie społeczeństwa o skutkach zdrowotnych palenia tytoniu. W ramach Programu Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu na bieżąco monitorowano przestrzeganie przepisów Ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych. W ramach POZNPT na terenie woj. dolnośląskiego prowadzono cykliczne kampanie, których głównym celem było zaznajomienie społeczeństwa z nowelizacją ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych, która miała miejsce w 2016 roku.

Łącznie kampanie informacyjne prowadzone na terenie województwa dotarły do około **5 700** odbiorców.

Program „Czyste Powietrze Wokół Nas”

Adresatami programu były dzieci uczęszczające do najstarszych grup przedszkolnych – przede wszystkim pięcio- i sześciolatki, a także ich rodzice i opiekunowie. Głównym celem programu jest wzrost kompetencji rodziców w zakresie ochrony dzieci przed ekspozycją na dym tytoniowy oraz zwiększenie umiejętności dzieci w zakresie radzenia sobie w sytuacjach, gdy przebywają w zadymionych pomieszczeniach lub gdy dorośli palą przy nich tytoń. Program realizowano w **374** placówkach przedszkolnych. Działaniami objęto **26 421** osób.

Program edukacyjny „Nie pal przy mnie, proszę”

Pomimo spadku rangi programu z „Nie pal przy mnie, proszę” z ogólnopolskiej na wojewódzką, program w woj. dolnośląskim cieszył się nadal sporym powodzeniem. Działania skierowanego do uczniów klas I – III szkół podstawowych. Na terenie woj. dolnośląskiego działaniami programowymi objęto ogółem **206** szkół podstawowych, w których uczestniczyło **30 686** osób (dzieci ich rodzice i opiekunowie). Przyjęte w programie założenia, cele, treści kształcenia i metody ich realizacji sprzyjały wzmocnieniu w uczniach pozytywnych zachowań oraz umiejętności radzenia sobie asertywnie w sytuacjach zagrażających zdrowiu. Program był bardzo dobrze odbierany przez uczniów, nauczycieli i rodziców. Jego treści są ważnym elementem w profilaktyce chorób spowodowanych paleniem tytoniu oraz wpływają na kształtowanie prawidłowych postaw zdrowotnych rodziców i opiekunów oraz dzieci od najmłodszych lat.

„Znajdź Właściwe Rozwiązanie”

Na terenie woj. dolnośląskiego w realizacji programu wojewódzkiego uczestniczyły **193** szkoły (podstawowe i gimnazja) Działaniami programowymi objęto 22 613 uczniów i rodziców. Program przedstawiał w sposób jasny i klarowny, adekwatnie do wieku uczniów, wszelkie problemy związane z nikotynizmem. Pogłębił wiedzę, ujawniał fakty i mity związane z paleniem czynnym i biernym.

Program edukacyjny „ARS, czyli jak dbać o miłość”

Program realizowany w ramach projektu „Profilaktyczny program w zakresie przeciwdziałania uzależnienia od alkoholu i tytoniu i innych środków psychoaktywnych”, współfinansowanego ze środków Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy. Głównym celem programu jest ograniczenie spożywania alkoholu, tytoniu i innych substancji psychoaktywnych przez kobiety w wieku 15 – 49 lat. Na terenie województwa dolnośląskiego trzecią edycję programu realizowano w **198** szkołach ponadgimnazjalnych. Liczba uczniów klas I-III szkół ponadgimnazjalnych i rodziców/opiekunów uczniów biorących udział w programie ogółem wyniosła **11 321** osób.

Projekt „Profilaktycznego programu w zakresie przeciwdziałania uzależnieniu od alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych” – kampania społeczna

W 2016 roku, w ramach Kampanii Społecznej „Nie pozwól odlecieć swojemu szczęściu” podejmowano różnorodne przedsięwzięcia prozdrowotne, m.in., organizowano eventy, podczas których w punktach informacyjno-edukacyjnych pracownicy pionu oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia PIS województwa dolnośląskiego udzielali porad, wykonywali pomiary stężenia CO w wydychanym powietrzu u palaczy tytoniu oraz prowadzili ćwiczenia symulacyjne zaburzeń percepcji i postrzegania otoczenia po zażyciu środków psychoaktywnych przy użyciu alkokogogli i narkogogli. Prowadzono również rozdawnictwo materiałów promujących, m.in.: styl

22 ZAPOBIEGAWCZY NADZÓR SANITARNY

życia wolny od dymu tytoniowego i innych używek, standardy medycznej opieki okołoporodowej i w porożu, zbilansowaną dietę i aktywność fizyczną, jak również dotyczących szkodliwości używania środków zastępczych. Ogółem działaniami informacyjno-edukacyjnymi objęto około **80 000** osób.

Program „Moje dziecko idzie do szkoły”

W 2016 r. na terenie województwa dolnośląskiego realizowano program „Moje dziecko idzie do szkoły”, którego celem było podniesienie świadomości rodziców w zakresie potrzeb zdrowotnych dziecka rozpoczynającego naukę w szkole. Program realizowano w **55** jednostkach (szkoły podstawowe, placówki szkolno-przedszkolne, przedszkola). Działaniami programowymi objęto **5 015** osób (dzieci, rodzice, opiekunowie). Dzięki realizacji programu udało się zwrócić uwagę rodziców na prawidłowe przygotowanie dziecka do szkoły, wspieranie działań nauczyciela skierowanych na prawidłową postawę ucznia, nawyki żywieniowe i higienę osobistą.

Program „Bieg po Zdrowie”

Główny Inspektorat Sanitarny uznając za konieczne wprowadzenie do szkół nowego programu dotyczącego profilaktyki palenia tytoniu w 2016 r. powołał do życia program pt. „Bieg po Zdrowie” przeznaczony dla uczniów klas 4 szkół podstawowych. W ramach edycji pilotażowej, na terenie województwa dolnośląskiego program był testowany w czterech różnych szkołach powiatów: jeleniogórskiego, bolesławieckiego, wrocławskiego i wałbrzyskiego. Dzięki pozytywnym wnioskom z edycji pilotażowej, pierwsza edycja programu została wdrożona w około **120** szkołach województwa w roku szkolnym 2016/2017.

„Wybierz Życie – Pierwszy Krok”

Program edukacyjny dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych dotyczący profilaktyki raka szyjki macicy i zakażeń HPV pt. „Wybierz Życie – Pierwszy Krok” oparty jest na założeniu stworzenia świadomości zagrożenia rakiem szyjki macicy i innych chorób wywoływanych zakażeniem wirusem HPV u młodych ludzi. Zasadniczym celem programu jest zmniejszenie występowania i umieralności na raka szyjki macicy oraz zwiększenie poziomu wiedzy na temat jego profilaktyki. Łącznie działaniami programowymi w **84** placówkach objęto **13 585** osób.

„Światowy Dzień Zdrowia”

Tematem przewodnim, na którym koncentrowały się obchody „Światowego Dnia Zdrowia” były zagadnienia z zakresu chorób diabetologicznych. Większość inicjatyw prowadzonych na terenie naszego województwa podejmowano w formie szkoleń i wykładów. Na szeroką skalę podjęto działania informacyjne w zakresie powyższej tematyki nawiązując współpracę z lokalnymi mediami. Ogółem na terenie województwa działaniami zostało objęte około **13 000** osób.

„Akcja Letnia”

Pracownicy pionu oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa dolnośląskiego w 2016 roku organizowali różnorodne akcje informacyjno-edukacyjne, których celem było zwrócenie uwagi społeczeństwa na zagrożenia dla zdrowia występujące szczególnie w okresie wakacji, propagowanie bezpiecznych zachowań oraz nauczenie odpowiedniego zachowania się w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia. W 2016 roku szczególną uwagę w trakcie planowania działań akcji letnie zwrócono na bezpieczeństwo gości odwiedzających województwo dolnośląskie z okazji Światowych Dni Młodzieży. Ogółem zasięgiem działań objęto około **32 000** osób.

„Akcja Zimowa”

Głównym celem tej akcji jest minimalizacja zagrożeń zdrowotnych w okresie zimowym ze szczególnym uwzględnieniem profilaktyki grypy. W działaniach informacyjno-edukacyjnych uwzględniono tematykę z zakresu: profilaktyki uzależnień ze szczególnym uwzględnieniem szkodliwości palenia tytoniu, alkoholu i zażywania nowych narkotyków tzw. dopalaczy oraz chorób zakaźnych (grypa, HIV/AIDS). W edukacji prozdrowotnej skierowanej głównie do dzieci, młodzieży, ich rodziców oraz nauczycieli i wychowawców poruszano zagadnienia bezpieczeństwa w: szkole, domu, poza domem. Priorytetowym działaniem z zakresu profilaktyki grypy zarówno w okresie poprzedzającym zachorowania na gripę oraz w okresie nasilenia choroby dla pracowników PIS woj. dolnośląskiego były działania informacyjne dotyczące przestrzegania zasad higieny oraz promujące szczepienia ochronne, jako skuteczną metodę zapobiegania grypie. Ogółem działaniami objęto ponad **36 000** osób.

„Światowy Dzień bez Tytoniu”

Tematem przewodnim obchodów Światowego Dnia bez Tytoniu w roku 2016 były zagadnienia dotyczące wprowadzenia jednolitych opakowań wyrobów tytoniowych. Działania informacyjno-edukacyjne kierowane były do społeczności województwa ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej. Najwięcej osób swym zasięgiem objęły liczne imprezy środowiskowe, które odbywały się na terenie całego województwa dzięki współpracy PSSE z różnymi instytucjami. Łącznie na terenie województwa dolnośląskiego działaniami zostało objęte około **53 000** osób.

„Światowy Dzień Rzucania Palenia”

W ramach „Światowego Dnia Rzucania Palenia” z inicjatywy Państwowej Inspekcji Sanitarnej województwa dolnośląskiego podjęto szereg działań mających na celu informowanie społeczeństwa o korzyściach jakie może przynieść rzucenie palenia tytoniu. Do akcji prozdrowotnych zaangażowano szkoły, uczelnie, podmioty lecznicze, do których dystrybuowano materiały edukacyjne o skutkach czynnego i biernego palenia. Ogółem działaniami informacyjno-edukacyjnymi na terenie naszego województwa objęto około **37 000** osób.

„Światowy Dzień Seniora”

W ramach obchodów „Światowego Dnia Seniora” na terenie woj. dolnośląskiego odbyły się liczne imprezy kulturalne, których celem było zjednoczenie lokalnej społeczności i zwrócenie szczególnej uwagi na osoby starsze, wytworzenia klimatu międzypokoleniowej solidarności oraz promowania wśród nich zdrowej, pogodnej jesieni życia. Podczas spotkań i imprez środowiskowych podkreślano wagę doświadczeń ludzi starszych i ich roli dla społeczeństwa oraz nakłaniano seniorów do aktywności fizycznej psychicznej i społecznej. W roku 2016 wojewódzkie Obchody Światowego Dnia Seniora pod patronatem Wojewody Dolnośląskiego oraz Marszałka Województwa Dolnośląskiego w formie imprezy okolicznościowej, odbyły się w Legnicy. Łącznie na terenie województwa działania skierowano do około **6 500** osób.

Profilaktyka zażywania nowych substancji psychoaktywnych

W roku 2016 kontynuowano działania informacyjno-edukacyjne na temat zagrożeń zdrowotnych wynikających z zażywania nowych substancji psychoaktywnych tzw. dopalaczy. Działania kierowano w szczególności do młodzieży gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej. Ogółem działaniami objęto około **58 000** osób. WSSE we Wrocławiu we współpracy z GIS oraz Uniwersytetem Medycznym we Wrocławiu przygotowała wojewódzką konferencję pt. „Dopalacze – dlaczego są tak niebezpieczne?”, która odbyła się 24.10.2016 roku

w auli wykładowej kompleksu Akademickiego Szpitala Klinicznego przy ul. Borowskiej we Wrocławiu.

23 DZIAŁALNOŚĆ KONTROLNO – REPRESYJNA

W 2016 r. służby sanitarne woj. dolnośląskiego dokonały 56 850 kontroli sanitarnych obiektów użyteczności publicznej, żywienia i zakładów pracy oraz środków transportu osobowego. Wykonano 67 132 badania wybranych elementów środowiska, badań i pomiarów substancji chemicznych w środowisku pracy, a także badań materiału biologicznego pobranego od ludzi. W ramach badań dokonano 245 495 oznaczeń, w tym 97 798 oznaczeń chemicznych, 58 644 fizycznych i 89 053 oznaczenia mikrobiologiczne. W postępowaniu administracyjnym wydano 32 324 decyzje, w tym 18 541 decyzji merytorycznych w I instancji, 13 689 decyzji płatniczych w I instancji, 94 decyzje merytoryczne w II instancji. Wydano 3 134 postanowienia. W postępowaniu karno - administracyjnym nałożono 1 519 mandatów na łączną kwotę 379 800zł. Nałożono 40 kar pieniężnych na łączną kwotę 950 600zł. Sporządzono 21 wniosków o ukaranie za wykroczenia sanitarne. Wydano 238 tytułów wykonawczych.

24 WNIOSKI

1. W 2016 r. na terenie woj. dolnośląskiego nie odnotowano zachorowań na choroby szczególnie niebezpieczne i wysoce zakaźne.
2. Zaobserwowano dalszy epidemiczny wzrost przypadków zachorowań na krztusiec, związany ze wzrostem populacji wrażliwej na zakażenie, szczególnie u dzieci starszych i dorosłych.
3. Zapadalność na gruźlicę w ostatnich latach (2014-2016) wykazuje tendencję spadkową. Pod względem zapadalności na 100 tysięcy mieszkańców, woj. dolnośląskie w rankingu województw utrzymuje się od 2010 r. na 12 miejscu.
4. W latach 2014 – 2016 dominującym czynnikiem etiologicznym bakteryjnych zatruc pokarmowych były pałeczki *Salmonella Enteritidis*.
5. W 2016 r. liczba nowo wykrytych zakażeń HIV pozostała na poziomie zbliżonym do roku 2015. Odnotowano spadek liczby zachorowań na AIDS w porównaniu z rokiem 2015 r.
6. Nie stwierdzono istotnego obniżenia się wykonawstwa szczepień ochronnych, jednak coraz częściej występują przypadki uchylania się od szczepień obowiązkowych dzieci i młodzieży do 19 roku życia.
7. W podmiotach leczniczych w 2016 r., w stosunku do 2015 r., liczba ognisk epidemicznych wywołana przez *Clostridium difficile* kształtowała się na podobnym poziomie. Ogniska epidemiczne wywołane *Clostridium difficile* w liczbie 6, identycznie jak w roku 2015, stanowiły 30% wszystkich zarejestrowanych ognisk epidemicznych w podmiotach leczniczych.
8. Sytuację epidemiologiczną województwa dolnośląskiego w roku 2016 należy uznać za pomyślną.
9. W 2016 roku z wodociągów zbiorowego zaopatrzenia w wodę zaopatrywanych było ogółem 2 786 321 osób (96% ogółu mieszkańców). Podobnie jak latach poprzednich utrzymywała się tendencja do przyłączania wodociągów sieciowych o najmniejszej produkcji wody do dużych wodociągów, które charakteryzowały się lepszą jakością surowca oraz większą wydajnością ujęć wodnych.
10. W przypadkach kwestionowania mikrobiologicznej jakości wody w wodociągach, zarządcy urządzeń podejmowali natychmiastowe działania zmierzające do poprawy jakości wody. W 2016 r. organy PIS nie wydały nowych zgód na odstępstwo od dopuszczalnych wartości parametrów jakości wody do spożycia. W przypadku dwóch wodociągów, dla których termin udzielonego odstępstwa upłynął w 2016 r., podejmowane przez zarządców działania naprawcze doprowadziły do uzyskania właściwej jakości wody.
11. Nadal znaczna część wyników badań wody ciepłej w obiektach podmiotów leczniczych udzielających całodobowych stacjonarnych świadczeń zdrowotnych wykazuje przekroczenia dopuszczalnych ilości bakterii *Legionella sp.* w wodzie ciepłej. Wprawdzie działania naprawcze przywracają w krótkim czasie właściwą jakość wody, jednak nie w każdym przypadku uzyskiwany jest trwały efekt. Prawdopodobną przyczyną jest trudność w utrzymaniu odpowiedniej temperatury wody w instalacji przez cały rok.
12. Grupa obiektów służących rekreacji wodnej pozostała na zadowalającym poziomie bezpieczeństwa sanitarnego.
13. PPIS nadzorowali ogółem 151 obiektów działających w ramach pomocy społecznej. Ogółem stan sanitarny tych obiektów ocenia się jako dobry. Odsetek obiektów ze stwierdzonym złym stanem sanitarnym (w stosunku do skontrolowanych) wyniósł 8,46 % i utrzymał się na poziomie zbliżonym do 2015 r.
14. Odsetek obiektów świadczących usługi hotelarskie, w których stwierdzono zły stan sanitarny wyniósł 2,5% (w stosunku do skontrolowanych). Ogółem stan sanitarny obiektów tej grupy nadal oceniany jest jako dobry.

15. Odsetek zakładów, w których świadczone są usługi upiększające ciało o stwierdzonym złym stanie sanitarnym, w stosunku do skontrolowanych, wyniósł 0,89%. Stan sanitarny tych obiektów należy uznać jako dobry. W stosunku do 2015 r. zauważa się poprawę warunków sanitarnych w tych obiektach.
16. W 2016 r. odsetek skontrolowanych obiektów świadczących usługi hotelarskie, w których stwierdzono zły stan sanitarny wyniósł 2,5 % (w stosunku do skontrolowanych). Ogółem stan sanitarny obiektów tej grupy oceniany jest jako dobry.
17. Stan sanitarny obiektów obsługi pasażerskiej utrzymał się na poziomie z 2015 r. Nieprawidłowości sanitarne stwierdzono jedynie na kilku dworcach kolejowych.
18. Narażenie ludności na naturalne źródła promieniowania na terenie Dolnego Śląska jest na bardzo niskim poziomie, nie przekraczającym poziomu tła naturalnego.
19. Narażenie pracowników zatrudnionych w warunkach narażenia na promieniowanie jonizujące jest poniżej wartości dawek granicznych.
20. Nie stwierdzono rażących naruszeń w zakresie przekroczeń dopuszczalnych poziomów natężeń pól elektromagnetycznych w środowisku naturalnym ludności oraz w zakładach pracy.
21. W wyniku prowadzonego postępowania administracyjno-egzekucyjnego uzyskano dalszą poprawę stanu sanitarno higienicznego w nadzorowanych zakładach żywnościowo-żywnościowych.
22. Nieprawidłowy stan sanitarny odnotowano przede wszystkim w zakładach żywienia zbiorowego otwartego. Poważnym problemem było nieprzestrzeganie procedur higienicznych w zakładach i sposób dokumentowania wykonywanych czynności. Niewłaściwy stan sanitarny spowodowany był zatrudnianiem personelu o niskich kwalifikacjach - bez świadomości zagrożeń związanych z niewłaściwym postępowaniem na każdym etapie produkcji i obrotu.
23. Prawie we wszystkich zakładach wdrożono procedury GHP/GMP/HACCP.
24. Odnotowano poprawę w ocenie możliwości śledzenia ruchu żywności w zakładach produkcyjnych i w obrocie. Przedsiębiorcy, z nielicznymi wyjątkami, dokumentowali pochodzenie żywności i jej dalsze przeznaczenie.
25. W dalszym ciągu realizacja planowanych kontroli napotykała trudności. Wpływ na to miały liczne, nieplanowane kontrole i dalsze działania wynikające z poleceń GIS, w szczególności dotyczących: wniosków przedsiębiorców i konsumentów, powiadomień alarmowych, informacyjnych lub pism w związku z wprowadzaniem do obrotu żywności, materiałów i wyrobów do kontaktu z żywnością niebezpiecznych dla zdrowia w ramach systemu RASFF.
26. W celu zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa zdrowotnego żywności organy inspekcji sanitarnej prowadziły systematyczne szkolenia pracowników przeprowadzających urzędowe kontrole i kontynuowały wnikliwy nadzór nad zakładami w szczególności, w zakresie: przestrzegania wdrożonych zasad GHP/GMP oraz systemu HACCP, poprawy funkcjonalności zakładów, prowadzonych procesów technologicznych i jakości stosowanych surowców oraz produkowanych potraw, prawidłowego znakowania gotowych potraw i oceny sposobu żywienia.
27. Do najważniejszych nieprawidłowości w zakresie warunków higieny pracy, należały: stwierdzenie stężeń i natężeń czynników szkodliwych przekraczających normatywy higieniczne na stanowiskach pracy (w 10,3 % zakładów będących w ewidencji i w 14,8 % zakładów skontrolowanych), brak aktualnych pomiarów czynników szkodliwych w środowisku pracy (16,55 % zakładów skontrolowanych), brak lub nieprawidłowa ocena ryzyka zawodowego (10,38 % zakładów skontrolowanych), niewłaściwy stan sanitarno-higieniczny pomieszczeń (7,98 % zakładów skontrolowanych).

28. Stwierdzono uchybienia (6,8 % skontrolowanych podmiotów) w zakresie wprowadzania do obrotu i stosowania w działalności zawodowej substancji i mieszanin chemicznych, w tym produktów biobójczych – niepoinformowanie Inspektora do Spraw Substancji Chemicznych o wprowadzaniu do obrotu mieszaniny chemicznej niebezpiecznej/stwarzającej zagrożenie na terytorium RP, brak lub nieprawidłowe karty charakterystyk niebezpiecznych/stwarzających zagrożenie substancji i mieszanin chemicznych, nieprawidłowe oznakowanie opakowań chemikaliów, brak aktualnego spisu wprowadzanych do obrotu/stosowanych niebezpiecznych/stwarzających zagrożenie substancji i mieszanin chemicznych.
29. Największe zagrożenia zdrowotne w środowisku pracy wystąpiły w zakładach pracy zajmujących się górnictwem rud metali, produkcją metali, produkcją metalowych wyrobów gotowych, produkcją pojazdów samochodowych, produkcją wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych, produkcją wyrobów z drewna, produkcją wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcją mebli oraz robotami budowlanymi specjalistycznymi.
30. Dominującym czynnikiem szkodliwym w środowisku pracy pozostawał w dalszym ciągu ponadnormatywny hałas. Do istotnych czynników należały również pyły, głównie pyły o działaniu zwłókniającym, stwarzające ryzyko pylicy płuc, a także czynniki chemiczne (głównie ołów, arsen, miedź, kadm).
31. Liczba osób pracujących w warunkach szkodliwych, tj. w warunkach, w których stwierdzono stężenia i natężenia czynników szkodliwych dla zdrowia przekraczające dopuszczalne normy (NDS i NDN) wynosiła 23 922, co stanowiło 6,4 % osób zatrudnionych w zakładach objętych nadzorem PIS woj. dolnośląskiego w 2016 r. Likwidacja przekroczeń stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia, zwłaszcza w przypadku przekroczeń hałasu, jest często niemożliwa ze względów technicznych. W przypadkach, gdy ze względów technicznych nie jest możliwa eliminacja nadmiernego hałasu wymaga się od pracodawcy wdrożenia programu działań organizacyjno-technicznych zmierzających do ograniczenia narażenia na hałas, w tym zaopatrzenia pracowników w odpowiednio dobrane indywidualne ochronniki słuchu oraz ograniczenia czasu ekspozycji na ten czynnik.
32. Zagrożenia zdrowotne w środowisku pracy mają odzwierciedlenie w chorobach zawodowych. W 2016 r. stwierdzono podobną liczbę chorób zawodowych jak w roku poprzednim.
33. W 2016 roku choroby zawodowe najczęściej stwierdzane były w następujących rodzajach działalności:
  - Wydobywanie węgla (PKD 05; 29 przypadków chorób zawodowych);
  - Uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt (PKD 01; 18 przypadków);
  - Edukacja (PKD 85; 17 przypadków);
  - Opieka zdrowotna (PKD 86; 14 przypadków);
  - Produkcja wyrobów z gumy (PKD 22; 13 przypadków);
  - Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (PKD 23; 13 przypadków).
34. W roku 2016 r. najczęściej stwierdzanymi chorobami zawodowymi były: pylice płuc, choroby zakaźne lub pasożytnicze i ich następstwa, przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego oraz przewlekłe choroby układu ruchu.
35. Wśród chorób zakaźnych w stosunku do 2015 r. spadła liczba rozpoznanych przypadków boreliozy. Jednakże borelioza jest zdecydowanie najczęściej rozpoznawaną chorobą zawodową spośród stwierdzanych chorób zakaźnych i pasożytniczych w woj. dolnośląskim.

36. W 2016 r. znacznie wzrosła liczba stwierdzonych pylic płuc i wyniosła 55 przypadków (w roku 2014 – 37 przypadków). Pylica płuc znajduje się na 1 miejscu pod względem najczęściej stwierdzanych chorób zawodowych w woj. dolnośląskim.
37. W 2016 roku o 5 przypadków wzrosła liczba stwierdzonych przewlekłych chorób narządu głosu.
38. W roku 2016 spadła liczba stwierdzonych przewlekłych chorób obwodowego układu nerwowego i wyniosła 28 przypadków (w roku 2015 – 36 przypadków).
39. W związku z faktem, iż przy obecnej regulacji prawnej zakazane jest wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu środków zastępczych, brak jest możliwości zaplanowania przeprowadzenia kontroli w tym zakresie. PPIS woj. dolnośląskiego prowadzi działania kontrolne na podstawie napływających informacji o łamaniu ww. zakazu. Prowadzone czynności kontrolne wykazały, iż zakaz ten jest łamany.
40. PPIS woj. dolnośląskiego prowadził postępowania administracyjne w sprawie wstrzymania wytwarzania/wprowadzania do obrotu produktów i ich zatrzymania oraz nakazania zaprzestania prowadzenia działalności w pomieszczeniach lub obiektach służących wytwarzaniu lub wprowadzaniu produktów do obrotu na czas niezbędny do usunięcia zagrożenia.
41. Analiza zgłoszonych do PIS woj. dolnośląskiego przypadków zatruc pozwala stwierdzić, iż na tle kraju woj. dolnośląskie plasuje się na 11 pozycji ze względu na liczbę zgłoszonych przez podmioty lecznicze pacjentów, u których podejrzewano lub potwierdzono zatrucie środkami zastępczymi.
42. Liczba zgłaszanych przypadków podejrzeń zatruc środkami zastępczymi w 2016 r. wyniosła 104 i w porównaniu z rokiem poprzednim zanotowano znaczny spadek o 238 przypadków.
43. Na etapie planowania sprawowano zapobiegawczy nadzór sanitarny głównie nad warunkami higieny środowiska. Zwracano szczególną uwagę na zachowanie zrównoważonego rozwoju danego regionu oraz na zachowanie ładu przestrzennego w celu zapewnienia ochrony terenów zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przeznaczonej do potrzeb oświaty, wychowania i nauki czy opieki zdrowotnej i społecznej przed wpływem szkodliwości i uciążliwości środowiskowych. Zwracano również uwagę na to, aby określone w planach warunki zabudowy i warunki zagospodarowania terenu nie stanowiły zagrożenia dla zdrowia ludzi. Analizowano prognozowany wpływ ustaleń planów na stan poszczególnych elementów środowiska. Pozytywne opinie wydawano po stwierdzeniu spełnienia przez przedsięwzięcia wymagań higienicznych i zdrowotnych.
44. W związku z wprowadzeniem przepisu w znowelizowanej ustawie Prawo budowlane, rozszerzającego katalog obiektów, które należy zgłosić do organów PIS przed przystąpieniem do ich użytkowania, nadzorem sanitarnym objęto większą ilość zrealizowanych obiektów budowlanych, zgłaszanych przez inwestorów zamierzających przystąpić do ich użytkowania. Nadzór nad większą ilością obiektów ma istotny wpływ na stan bezpieczeństwa sanitarnego rejonu.
45. Stan sanitarno-techniczny obiektów placówek oświatowych nie jest w pełni zadowalający. Placówki oświatowe to obiekty duże, systematycznie eksploatowane, a ograniczone środki przekazywane przez organy prowadzące szkoły i placówki na remonty obiektów są niewystarczające.
46. Pomimo, że niektóre powiaty wykazują nieznaczną poprawę w zakresie wyposażenia obiektów w nowe meble i sprzęt sportowy, nadal szkoły i przedszkola dysponują głównie meblami zakupionymi przed 1997 r., bez certyfikatów. Zużyte meble są doraźnie naprawiane lub wymieniane na nowe.
47. Większość nadzorowanych placówek oświatowo-wychowawczych zapewnia dzieciom i młodzieży dobre warunki do utrzymania czystości osobistej.

48. Problemem pozostaje w szkołach utrzymanie higieny po zajęciach z wychowania fizycznego albowiem dzieci i młodzież szkolna nie korzysta z urządzeń natryskowych regularnie po tych zajęciach. Powodem tego stanu są m.in. zbyt krótkie przerwy po zajęciach z wychowania fizycznego.
49. Pomimo, że szkoły zapewniają uczniom możliwość pozostawiania części podręczników i przyborów szkolnych tornistry uczniów są wciąż zbyt ciężkie, jak wykazało badanie przeprowadzone w 52 szkołach na terenie województwa dolnośląskiego
50. Działalność oświatowo-zdrowotna w zasadniczych kwestiach opierała się na ścisłej współpracy z przedstawicielami lokalnych władz samorządowych, instytucji, organizacji pozarządowych. Zadania podejmowane przez pion oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia obejmowały obszary tematyczne ujęte w Narodowym Programie Zdrowia, w tym: dieta i aktywność fizyczna jako czynniki kształtujące potencjał zdrowotny nastolatków, młodzieży i osób dorosłych; styl życia wolnego od nałogów, m.in. alkoholu, tytoniu i innych środków psychoaktywnych; profilaktyka chorób zakaźnych ze szczególnym uwzględnieniem zakażeń HIV.